

Onsdagen den 20 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 Mars.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr Sjöberg och Herr Lithner anmält sig vara af sjukdom hindrade att infinna sig i detta sammanträde.

§ 3.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 12, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Punkten 1.

Bifölls.

Punkten 2.

Herr Abraham Rundbäck: För min del vill jag yrka afslag på den nu föredragna punkten, enär jag tror att ändamålet kan mycket bättre vinnas genom en enkel åtgärd, hvilken utan att föranleda någon utgift, skulle bereda både läkarebildningen och samhället större förmåner, än de, som kunna vinnas på det nu föreslagna sättet. Denna åtgärd vore nemligen, att regeringen tilläte Carolinska institutet att lika med de medicinska fakulteterna meddela teoretiskt medicinsk undervisning. Såsom Herrarne veta, får icke institutet anställa medicine-kandidatexamen, hvilket förorsakar att inga elever anlita institutet för undervisning i de till nämnda examen hörande läroämnena, i hvilka det således tillkommer fakulteterna att ensamme meddela undervisning. Till dessa läroämnena räknas just den medicinska kemin.

Det torde icke finnas någonting, som bättre, än detta ämne, visar huru illa det för närvarande hos oss är ställt med den medicinska undervisningen. Betraktar man huru det förhåller sig i Lund, så finner man att medicinska fakulteten vid detta universitet icke eger, vare sig kemiskt laboratorium eller sedan flera år tillbaka särskild lärare i ämnet, men likväl har fakulteten skyldighet att undervisa och examinera i detta ämne. I Upsala eger man för undervisningen i berörda ämne en professur och

hälften af en adjunktur, enär adjunkten tillika är lärare i farmakologi; således har man der visserligen fullständiga lärarekrafter och derjemte medel för undervisningens bestridande under vanliga förhållanden, men der uppstå svåra olägenheter till följd deraf, att lärjungarnes antal är alltför stort, så att lärarne icke kunna, utan att öfveranstränga sig, undervisa dem alla, hvarjemte lärjungarnes studiekurs blir förlängd och fördyrad.

Men vi ega härförutom det Carolinska institutet här i hufvudstaden, hvilket har tvänne lärare för den medicinska kemien och derjemte det bästa laboratorium i landet. Institutet är således bland alla läroverken det i detta hänseende bäst utrustade; men detta oaktadt eger det icke rätt att examinera i ämnet och har derföre icke heller några lärjungar. För att närmare belysa förhållandet tillåter jag mig att ur institutets sednast tryckta årsberättelse uppläsa följande: "Under detta läsår har, liksom under de närmast föregående, undervisningen i medicinsk kemi varit obegagnad af de studerande. Af brist på åhörare hafva ej några föreläsningar i ämnet kunnat hållas, och till deltagande i de praktiska öfningarne på laboratorium har ej någon anmält sig."

Jag hemställer till Herrarne, om det är möjligt att uttänka en mera planlös anordning för undervisningen än denna, eller om det är möjligt att på ett mera oförsvärigt sätt misshushålla med de resurser vi ega för den kemiska undervisningen? Man skulle dock hafva mindre att säga här-om, om icke institutet med alla krafter sträfvade efter rättighet att få hjälpa universiteten, och om icke representationen gjort hvad den kunnat för att understödja detta sträfvande; men att man, trots olägenheterna vid universiteten, trots institutets önsknings och trots Riksdagens skrivelser, fortfar med den nu varande anordningen af medicinska undervisningen, anser jag svårligen kunna försvaras.

Det nu anmälda behofvet har uppenbarligen sin grund i den öfverklagade anordningen; ty om icke universitetet vore skyldigt att ensamt ansvara för undervisningen i medicinsk kemi, utan lärjungarne kunde för sådant ändamål anlita institutet, så skulle man vid universitetet påtagligen icke hafva hehof af nya lärarekrafter. Meningen med detta anslag synes vara den att ytterligare befästa och konsolidera den öfverklagade anordningen; men då denna Kammare för några dagar sedan ånyo utdömt denna anordning, så torde man icke här vara böjd för att fatta beslut i syfte att befästa densamma eller att derför göra onödiga uppoffringar; ty helt visst är den nu ifrågasatta utgiften fullkomligt onödig, då man nemligen ser, att institutets tvänne lärare hafva ingenting att göra utan både kunna och åstunda öfvertaga en del af de göromål, som nu öfveranstränga lärarne vid Upsala universitet.

Jag yrkar derföre afslag å denna punkt.

Herr Ribbing: Det synes mig vara nästan tidigt att — såsom den näst föregående talaren — redan nu söka draga konsekvenser ur det af denna Kammare visserligen fattade och af Herr Ecklesiastikministern ifrigt förordade beslutet angående omordnande af den medicinska undervisningen, men hvilket beslut dock icke ännu är af Första Kammaren godkänt och ej heller af Kongl. Maj:t stadfäst. Jag nekar visserligen

icke att, ifall den medicinska frågan skulle komma att ordnas så, som Herr Departementschefen rekommenderat, och denna Kammare för sin del beslutat, ej blott en eller annan adjunktur i medicin skall blifva öfverflödig, utan de medicinska fakulteterna i det hela skola till följd deraf så småningom indragas: men vi hafva dock icke ännu kommit till denna ståndpunkt.

Det torde derföre vara skäl att bemärka hvarom *nu* är fråga, då det föreslås att inrätta en adjunktur eller laboratorbefattning vid Upsala universitet. Detta lärosäte eger ännu så länge rätt att anställa medicinekandidatexamen, och det är att lägga märke till att till och med denna Kammares nyligen fattade beslut i den medicinska frågan, hvilket visserligen gick derpå ut att nämnda examen skulle tillika få anställas vid Carolinska institutet, dock icke den gången gick så långt att samma examen skulle alldeles upphöra vid universiteten. Det torde således icke kunna bestridas att man tillsvidare får hafva densamma kvar vid dessa lärosäten. Man må dernäst besinna att Upsala universitet för närvarande eger en af staten aflönad professor i medicinsk kemi samt ett med kostnad och mycken omsorg ordnadt laboratorium för den praktiska undervisningen i ämnet. Vill man nu icke anslå medel till aflöning åt en laborator, som skulle handleda de maktpåliggande laborationsöfningarne, så har man en fullt iordningställd institution, som dock icke kan fylla sitt ändamål, och man aflönar en professor i medicinsk fysiologisk kemi, utan att det dock är möjligt för denne att sköta undervisningen så, som sig borde. Under sådana förhållanden förefaller det mig — alldeles i motsats mot hvad den föregående talaren ville framhålla — vara misshus-hållning med statens medel, att icke bevilja hvad som erfordras för en adjunktur i nyssnämnda ämne, enär det derförutan är omöjligt för de studerande att fullständigt göra sig tillgodo, vare sig de allmänna föreläsningarne i ämnet eller laborationerna.

Densamme talaren påstod, att om lärjungarne vid universitetet blefve färre, så skulle undervisningen kunna bestridas utan att laboratorplatsen besattes. Men jag vill anmärka, att detta hans förmenande endast utvisar en i ögonen fallande obekantskap med universitetsundervisningen; ty hvad angår de offentliga föreläsningarne, hvilka skola vara uttrycket af den vetenskapliga forskning och bildning som professorn sjelf förvärfvat sig och som han skall meddela åt lärjungarne, så förorsaka honom dessa föreläsningar just i följd af nämnda, på den ställda fordran: den föregående vetenskapliga forskningen, som är nödig för att läraren skall kunna sjelf inhemta och derefter åt andra meddela de framsteg, som hans undervisningsämne gör och han sjelf deråt kan gifva, precis lika mycken möda, antingen han har tio eller hundra lärjungar, för hvilka han skall föreläsa. Detta är den väsendtliga skillnaden emellan universitetsundervisningen och förhörandet af lexor inom skolans inskränkta elementarkurser, der några särskilda studier eller förberedelser hos läraren icke erfordras. Man har i allmänhet ansett att en professor vid universitetet i hvilket ämne som helst har alldeles tillräckligt att göra med att följa med den vidare utvecklingen af sin vetenskap, sjelf befordra denna och att deruti meddela akademisk undervisning samt att det derföre måste blifva alltför betungande för honom att handleda särskilda praktiska öfningar i ett eller

annat ämne. Sanningen här af bekräftas af erfarenheten, som visar att endast ett ringa antal af de akademiska lärarne uppnår den vanliga gränsen af människoåldern; och detta orsakas naturligtvis deraf att desse lärare blifva utarbetade i förtid. Det frågas då om eller hvarföre professoru i medicinsk kemi härifrån skulle göra ett undantag. Skäl dertill torde ej stå att finna, utan då någon säger, att en professor, som är skyldig att hålla akademiska föreläsningar af sådan art, att de hålla jemna steg med ämnets vetenskapliga utveckling, icke desto mindre skulle vara oförhindrad att tillika sköta de praktiska öfningarne, om han blott hade färre lärjungar, utvisar detta påstående — jag upprepar det — endast obekantskap med skillnaden emellan vetenskapliga föreläsningar och meddelandet af elementarundervisning.

Så länge man vill hafva kvar den teoretiskt medicinska undervisningen vid universitetet, så — äfven om densamma lemnas åt Carolinska institutet tillika — är behofvet af en laborator lika stort, som om universitetet ensamt har undervisningen i nämnda gren af vetenskapen. Det finnes ock bland universitetets särskilda behof icke något, som universitetets målsmän så enhälligt ansett ovilkorligen böra afhjelpas, som det hvilket nu afses, och de hafva derföre vid flera riksdagar repeterat sin af Akademiekanslern tillstyrkta anhållan att medel måtte lemnas för inrättande af ifrågavarande adjuktur, men Kongl. Maj:t har icke förr än nu understödt denna anhållan. För några år sedan väcktes inom denna Kammare motion i ämnet, och Utskottet vitsordade befattningens behöflighet, men ansåg sig icke böra tillstyrka det begärda anslaget, då det samma icke äskats af Kongl. Maj:t.

Min mening är således den, att när den tid kommer, då institutet får sig uppdraget att meddela teoretiskt medicinsk undervisning, och Regering samt Riksdag börja draga denna undervisning från fakulteterna för att öfverflytta densamma uteslutande till institutet, *de först* kan det vara tid att också draga in sådana befattningar som denna, men så länge fakulteterna, ännu ensamma, hafva skyldighet att meddela teoretisk undervisning i detta ämne, må mau väl ock taga sig till vara för att ordna dem så knapphändigt, att de omöjligen kunna fullgöra sina åligganden.

På dessa skäl, äfvensom på grund af hvad Utskottet i motiveringen anført, yrkar jag bifall till Utskottets förevarande hemställan

Herr Edlund: I hufvudsakliga delar iustämmer jag i hvad den siste ärade talaren anført, ty jag tror att, om än Carolinska institutet finge en del af de lärjungar, som för närvarande erhålla sin undervisning vid de medicinska fakulteterna, så skulle ändock ett ganska stort antal studerande finnas kvar vid universiteten och derstädes begagna sig af den praktiska undervisningen i medicinsk kemi. Såvidt jag kan finna är det rent af omöjligt för professoru i berörda ämne vid Upsala universitet, hvilken är skyldig att flera gånger i veckan hålla offentliga föreläsningar, att tillika på vederbörligt sätt leda de praktiska öfningarne i laboratoriet, hvilka pågå dagligen från morgon till qväll. Professorn skulle, enligt mitt förmenande, visserligen få mindre arbete, om han finge färre lärjungar, men det blefve dock i allt fall så drygt, att han icke kunde medhinna att nöjaktigt leda laborationerna samt tillika ombesörja föreläsningarne.

Jag tror det således vara nyttigt och nödvändigt att anvisa medel för inrättande af den ifrågavarande adjunkten och yrkar derföre bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Nordenskiöld:

Herr Abraham Rundbäck: Den ärade talaren från Upsala förklarade, att min framställning i detta ämne vorc något för tidigt väckt, enär vi ännu icke sett det slutliga resultatet af den hemställan, som denna Kammare beslutat uti den så kallade medicinska frågan. Jag vill då fästa såväl samne talares som äfven Kammarens uppmärksamhet på, att jag anført skäl för min framställning, så att saken i fråga utan afseende på berörda hemställan kan i och för sig lätt bedömas och afgöras. För öfrigt vill jag erinra om, att en anmälan, i allo likartad med den som Andra Kammaren nu beslutat, för omkring 9 år sedan afläts af Riksdagen till Kongl. Maj:t. och att ämnet dessutom i allmänna opinionen blifvit genomdebatteradt, och derföre torde man ej kunna säga, att jag framkom med någon nyhet, då jag yttrade, att Carolinska institutet borde vara likställt med universiteten äfven i fråga om anställande af medicine-kandidatexamen. Det är visserligen sannt, att frågan derom ännu icke är afgjord, och jag vet allt för väl, att många hinder skola ställa sig i vägen. Innan vi komma till det af Riksdagen uttalade önskningsmålet; men det är dock alltid nyttigt att påpeka, det vi icke längre vilja vara med om konsekvenserna i det system, som nu i fråga om den medicinska undervisningen tillämpas. Skulle vi nu bevilja anslag till ytterligare en lärare vid medicinska fakulteten i Upsala, under det att i Stockholm vid Carolinska institutet finnas två lärare i samma ämne, hvilka ej få hjälpa bemälda fakultet i dess arbete, så skulle man förklara sig gilla det bestående, och handla i strid med den åsigt Kammaren förut uttalat.

Talaren från Upsala påstod vidare, att jag förrådde obekantskap med den akademiska undervisningen, då jag sade, att ett mindre antal lärjungar kräfvcr ett mindre antal lärare. Om nu emellertid hvad jag sålunda anförde icke är med verkliga förhållandet öfverensstämmande, så frågar jag, huru är det möjligt för lärarepersonalen vid Lunds universitet att utan någon enda sådan lärare, hvarom här är fråga, besörja undervisningen i medicinsk och fysiologisk kemi? Denna möjlighet måste väl härröra deraf, att vid nämnda universitet finnes ett mindre antal lärjungar än vid Upsala universitet, ty just detta mindre antal möjliggör, att läkarealumnerna vid Lunds universitet kunna hos den inom filosofiska fakulteten anställde läraren i kemi erhålla den för deras uppfostran nödiga undervisning i detta ämne. Hvad åter angår Upsala universitet, så ber jag blott få nämna, att om elevernas antal derstädes skulle minskas, så är det visserligen sannt, att de akademiska lärarne det oaktadt skulle hafva samma föreläsnings- och undervisningsskyldighet som förut, då elevantalet var större, men de skulle slippa en mängd af dessa examina och tentamina, som nu taga en stor del af deras tid i anspråk och på dem verka uttröttande. Skulle man nu emellertid, säger nämnde talare, genom vägran till det begärda anslaget vilja liksom förbjuda professorn i kemi att sköta sin tjänst så som densamma bör skötas, så blefve följden deraf en stor

misshushållning; men jag frågar, om icke det är en ändå större misshushållning, både med statsmedel och lärarekrafter, att låta två vid Carolinska institutet anställde lärare, hvilka både kunna och vilja undervisa, gå sysslolösa. Hvad talaren än må säga, så frångår jag icke hvad jag förut anfört, utan yrkar fortfarande afslag å hvad Stats-Utskottet i denna punkt hemställt.

Herr Statsrådet Wennnerberg: Den talare, som först hade ordet yrkade afslag å hvad Stats-Utskottet i denna punkt hemställt. Han gaf sjelf tillkänna, att han med detta sitt yrkande egentligen afsåg, att Carolinska institutet skulle komma i tillfälle att använda sina lärarekrafter, och att således den undervisning i medicinsk kemi, som derstädes erbjudes men ej begagnas, måtte blifva använd till fromma för medicinska fakulteten i Upsala, som har brist på lärare, men öfverflöd på lärjungar. Efter mitt förmenande har man här, såsom vid de flesta dylika tillfällen, antingen att bifalla eller afslå den gjorda framställningen. Vill man afslå den nu, då just till följd af detta öfverflöd nya lärarekrafter äro som mest behöfliga, så sätter man medicinska fakulteten ur stånd att fästa önskligt afseende å de talrika lärjungarnes behof af undervisning. Detta hjälpes ej dermed att man helt enkelt antager, att Carolinska institutet skall öfvertaga en större eller mindre del af dessa lärjungar. Hvar och en finner dessutom, att detta antagande innebär ett helt nytt förslag, som ännu är ganska outredt. Jag hysar derföre den förhoppning, att Kammaren äfven i detta fall skall tillämpa den i allmänhet gällande åsigten, att det är vådligt att sammanblanda olika frågor.

Då vi nu äro komna på den punkt, att vi med skäl våga hoppas, att den så kallade medicinska frågan skall erhålla en snar och lycklig lösning, skulle det helt visst vara ganska oklokt att kasta in i densamma en annan obetydligare fråga, som, långt ifrån att lätta och påskynda den stora frågans afgörande, endast skulle fördröja och försvåra detsamma. Kammaren, som säkerligen erkänner riktigheten af att i hvarje särskildt fall hålla sig till den sak, hvarom fråga är, skall, såsom jag hoppas, i valet mellan bifall och afslag finna det med det allmänna bästa mest för- enligt att, i likhet med Stats-Utskottet, bifalla Kongl. Maj:ts framställning om anslag för inrättande af ifrågavarande lärareplats.

Herr Altin: Så vidt jag kan finna af den förste ärade talarens framställning, har han sammanblandat tvänne frågor, hvilka icke stå i det beroende eller med hvarandra ega någon sådan nära beröring, som han tycktes antaga. Antingen nu, såsom han anmärkte, Carolinska institutet kommer att i den teoretiska undervisningen hjälpa de medicinska fakulteterna vid universiteten, eller icke; så är det dock en skyldighet att se till, det undervisningen vid medicinska fakulteten i Upsala i det ämne, hvarom här är fråga, eller medicinsk och fysiologisk kemi, icke må vara otillräcklig eller mindre tillfredsställande. Efter att hafva läst Kongl. Maj:ts i frågan framlagda proposition och Stats-Utskottets derpå grundade framställning, så lär man svårligen kunna komma till annan öfvertygelse än just den Stats-Utskottet uttalat, nemligen, att behofvet af den föreslagna adjunkturen synes vara till fullo ådagalagd. Således torde, i fråga om skä-

len och motiveringen till det framlagda förslaget, icke något grundväsendigt vara att tillägga hvad Kongl. Maj:t och Utskottet anfört. Jag anser mig dock icke böra underlåta att från min ståndpunkt, eller med stöd af den närmare kännedom, jag i ämnet eger, framhålla vigten och betydelsen af det läroämne, hvarom här är fråga. Den medicinska och fysiologiska kemin har numera erhållit en sådan betydelse för den praktiske läkaren, att likasom den fysikaliska undersökningen, enligt hvad känt är, redan länge varit oundgängligen nödig för ett noggrannt bestämmande af en sjukdom, lika nödigt derjemte har numera, till följd af den medicinska vetenskapens framsteg, användandet af medicinsk och fysiologisk kemi blifvit. Det är dock icke tillräckligt eller ens möjligt att på studerkammaren eller endast ur böcker inhemta kunskap i detta afseende, eller i den så att säga läsa sig till analyser; den blifvande läkaren måste redan under sin studietid förvärfva sig insigter och färdighet inom detta område genom att sjelf under lärarens ledning och inseende verkställa sådana undersökningar eller laborationsöfningar, som nyss blifvit antydda. Att den vid universitetet i Upsala anställde professorn i medicinsk kemi, med uppfyllande af sina öfriga åligganden, såsom föreläsare, tentator och examinador, jemte egna förberedande experimenter och laborationer, icke kan förena ledningen af laborationsöfningarne, framgår af hvad samtliga vederbörande i fråga derom andragit. Dertill kommer den ganska viktiga omständigheten att denne lärare i sjelfva verket icke har någon laglig skyldighet att öfvervaka dessa öfningar, hvilket ock ligger i sakens natur, emär desamma äro sådana, att de fordra ständig tillsyn, på det att eleven under sitt experimenterande icke må komma till ett falskt resultat eller få ett oriktigt svar på den fråga, han genom sin undersökning vill hafva löst.

Den förste talaren har anmärkt, att universitetet i Lund hittills varit och ännu är i saknad af en särskild laborator i medicinsk kemi. Detta är också förhållandet, och deri ligger tyvärr en brist, som behöfver afhjelpas. ty så länge det är erkänt, att medicinsk undervisning icke får saknas vid universiteten, bör densamma ock på ett fullständigt och tillfredsställande sätt bedrifvas.

Af hvad jag nu yttrat följer, att jag lifligt önskar, det Kammaren måtte bifalla Stats-Utskottets nu ifrågavarande hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Mom. a.

Herr Mankell: Mig synes att Stats-Utskottet, som vid denna riksdag varit nog mycket frikostigt med tillstyrkande af bifall till anslagsfördringar, äfven i allt för hög grad utsträckt denna sin frikostighet i afseende på ifrågavarande hufvudtitel. Ser man på densammas slutsumma, så finner man att den ordinarie staten ökats med 51,000 R:dr och den extra ordinarie staten med 39,000 R:dr, och att således de tillstyrkta tillökningarne uppgå tillsammans till 90,000 R:dr. Nu är det visserligen sannt att 90,000 R:dr är en småsak i tider då man rör sig med millioner och

då man anser som en underordnad omständighet om budgeten ena riksdagen höjes från 54 till 64½ millioner samt den andra till 69 millioner. Jag anser dock som en skyldighet för hvarje representant att söka åvåga bringa nedsättning i alla sådana anslag som icke äro oundgängligen nödvändiga. Regeringen har här fordrat en löneförhöjning till belopp af 1,200 R:dr för läraren i gymnastik och vapenföring vid universitetet i Upsala, hvilken summa Stats-Utskottet dock nedsatt till 1,000 R:dr. Tillser man nu hvilka löneförmåner denne lärare för närvarande har, så finner man af de upplysningar, som derom meddelas i den Kongl. propositionen, att han eger en kontant lön af 1,300 R:dr samt dessutom 6 famnar ved och fria boningsrum, samt derjemte tillfälle till förtjenst medelst enskild undervisning. Dessutom upplyses i den Kongl. propositionen att undervisning i fäktning allt mindre tages i anspråk, och slutligen tillkommer att Kongl. Maj:t föreslagit och Stats-Utskottet tillstyrkt ett anslag af 500 R:dr för ett biträde åt nämnde lärare. Under sådana omständigheter anser jag det icke vara skäl att bevilja den ifrågavarande löneförhöjningen. Det heter visserligen att han hädanefter skall få ökade göromål derigenom att han skulle vara skyldig att under läseterminerna meddela kostnadsfri undervisning i gymnastik åt akademiska medborgare, som dera vilja begagna sig, 12 hela timmar i hvarje vecka, hvilket gör icke mindre än 2 timmar om dagen; men då man samtidigt hör att undervisningen i fäktning är i aftagande, kan jag icke finna hvarföre han skulle få denna betydliga löneförhöjning, helst han, såsom jemväl antydts, eger god tid att skaffa sig ökade inkomster genom enskild undervisning.

Jag yrkar afslag å det förslag Stats-Utskottet här framlagt.

Herr Ribbing: Jag ber att med anledning af den siste talarens anmärkningar få yttra några ord. Han har uppgifvit att fäktnästarens kontanta lön utgör i medeltal 1,300 R:dr om året, och dertill kommer bostad af tre rum och kök, en förmån som, med afseende på denna vånings beskaffenhet, i Upsala kan anses värd 2 à 300 R:dr, och 6 famnar ved, efter der gängse pris motsvarande ungefär 50 R:dr; fäktnästarens ordinarie inkomster utgöra således omkring 1,650 R:dr. Tjensten medför icke någon utsigt till vidare avancement; den som en gång sökt platsen och fått honom, stannar der vanligen till sin död eller så länge krafterna räcka, platsen kan i allmänhet icke betraktas som någon espektansplats. När så är förhållandet bör det ej vara öfverraskande att, med så ringa löneförmåner, det ofta kan blifva svårt att få tjensten besatt med fullt skickliga personer; man riskerar tyvärr, hvilket också flera än en gång inträffat, att bland de sökande finnas personer, om hvilka man har allt skäl att antaga, att de söka platsen för att i den erhålla en lugn reträtt, sedan de på andra banor, t. ex. såsom militärer, utnött sina bästa krafter. En årslön af 1,650 R:dr ungefär för en person, som icke betraktar tjensten som en espektansbeställning, men af hvilken man fordrar skicklighet i hans ämne och tillräckliga krafter qvar för tjenstens skötande, är för liten för att i allmänhet kunna utgöra någon lockelse för en kraftfull och duglig person. Nu har den siste talaren, såsom ett skäl till afslag, anmärkt att öfvingarne i fäktkonst vid universitetet aftagit. Ja väl, men öfvingarne i gymnastik hafva deremot tilltagit, och akademien har ock före-

slagit att fäktmästaren icke längre skulle kallas fäktmästare eller vara skyldig att gifva någon gratisundervisning i fäktkonsten, utan benämnas gymnastiklärare och förpligtas att kostnadsfritt lemna de studerande undervisning i gymnastik tolf timmar hvarje vecka under läseterminerna. Riksdagen har mångfaldiga gånger erkänt behovet att genom inrättningar för bibehållande af kroppens helsa och styrka, utvecklandet af de kroppsliga färdigheterna, motväga de såväl för helsan som till och med äfven för själskrafterna; menliga följder sysselsättningen med bokliga konster i sin öfverdrift kan medföra, och vigten utaf att icke genom ensidiga studier må bildas sjuklingar till kropp och själ. Riksdagen har i enlighet med denna sin åsigt gång efter annan anslagit medel till gratisundervisning i gymnastik såväl vid de högre skolorna som vid de lägre. Riksdagen har vidare flera gånger uttalat såsom sin åsigt, att åtgärder borde vidtagas för åstadkommande af en större och allmännare öfning i vapenföring, såsom varande ett kraftigt medel att så småningom förbereda införandet af en arméorganisation, grundad på allmän värnepligt. Och i just denna, nu angifna syftning går ock det nu framställda förslaget; det afser att bereda tillfälle till en tillräcklig och kraftig gymnastik vid universitetet utan för stora kostnader och till en mera utsträckt vapenskicklighet, och står således, hvad universitetet beträffar, i full öfverensstämmelse med hvad man för elementarskolorna och folkskolorna ansett nödigt och nyttigt. Samme talare anmärkte vidare att fäktmästaren, utom den ordinarie lönen, hade tillfälle att genom privata lektioner åt de studerande förtjena ganska mycket. Jag vill i anledning häraf upplysa, att fäktmästaren, i likhet med de öfrige så kallade exercitiemästarna vid universitetet, är skyldig att lemna lektioner åt studenterna i fäktkonst för ett pris, som utaf consistorium academicum bestämmes; och detta är i allmänhet, med hänsyn till de studerandes fördel samt fäktmästarens ställning såsom aflönad embetsman, så lågt, att, utan att vilja neka att han derpå har någon förtjänst, det dock icke kan jemföras med det, som en lärare i fullkomligt fri ställning kan betinga sig. Nu kan man invända: "Tag bort den der inskränkningen, låt honom taga så mycket han kan få!" Ja väl, men låtom oss å andra sidan erinra oss, att pluraliteten af de studerande äro fattiga ynglingar, som icke hafva råd att bekosta sig mer än det nödvändigaste för fortsättandet och afslutandet af sina studier vid universitetet. Om priset ökas, så blir följderna också att lektionernas antal minskas. Vid skolorna betalas ej heller något särskildt för denna undervisning; man anser den der så nyttig och nödig, att man till och med vill göra den obligatorisk. Hvarföre skall motsatsen gälla, så snart det blir fråga om universitetet, hvarföre kan man åtminstone ej tillåta, att undervisningen der må fås för en jemförelsevis måttlig betalning? Ett motsatt förfarande anser jag för min del stå i fullkomlig strid mot de anordningar med hänsyn till vapenföring och gymnastik, som i fråga om andra undervisningsverk mångfaldiga gånger blifvit yrkade och vidtagna. Men skulle gymnastikläraren dels gratis, dels till nedsatt pris gifva undervisning åt medlemmar af en studentkorps af öfver 1,500 personer, så behöfver han ett biträde; det lärer väl icke kunna bestridas, så framt man icke tror sig alltid kunna få en Hercules till lärare — an-

nars kan det ganska lätt hända att undervisningen hvarken kan sträcka sig till alla som deraf vilja begagna sig eller utan afbrott fortgå. Jag vill tillägga, att öfriga exercitiemästarebefattningar, i rit-, rid- och danskonst, skola, enligt derom redan fattade beslut, indragas, sedan de nuvarande innehafvarne afgått. Danslärareplatsen är för närvarande ledig och kommer ej vidare att besättas; men ännu återstår rit- och ridläraretjensterna. Då äfven dessas innehafvare lemnat sina platser, kan anslaget till undervisningen i gymnastik och vapenöfning, om så skulle finnas behöfligt, i någon mån ökas genom de på detta sätt disponibla tillgångarne, för att ytterligare drifva denna framåt till fullständigt gagn både i afseende på lärarekrafterna och nyttan för de studerande; men en besparing i utgifter kommer ändå att uppstå.

På nu anförda skäl yrkar jag för min del bifall till Utskottets hemställan.

Herr Mankell: Riktigheten af allt hvad den föregående talaren yttrat om nyttan och behovet af utvidgade militära öfningar och kroppsöfningar i allmänhet erkänner jag till fullo; men denna del af hans resonnement sammanhänger icke, fruktar jag, med den nu föreliggande frågan; och saker, som ej höra tillsammans, böra ej heller, efter mitt förmenande, sammanblandas. Hvad beträffar studenternas militära öfningar, så försiggå dessa numera, som vi veta, för beväringen i hemorten på regementenas vanliga exercisplatser, icke vid universitetet; och hvad angår fäktkonsten, har denna numera för den medborgerliga uppfostran mindre betydelse än förr och är dessutom, strängt taget, icke en militärisk, utan en gymnastisk öfning. Härigenom synes ock den riktning vara antydd, i hvilken man bör gå vid universitetet; gymnastikundervisningen bör sättas i stället för undervisningen i fäktkonst, och fäktmästarens åliggande förändras till skyldighet att undervisa i gymnastik.

Den föregående talaren meddelade den intressanta upplysningen, att fäktmästaretjensten i Upsala hittills betraktats såsom en lugn reträttplats och därför ej blifvit skött så som den bort blifva. För min del kan jag ej tro, att någon tjänst och allraminst en sådan som denna, hvarken enligt representationens eller Kongl. Maj:ts tanke, bör anses som sinekur. Men har detta skett under hittills varande lägre lönevillkor, torde det ändå mera vara att befara, om den föreslagna löneförhöjningen bifalles: då först torde platsen i ordets egentliga bemärkelse blifva en lugn reträtt för ålderstigna högre militärer, hvilka låta den skötas af underordnade biträden. För den som känner de lönevillkor, som består våra gymnastiklärare i allmänhet, torde det ej heller vara obekant, att de få nöja sig med vida mindre än den nye gymnastikläraren i Upsala skulle få; och de kunna göra det, emedan de äro unga män, som väl kunna lefva på en mindre inkomst, särdeles då de hafva tillfälle till enskild undervisning samt möjligen äfven åtnjuta någon liten lön från annat håll, t. ex. vid något regemente. Och vill man ej till gymnastiklärare vid universiteten taga pensionerade militärer, utan män i sin fulla ungdomskraft, torde dessa ganska väl kunna berga sig på den nuvarande löneinkomsten jemte den förtjenst de genom privatlektioner åt de stude-

rande kunna erhålla. Oaktadt de små löner gymnastiklärarne vid elementarläroverken hafva, har man dock ej hört talas om någon brist på sökande till dessa befattningar; dugliga sådana hafva aldrig saknats, ett förhållande som, hvad universitetet beträffar, ändå sannolikare är att förutse, då inkomsterna som der kunna beräknas, äfven utan det nu begärda anslaget, äro mycket större, om nemligen man frångår den hittills följda principen att till dessa befattningar endast taga personer, som redan slitit ut sina bästa krafter.

Att vid sådant förhållande bevilja det begärda anslaget är enligt min tanke föga behöfligt; och måste jag derföre fortfarande vidhålla mitt förut framställda yrkande om afslag å Utskottets förslag.

Herr Hörnfeldt: Enligt min uppfattning är det för beviljande af detta anslag alldeles likgiltigt, huruvida fäktmästarens göromål till- eller aftagit. Har han nemligen en gång fått 1,300 R:dr:s lön — och detta är ju händelsen — så lärer man väl icke kunna taga den ifrån honom. En annan fråga är, huruvida den föreslagna förhöjningen tillsammans med den gamla lönen är en för stor ersättning för den tillökning af 12 timmar i veckan i haus undervisningsskyldighet, som nu blifvit föreslagen. Skulle han dessutom, såsom antydt blifvit, lemna undervisning åt alla studenter som deraf vilja begagna sig mot en bestämd afgift, så tror jag, att man svårligen kan säga, att en lön af ungefär 3,000 R:dr är för stor, i synerhet om man tager i betraktande det stora antalet af studerande, mellan 1500 och 1600, som för närvarande bevista Upsala akademi och hvilket sannolikt ej kommer att aftaga, utan snarare förökas.

Jag yrkar, på de af Utskottet och Kongl. Maj:t anförda skäl samt på grund af hvad jag nu haft äran nämna, bifall till Utskottets hemställan.

Herr Ribbing: Jag ber att få rätta ett viktigt citat af mitt senaste yttrande af talaren på stockholmsbänken. Jag har icke sagt, att fäktmästarne i Upsala i allmänhet betraktat sin tienst som en sinekur, ej heller har jag sagt, att det varit Kongl. Maj:ts eller Riksdagens mening att de så skulle göra. Hvad jag sagt, var att det ej så sällan händt att man, till följd af den ringa lönen, såsom sökande till denna plats fått personer, em hvilka man med skäl kunde förmoda, att, om de hade fått tjeusten, de skulle hafva betraktat den som en reträttplats. Att någon af platsens innehafvare skött den på ett sätt, som kunnat gifva anledning till det antagandet att de hyst ett sådant åskådningssätt, detta har jag icke sagt. Jag vill icke anses hafva mot offentliga läroverk eller lärare framkastat beskyllningar, hvilka jag icke gjort, och måste derföre mot denna missuppfattning af mina ord inlägga min protest.

Herr Statsrådet Wennerberg: Den tjenstgöringsskyldighet, som för närvarande åligger fäktmästaren vid Upsala universitet, grundar sig på tvänne kanslersbref, det ena af år 1871, enligt hvilket han är skyldig att lemna sex timmars undervisning i fäktning hvarje vecka, det andra af år 1750, i hvilket föreskrifves att han skall två timmar i veckan undervisa

sex studerande i gymnastik. Upsala studentkorps räknar för närvarande nära 1,600 medlemmar. Af dessa erbålla alltså 6 tillfälle till gymnastisk utbildning kostnadsfritt. Man kan endast af detta finna, huru föråldrad och olämplig den gällande instruktionen för fäktmästaren är. Följden har också blifvit, att ett högst obetydligt antal af de studerande begagnat sig af undervisningen i gymnastik, ett förhållande hvilket en hvar, som inser den stora nyttan af dylika kroppsöfningar, ej kan annat än beklaga. Man har varit angelägen om att åt ungdomen vid elementarläroverken och folkskolorna bereda tillfälle till gymnastiska öfningar, ej blott för deras helosamma inflytande i allmänhet, utan äfven för deras stora betydelse i militäriskt hänseende. Det är visserligen sannt, att den egentligen militära utbildningen numera skall meddelas ungdomen vid vederbörande regementen, men deuna kan ingalunda anses fylla hela behofvet af nödig kroppsöfning. Ungdomen vid universiteten tillbringar, i regeln, största delen af sin tid vid boken och sålunda, i sanitärt afseende, ingalunda på det bästa sätt. För bibehållande af kroppens helsa och krafter är det derföre nödvändigt, att hvarje student fritt må kunna delta i väl ordnade gymnastiska öfningar. För sådant ändamål vinnande torde det böra anses ganska välbetänkt att med nuvarande fäktmästaretjensten förena en gymnastiklärarebefattning med särskild lön till ett belopp af 1,000 R:dr, stående alltså midt emellan maximi- och minimibeloppet af den lön gymnastiklärarne vid de högre elementarläroverken ega att uppbära, åliggande det härför läraren att kostnadsfritt lemna undervisning 12 timmar hvarje vecka åt så många universitetsmedlemmar, som deraf vilja begagna sig.

Kammaren, som icke visat sig ovillig att anslå löner åt gymnastiklärarne vid statens öfriga läroanstalter, skall helt säkert visa, att den ej heller misskänner betydelsen af de gymnastiska öfningarnes utsträckning äfven till universitetets ungdom.

Efter denna öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

Mom. b).

Bifölls.

Punkten 4.

Herr Nordenskiöld: Jag har icke begärt ordet för att motsätta mig bifall till Utskottets hemställan i denna punkt, utan endast för att förklara att ett så knapphändigt tilltaget anslag som detta för upprätthållande af den geologiska undervisningen vid Lunds universitet blott är ett ganska otillräckligt surrogat för den derstädes så väl behöfliga geologiska professionen; och för min del önskar jag derföre lifligt, att den nu föreslagna extra lärareplatsen så snart som möjligt måtte förvandlas till en verklig profession i ämnet. Det finnes så många skäl, som tala högt härför, att det högeligen måste förvåna, det denna lärostol icke för länge sedan blifvit i Lund inrättad. De geologiska och mineralogiska vetenskaperna ingripa nemligen numera så mäktigt i vårt materiela, och jag kan

tryggt äfven säga andliga lif, att intet universitet, som vill göra skäl för namnet, bör sakna lärostolar i dessa ämnen. Särskildt är detta förhållandet i Sverige, som sedan förra seklet på detta fält har så stora anor att häfda, som står i så stor tacksamhetsskuld till bergsvetenskapen för sin materiella utveckling och som äfven framdeles kan påräkna att ur jordens inre erhålla rikare skatter än de flesta andra länder på jordklotet.

Visserligen kunde man förmena, att behofvet redan fylles genom den vid universitetet i Upsala befintliga professionen i mineralogi och geologi. Men detta är icke förhållandet, bland annat till följd af vårt lands stora utsträckning och våra olika landsdelars alldeles olika geologiska byggnad.

Mellersta och norra delen af landet upptages nemligen för det mesta af kristalliniska, ofta rikt malmförande bergarter eller af de aldra äldsta kända flötsformationer, och då geologien är en företrädesvis praktisk vetenskap, som måste studeras ute i naturen, är det naturligt, att det geologiska studiet vid Upsala härigenom måste få sin prägel, att man der företrädesvis måste sysselsätta sig med de omgifvande äldre formationerna och de i dem förekommande rika mineralogiska skatter, hvaremot de geologiska omgifningarne af detta universitet gör det mindre lämpligt för studiet af de yngre från hafvet afsatta formationerna i sydligaste delen af landet, rörande hvilkas betydelse i ekonomiskt hänseende man under de sednaste veckorna erhållit en så kraftig erinran.

För ett fullständigt studium af geologien inom vårt land är det derföre oundgängligen nödvändigt, att en geologisk profession förefinnes ej allenast vid vårt lands norra, utan äfven vid dess södra universitet. Inrättandet af en profession i denna vetenskap vid Lunds akademi skulle dessutom medföra så stora praktiska fördelar, att dessa snart nog skulle mer än uppväga kostnaden. Jag hoppas derföre, att denna brist må blifva afhjelpat, och att den nu inrättade extra lärare- och examinatorsplatsen på det närmaste må förvandlas till en verklig profession i ämnet.

Herr Lyttkens: Då ingen annan tyckes vilja begära ordet, kan jag icke underlåta att yttra mig i denna fråga. Få anslag skulle, enligt mitt förmenande, vara så väl använda som just det af Herr Agardh begärda för inrättande af en profession i geologi vid Lunds universitet. Stats-Utskottet har, i min tanke, ej förordat något anslag mera förtjent att af representationen beviljas; få platser torde finnas, mera egnade för geologiens studium än Lund, beläget, såsom förhållandet är, i hjertat af en bland de i geologiskt hänseende mest intressanta provinser i vårt land. Hvilken vikt och betydelse, i rent praktiskt afseende, för våra näringar och bergverk en profession der skulle ega, torde hvar och en lätt finna. Jag hade derföre för min del, i likhet med den näst föregående talaren, helst sett att Utskottet tillstyrkt Herr Agardhs förslag i dess helhet och ej, som nu skett, stannat på halfva vägen; men då utsigt ej torde finnas att vinna Kammararens bifall för ett yrkande derom, vill jag för denna gång inskränka mig till att för min del förorda Utskottets hemställan.

Efter dessa yttranden bifölls punkten.

Punkten 5.

Herr Mankell: På samma grunder, enligt hvilka jag nyss tog mig friheten yrka afslag å Utskottets hemställan om förhöjning i lönen för fäktmästaren vid Upsala universitet, yrkar jag nu afslag äfven å Utskottets hemställan i denna punkt, utsigterna till framgång må vara aldrig så obetydliga. Jag vill endast tillägga, att om det möjligen kan försvaras att vid ett universitet med 1,600 lärjungar anställa en gymnastiklärare med flere tusen riksdalers aflöning, tillfyllestgörande skäl för den här föreslagna löneförhöjningen åt en lärare vid ett universitet med knappast tredjedelen af det lärjungeantal Upsala eger omöjligen torde kunna förebringas.

Herr Agardh: Jag tycker verkligen, att detta tal om det ringa antalet studerande i Lund en gång kunde upphöra. Förra höstterminen funnos der något öfver 500 studenter, och enligt den nu utkomna terminskatalogen äro de obetydligt färre. Det här tillstyrkta anslaget afser för öfrigt icke, såsom förhållandet var med det för Upsala begärda, aflöning åt någon ny lärare, utan en löneförhöjning åt den förut varande gymnastikläraren. Och antingen studenternas antal är större eller mindre, måste en sådan lärare väl finnas.

På dessa grunder och vädjande till Kammarens rättvisa, anhåller jag om bifall till Utskottets förslag i förevarande punkt.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6.

Mom. a.

Bifölls.

Mom. b.

Herr Ribbing: Med det verkligen kraftiga erkännande Stats-Utskottet egnat behofvet af den af mig föreslagna nya professionen, då Utskottet i ampla ordalag förklarar sig anse en lärostol i mekanik vid universitetet nödvändig, förklarar jag mig för denna gång fullkomligt nöjd och tacksam. Ty då Kongl. Maj:t, oaktadt temligen utförliga framställningar och bevisningar om nödvändigheten af en profession i detta ämne vid universiteten, icke funnit godt att derom framlägga nådig proposition, kan jag icke begära att min motion skulle af Kammaren bifallas. Jag vill blott, då jag i Utskottets motivering ser en god början till målets vinnande, och då jag måste betrakta denna såsom vittnande om ett mot universiteten och vetenskapen särdeles välvilligt sinnelag, ett erkännande af ifrågavarande vetenskapsgrens stora vigt och betydelse, anhålla att få med några ord belysa ett par förhållanden, hvilka Utskottet, och detta på ett ganska naturligt och enkelt skäl, icke i motionen funnit fullt utredda — man kan nemligen ej begära, att Utskottet skall känna alla

detaljerna af det sätt, hvarpå undervisningen vid universiteten är anordnad.

Utskottet anmärker för det första, att utredning saknas, huruvida icke behovet möjligen kan afhjelpas genom inrättande af adjunkturen i mekanik. Jag ber att härvid få erinra, att adjunkterna vid våra universitet ej hafva mer än hälften så stor föreläsningsskyldighet som professorerna samt ingen examineringskyldighet eller examineringsrätt, ett förhållande som har sin naturliga anledning deruti, att deras löner endast äro hälften så stora som professorernas. Skulle man nu vilja afhjelpa behovet af profession i mekanik genom inrättandet af adjunktur, måste man således ålägga adjunkten att föreläsa lika ofta som en professor, så vida man nemligen ville se detta ämne till godo lika mycket som de andra, och dessutom ålägga honom examineringskyldighet. Men i så fall fordrar billigheten och rättvisan, att hans lön också blir lika stor som den vanliga lönen för professorerna. Vill man återigen säga, att han blott skulle föreläsa så ofta som de andra adjunkterna, men icke examinera, så vore dermed föga vunnet; ämnet kommer ändå på detta sätt att ligga nere.

Den andra anmärkningen Utskottet gjort, är att mekaniken icke är såsom särskildt läroämne upptagen bland de i den Kongl. stadgan den 16 April 1870 rörande förändrad ordning för examen till filosofiska graden uppräknade vetenskaper, hvaruti licentiatexamen kan afläggas. Der står dock: "fysik och mekanik", och detta just derföre att begge ämnena nu skötas af en och samma lärare. En och samma lärare brukar vid universiteten ej gifva särskilda betyg öfver insigt i de särskilda ämnen, som höra till hans undervisningsområde, derföre att detta betyg icke är afsedt att utgöra något vitsord öfver examinandens kunskap i de särskilda elementerna af vetenskaperna, utan äfven de vetenskapliga insigter han i dem hvardera såsom ett sammanhängande helt eger; det är vid de akademiska studierna ej fråga om lexläsning, utan, såvidt möjligt är, om ett verkligt sammanhängande vetande. Skulle man förfara på annat sätt, så blefve följden deraf, att de akademiska studierna reducerades till blott och bart skollexor, men ej ledde till verkliga vetenskapliga insigter.

Med anledning af Utskottets välvilliga yttrande i denna fråga vill jag, som sagdt, icke framställa något yrkande om bifall till min motion; jag inskränker mig till att betyga Utskottet min lifliga tacksamhet och vill taga fasta på det erkännande Utskottet uttalat.

Herr Edlund: Ehuru Stats-Utskottet afstyrkt bifall till motionen, måste jag dock, såsom den akademiska undervisningens vän, vara Utskottet tacksam derför, att det till fullo erkänt behovet af förstärkta lärarekrafter i ifrågavarande ämne. Jag hoppas derför, att frågan snart skall blifva löst, och att vi förr eller sednare skola få mottaga en Kongl. proposition i frågan, då något tvifvel väl ej lärer vara derom att bristen blir afhulpen. För öfrigt vill jag icke göra något yrkande om bifall till motionärens förslag, utan åtnöjer mig med Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, bifölls Utskottets hemställan.

Punkten 7.

Bifölls.

Punkten 8.

Herr Granlund: Herr Talman! mine Herrar! Såsom representant för det lilla samhälle, hvars angelägenhet här är i fråga, anser jag det vara min pligt att påpeka detta samhälles behof, på samma gång jag uttalar min egen öfvertygelse, att icke rättvisa blifvit skipad i afseende på detta samhälle och dess skola. Den nu föreliggande frågan är temligen gammal: den är inom Riksdagen känd såsom tillhörande en af dem, hvilka alltid röna ett oblidt öde; ty man har alltid, då den framkommit, sagt, att Skeninge skola icke har några lärjungar. Men förhållandena kunna ändra sig, och de hafva ändrat sig. Orsaken till anslagets indragning för två år sedan är nu undanröjd, och det är sålunda endast rättvisa och billighet staden nu utaf Riksdagen fordrar. Dess skola hade sednast 23 lärjungar, hvilket antal fullt kan jemföras med många statens läroverk. Jag hemställer då, huruvida det kan vara rättvist att för detta samhälle tillämpa den satsen, att den skolan icke uppfyller sitt ändamål, och jag talar härvidlag icke endast i stadens utan i hela den kringliggande ortens namn, ty icke mindre än elfva församlingar hafva medelst kommunalstämmobeslut vitsordat ortens behof af den ifrågasatt skolan. Stats-Utskottet säger, att skolan varit föreslagen till indragning redan år 1822. Jag har emellertid tagit reda på det Kongl. brefvet derom, och jag har funnit, att icke deruti var ifrågasatt någon indragning af skolan, som då hade två lärare, utan utaf en af lärarne. Men det förefaller mig för öfrigt icke vara skäl att framdraga exempel på undervisningens ställning för ett halft århundrade tillbaka; ty intresset för undervisningen och läroverken måtte väl sedan dess högst betydligt fortskridit, och hvad har icke staten sedan dess gjort för uppoffringar i detta hänseende, huru ifrigt är icke kunskapssökandet nu emot på den tiden, så att man med all rätt torde få kalla nämnda exempel antiqveradt. Det är visserligen sannt, att Rikets Ständer vid 1856—1858 årens riksdag ingingo till Kongl. Maj:t med en skrifvelse om skolans indragning, men detta skedde i följd af den omständighet, att skolan hade en alldeles otjenlig lärare, så att lärjungeantalet betydligt nedgick. Det kunde därför *da* verkligen vara skäl att fordra en sådan indragning, men sedan den klandervärde läraren blifvit afsatt och en ny nitisk lärare blifvit förordnad att bestrida undervisningen, erhöll skolan många lärjungar, orsaken till klandret och skälet för indragningen *hade sålunda upphört*; icke desto mindre blef det obetydliga statsanslag af ej fullt 1,000 R:dr skolan ditintills egde af 1870 års Riksdag indraget, oaktadt den då hade 23 lärjungar.

Då det väl icke kan förnekas, att uti en stad med 1,459 inneånare, omgifven af en tätt befolkad landsbygd, tillfälle bör beredas för den uppväxande ungdomen till någon högre undervisning än den folkskolan lemnar, väckte jag såsom stadens representant den motion som nu föreligger till afgörande, och då jag icke kan fatta hvarför Skeninge ensam af våra

städer skall i detta afseende orättvist behandlas, så tillåter jag mig vördsam- samt till Kammaren hemställa — om icke min motion i sin helhet kan beviljas — om återremiss till Stats-Utskottet i den syftning, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning huru och på hvad sätt staden Skeninge må komma i åtnjutande af årligt statsanslag till ordnande af sin skolundervisning öfver hvad folkskolan lemnar, intill dess den nu pågående frågan om läroverkens omorganisation blir afgjord och staden kan få denna för sig maktpåliggande fråga afgjord. Och anhåller jag vördsamt om proposition derå.

Herr Hörnfeldt: Det kan visserligen vara hårdt för Skeninge att nödgas undvara ett elementarläroverk, men såsom frågan för närvarande gestaltar sig, kan jag icke inse, att något i saken kan åtgöras. Jag vill med anledning af den föregående talarens yrkande om återremiss fästa uppmärksamheten på, att om också Andra Kammaren nu skulle återremittera frågan, så läser Utskottet, då saken redan i Första Kam- maren är afgjord, icke kunna göra annat än komma med den vanliga frasen, att "Andra Kammaren måtte i ämnet fatta beslut". För öfrigt anser jag, att Utskottets skäl för afslag äro temligen tydliga, åtminstone i jemförelse med dem som motionären framhållit till försvar för sin åsigt. Jag vågar därför för närvarande anhålla om bifall till Stats- Utskottets framställda förslag och hemställer särskildt till Herr Granlund, om han icke skulle anse lämpligt att återtaga sitt yrkande om åter- remiss.

Herr Forssbeck: Det är verkligen beklagligt för dem som bo i grannskapet af denna lilla stad, att se dess läroverk röna så mycken ovilja inom Andra Kammaren. Denna Kammare har eljest under förflutna år varit varmt intresserad för folkundervisningen, och det nu ifrågavarande läroverket måtte väl kunna räknas till våra folkbildningsanstalter, då det hufvudsakligen är ortens befolkning, som derutaf drager nytta. Utskottet anmärker visserligen, att det på ringa afstånd från Skeninge finnes tre läroverk, nemligen i Linköping, Wadstena och Grenna, dit man kan skicka sina barn; och det kan väl vara sannt, att afståndet till de förstnämnda städerna ej är så långt, men en och en half mil är ändock icke så obe- tydligt, och barnens föräldrar hafva i allmänhet icke råd att hålla dem i dessa städers skolor. För öfrigt är skolan i Linköping överbefolkad, så att man redan nu har svårt att der reda sig; der är sålunda lärjunge- antalet cirka 500, då det för 15 år sedan icke var mer än hälften. Det är således icke skäl att äfven kasta Skeninges skolor till det, och Wad- stena behöfver för sin del ytterligare lärarekrafter. Man har anført, att det för några år sedan icke fanns några lärjungar vid läroverket i Ske- ninge, men såsom nyss påpekades, måste detta tillskrifvas en snart sagdt vansinnig lärare; sedan han blef afskedad, har förhållandet så förändrats, att lärjungeantalet uppgått till 23, 24, 25 hvarje termin, hvilket icke är så ringa i jemförelse med andra småstäders skolor. De folkskolor som i trakten finnas, äro icke fullt tillräckliga för ortens behof, hvilket ytterli- gare talar för saken. Jag skulle alltså gerna vilja förena mig med re- presentanten för Skeninge om återremiss, men då jag hört att Första

Kammaren redan afslagit motionen, så tjenar en sådan till ingenting, hvarför det icke återstår annat än att yrka bifall å motionärens framställning, att nämnda stad må erhålla nödiga medel för ordnandet af en tvåklassig pedagogi. Jag vädjar, som jag hoppas icke förgäfvos, till Herrarnes känslor för upplysningens befrämjande, i det jag sålunda anhåller om bifall till sagda motion.

Herr Granlund: Då jag finner, att en återremiss icke skulle leda till den åtgärd jag åsyftat, sedan Första Kammaren bifallit betänkandet, så anhåller jag att få ändra mitt yrkande derhän, att Kammarerna måtte besluta, att en skrivelse i ämnet, som jag förut nämnt, måtte från Riksdagen till Kongl. Maj:t afgå.

Öfverläggningen var slutad. Sedan Herr Forssbeck afstått från sitt särskilda yrkande, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på afslag å samma hemställan jemte beslutande af en underdånig skrivelse i ämnet på sätt Herr Granlund föreslagit. Propositionen på först anförda yrkandet förklarades vara med ja besvarad, men då votering begärdes, blef för omröstnings anställande en så lydande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i *åttonde* punkten af dess utlåtande N:o 12,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammarerna, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit att Riksdagen skall i underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t hemställa huru och på hvad sätt ett årligt statsanslag må beviljas staden Skeninge i och för beredande af högre skolbildning än den folkskolan lemna, intill dess nu pågående fråga om läroverkens omorganisation blifver afgjord och staden i följd deraf erhåller denna fråga ordnad.

Voteringen utföll med 110 ja mot 35 nej, hvadan Utskottets hemställan bifallits.

Punkterna 9 och 10.

Biföllos.

Punkten 11.

Herr Jonas Jonasson: Då jag väckte denna motion, gjorde jag det icke allenast enligt mina kommittenters utan äfven i öfverensstämmelse med allmogens önskningsar. Det beslut, sistlidne lagtima Riksdag fattade, att indraga halfva skyddsafgiften till staten, underlättade vis-

serligen en del mindre församlingar, men medförde deremot betydlig förlust för 1200 af de större och fattigaste kommunerna. Denna förlust medförde dock icke den ringaste förbättring i folkskolelärnarnes lönevillkor, utan snarare tvärtom. Ty de skollärare, som förut hade en årlig lön af 500 R:dr, blefvo mera betungade, derigenom att de ålades att hålla tio månaders skola i stället för åtta, utan att erhålla någon ersättning för detta ökade besvär.

Således blefvo hvarken skollärarne eller folket hjälpta genom det beslut sistlidne Riksdag fattade; ty lika stor fördel, som det medförde för de mindre kommunerna, lika stor skada ådrog det de större församlingarne, som derigenom gingo miste om en del af de anslag, de förut egt.

Man invänder visserligen, och gjorde det äfven vid förra Riksdagen, att de stora församlingarne kunna antaga flera lärare, så få de större statsbidrag. Detta är mycket lätt sagdt af dem som icke känna förhållandet i de större, fattigare församlingarne, men det är icke så lätt utfördt.

I dessa församlingar, som ofta innesluta den minst fruktbara jorden, får en fattig arbetare ett stycke jord på några tunnland för ett par dagsverken om året. Detta lockar naturligtvis folk i massa dit, en mängd fattiga barn födas och uppväxa, och dessa få under skolåldern både näras och klädas af det fåtal personer inom kommunen, som ega förmåga att utgöra skatterna. Att dessa inflyttningar i massa af fattigt folk betunga fattigvården behöfver jag icke tillägga.

Deremot i de mindre och i afseende å jordmånenes beskaffenhet mera lyckligt lottade kommunerna, der kan en arbetare knappast huru dyrt som helst få köpa sig ett stycke jord. Men då våren kommer, drifva förhållandena arbetsfolket från de magrare orterna till de bättre, der det är oudt om arbetare, och de lyckligt lottade kommunerna få på detta sätt tillgodogöra sig arbetskrafterna från de fattigare församlingarne.

De hårdt tryckande skattebördorna, som drifvit många arbetare att i främmande land söka sin utkomst, äro också en af de förnämsta orsakerna till folkets ytterliga motvilja att påtaga sig flera bördor, helst detsamma är förbittradt öfver den orättvisa, att den fattigaste delen af befolkningen icke blott får bekosta den tartliga undervisningen för sina barn, utan äfven betala den högre bildning som meddelas den mera bemedlade klassens barn. Jag vill i detta afseende påpeka ett förhållande — som äfven torde vara både Regering och Riksdag bekant — att hvarje elev vid elementarläroverken årligen kostar staten 400 till 600 R:dr. Man skulle väl då icke anse det orimligt begärdt, om staten uppoffrade lika mycket på hvar och en af sina folkskolelärare, som får undervisa hundratal barn om året. Detta missförhållande mellan elementarskolan och folkskolan kan naturligtvis icke annat än väcka fiendtlighet hos det gemena folket mot de bättre lottade. Det har nu emellertid fått passera snart 30 år, utan att hvarken Regeringen eller Riksdagen gjort något för att undanrödja detsamma. Hvar orsaken härtill kan vara är svårt att utleta, men det skulle kunna gifva anledning till den förmodan, att man icke menar så allvarligt med allt sitt tal om folkupplysningens befrämjande.

Jag har i min motion yrkat, att, med bibehållande af den personliga skyddsagiften, folkskolelärnarnes aflöning skall öfvertagas af staten. Men

då Kamrarna redan bifallit Kongl. Maj:ts proposition om halfva skyddsafgiftens borttagande, så inskränker jag mig till följande yrkande, nemligen: "Att af den för staten bibehållna del af skyddsafgiften må användas till aflönande af examinerad, vid folkskolan antagen lärare eller lärarinna sålunda, att stadgade statsbidraget i Kongl. kungörelsen den 22 Juni 1871 höjes till 300 R:dr för hvarje lärare."

Då Kamrarna förut i dag visat sig så frikostig, när det varit fråga om anslag till löneförhöjningar, af hvilka åtskilliga icke torde hafva varit så alldeles af behofvet påkallade eller för landet gagneliga, hoppas jag Kamrarna icke heller måtte förvägra denna lilla förhöjning i folkskolelärares villkor. Och vågar jag hos Herr Talmannen vördsamt anhålla om proposition å mitt yrkande.

Herr Hjelms: Motionären har föreslagit, att staten skall öfvertaga folkskolelärares aflöning, men Stats-Utskottet har derom icke yttrat sig annorlunda, än att det sagt "att sednaste lagtima Riksdag i afseende å folkskolelärares aflöning beslutit en ny reglering, hvilken först vid inrevarande år skall tillämpas; och då således någon rubbning i densamma icke lär böra ifrågakomma" kommer Utskottet till den hemställan, att Herr Jonassons motion icke måtte bifallas. Motionärens af Stats-Utskottet sålunda afstyrka framställning gifver mig emellertid anledning att nu yttra några ord och detta från principiell synpunkt.

Från den sidan sedd ställer sig frågan för mig så, att folkskolans ändamål är att meddela den allmännare bildningen som hvar och en behöfver såsom medborgare i samhället, i och för samhällets egen skull mera än för individens. Elementarläroverken deremot hafva att meddela den allmänna bildning som bör utgöra underlaget för den blifvande tjänstemannens vetande. Då folkskolorna således hafva att meddela den upplysning, som är för hvarje statens medborgare erforderlig, och elementarläroverken den för tjänstemännen behöfliga, och då staten väl har behof, ej allenast af tjänstemän, utan äfven af arbetare med ett visst underlag af kunskaper, så bör det också enligt min tanke vara statens pligt att aflöna lärarna vid båda dessa slag af bildningsanstalter. Anser man deremot arbetaren, eller med ett annat vanligt uttryck, den närande delen af befolkningen vara alldeles utan betydelse för staten både i politiskt och statsekonomiskt hänseende, då kan det visserligen vara rätt att staten blott såsom en välgörare kastar några smulor från den rike mannens bord till dem, hvilka lemna undervisning åt arbetaren. Men detta kan väl icke leda till ernående af det mål, staten med denna undervisning afsett och som framgår allt tydligare för statens egna stora angelägenhet. Jag ber att i detta afseende med några siffror få fästa uppmärksamheten på det förhållande eller rättare missförhållande, som nu existerar i afseende på hvad staten bekostar till den ena och andra af dessa bildningsanstalter.

Staten betalar för de mera lyckligt lottade samhällsklassernas barn, som vid elementarläroverken äro 13,152, för undervisning icke mindre än 1,671,115 R:dr per år och, om man fördelar denna summa på lärjungarnes antal, sålunda 120 R:dr 14 öre för hvarje barn i lärarelöner, men deremot betalar staten för samma tid i lärarelöner för cirka 660,000 ar-

betarefamiljers barn, som tillhöra folkskolor och småbarnsskolor, 1,100,000 R:dr, eller 1 R:dr 66 öre för hvart och ett. Är det nu så, att staten för sitt ändamål eller för sina statsangelägenheter icke behöfver en upplyst arbetarebefolkning, utan blott en kunskapsrik befolkning af den s. k. högre samhällsklassen, då kan detta vara rätt. Men så tror jag icke förhållandet bör vara. Staten behöfver enligt mitt förmenande äfven upplysta arbetare, och det är derföre nödvändigt att söka ställa frågan om denna angelägenhet så, att kyrkan kommer midt i byn, och att staten lemnar medel till aflönande af alla skollärare, och icke till endast en viss klass af dem, utan afseende på hvad de barnen en gång skola blifva i lifvet eller hvad slags skola det är, blott den icke är enskild. För öfrigt utgör den summa motionären ifrågasatt endast omkring 750,000 R:dr, eller ungefär halfva skydsafgiften, och för det ändamål som med detta belopp afses kan det väl icke sägas vara för högt. Tvärtom. Man gifver aldrig för mycket ut för sådana ändamål, blott man ser till att penningarne blifva väl använda, d. v. s. att undervisningen blifver gagnande för verksamheten i lifvet och icke blott för skolans skull.

Men frågan har äfven en annan sida. Vi påträffa ofta i folkskoleinspektörernes berättelser klagomål deröfver, att folkskolorna icke tillvinna sig allmänhetens förtroende. Ja, detta är, ledsamt nog, sannt och orsakerna dertill äro många. En bland dem är den att skollärares aflöning trycker på den kommunala budgeten. Såsom väl bekant tillhör större delen af landets befolkning den jordbrukande klassen. Denna klass tryckes af många onera, som icke åligga andra klasser inom samhället. Den måste således icke allenast utgöra grundskatten och andra för statens allmänna behof erforderliga bidrag, utan har dessutom en betydlig mängd kommunala utgifter som oupphörligen växa. Dessa utgifter ökas ytterligare med folkskolelärarnes aflöning, och då är det naturligt att befolkningen icke annat än med en viss ovilja kan se detta, hvaraf också följer att folkskolans ändamål derigenom skall motverkas; ty folket ser i allmänhet icke med särdeles blida ögon de föremål som öka skattebördorna. Jag vore visserligen böjd för frågans återremitterande; men då dermed, på den punkt densamma nu befinner sig, icke lär vara något att vinna, inskränker jag mig att uttala den förhoppning, att vi en annan gång må komma till ett bättre resultat i detta hänseende, och frågan tillhör dem som blifva gengångare, tills den erhåller nu af mig antydd lösning, hvarmed på angifna skäl icke bör halas alltför länge.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner gäfvos såväl på bifall till Utskottets hemställan som på bifall till Herr Jonassons yrkande. Sedan den förstnämnda propositionen förklarats vara med öfvervägande ja besvarad, begärdes votering. I anledning deraf blef en så lydande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i *elfte* punkten af dess utlåtande N:o 12,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställen beslutit, att af den för staten bibehållna del af skyddsafgiften må användas till aflönande af examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna sålunda, att stadgade statsbidraget i Kongl. kungörelsen den 22 Juni 1871 höjes till 300 R:dr för hvarje lärare.

Omröstningen utföll med 103 ja mot 41 nej, hvadan Utskottets hemställen bifallits.

Punkten 12.

Herr Herm. Schmidt: I afseende på den nu föredragna punkten, hvari Stats-Utskottet afstyrkt mitt förslag, att Riksdagen såsom ersättning för 1871 års indragna folkskoleafgift måtte anslå ett berörda afgift motsvarande belopp, eller ock församlingarne medgifvas rättighet att i vanlig ordning uppbära folkskoleafgiften för år 1871 för bestridande af de utgifter, hvartill folkskoleafgiften hittills användts, ber jag först få anmärka, att i densamma influtit ett tryckfel. Det af Utskottet åberopade cirkuläret till länsstyrelserna är nemligen ej af den 29 September, utan af den 29 December 1871.

Vidare får jag anmärka, att det understöd, som församlingarne enligt detta cirkulär erhålla, afser år 1872 och icke 1871 — ett förhållande, hvarom Utskottet icke nämner ett ord. Jag kan icke inse, hvarföre församlingarne skulle gå miste om 1871 års bidrag — och det är just folkskoleafgiften för nämnda år, som jag ansett böra oafkortadt tillkomma församlingarne och som vid 1871 års riksdag genom en alltför sträng beräkning blifvit dem frantagen.

I den utredning, som 1871 års Stats-Utskott lemnade angående folkskoleafgiften, åberopas såsom skäl för en sådan beräkning, att församlingarne för år 1846, eller det år då folkskoleafgiften första gången frångick statsverket, fingo bibehålla sina gamla anslag. Detta skäl kan vid första påseendet tyckas hafva någon betydelse, men vid närmare granskning visar det sig föga hållbart. De nämnda anslagen, som församlingarne för år 1846 fingo behålla, utgjorde nemligen tillsammans för hela riket icke mer än 75,000 R:dr, och det kan således icke vara annat än en orättvisa, att samma församlingar, derföre att de för år 1846 åtnjutit denna inkomst, för år 1871 beröfvas en inkomst mer än sju gånger större än det nämnda beloppet, eller 575,000 R:dr, hvartill folkskoleafgiften för år 1871 blifvit beräknad. Svårligen lär man kunna begära, att församlingarne skola förlora mer än de förut åtnjutit. Det är dessutom en känd sak, att en mängd församlingar genom Riksdagens sätt att räkna kommit i stor förlägenhet och måst åtaga sig dryga egna utgifter för att kunna reda sig i afseende på sitt folkskoleväsende. Denna förlägenhet är så mycket större, som de anslag, hvaraf församlingarne komma i åtnjutande för år 1872, skola utgå efter en ny beräkningsgrund, och församlingarne sålunda väl behöfde någon tid för att sätta sig in i de nya förhållandena.

Då man ju måste medgifva, att folkskolorna för sin vidare utveckling i allmänhet torde väl behöfva allt det understöd de kunna få, kan jag icke anse det välbetänkt, att man nu fräntager dem rättvisligen tillkommande bidrag af de för år 1871 influtna folkskoleafgifterna.

Efter min uppfattning beror misstaget på ordalydelsen af Riksdagens underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 19 Maj 1871, deri det heter, "att folkskoleafgiften skall från och med år 1872 med den enligt första artikeln bevillningsstadgan utgående personliga skyddsafgiften sammanföras under en enda benämning, hvadan denna inkomst från och med år 1873 kommer att jemte den öfriga bevillningen till Riksgälds-kontoret inflyta." Detta misstag kunde dock ännu rättas, om min motion rönte framgång.

Jag anhåller derföre, att denna Kammares ärade ledamöter, af hvilka hvar och en väl känner de svårigheter indragningen af 1871 års folkskoleafgift medfört för församlingarne, måtte med afslag å Utskottets ifrågavarande hemställan bifalla min motion; och anhåller jag vördsamt att Herr Talmannen ville derå framställa proposition.

Herr Gumælius: Motionären har förmodligen förbisett, att denna fråga redan vid innevarande riksdag blifvit i denna Kammarer afgjord, i det nemligen en af Herr Engman väckt och till tillfälligt Utskott hänvisad likartad motion blifvit af det sistnämnda på anförda skäl afstyrkt och af Kammarern afslagen. Vid sådant förhållande kan jag inskränka mig till att yrka bifall till Stats-Utskottets nu ifrågavarande hemställan.

Efter denna öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

Punkterna 13 - 16.

Biföllos.

Punkten 17.

Herr Hörnfeldt: Då jag inom Utskottet reserverat mig mot denna punkt, må det tillåtas mig att med några ord beledsaga denna reservation. Den hufvudsakliga anledningen till nu framställda begäran om anslag till en meteorologisk centralanstalt i Stockholm skulle, enligt hvad en blick i statsrådsprotokollet gifver vid handen, vara den, att man trott sig utan denna anstalt icke kunna till hela sitt omfång tillmötesgå den från England gjorda framställningen om utbyte af meteorologiska observationer, hvilket utbyte skulle ske från fyra särskilda orter i Sverige, nemligen från Haparanda, Hernösand, Upsala och Wisby, som hvardera till Stockholm skulle insända dylika telegram, hvilka sedermera derifrån borde expedieras till London, hvarifrån, jemväl medelbart från fyra olika orter i England, skulle afåtas dylika telegram tillbaka till Stockholm. Jag vill icke inlåta mig på frågan om nödvändigheten af en dylik anstalt. Men jag föreställer mig, att om de fyra omnämnda svenska stationerna kunna inskicka dessa observationer, utan att derföre behöfves något särskildt biträde att kontrollera deras riktighet, så borde det väl äfven ligga inom möjlighetens om-

råde, att man å Stockholms telegraf skulle kunna sammanföra dessa telegram och direkt expediera dem till London. Jag tänker mig vidare att, för att ändamålet med en dylik anstalt skall vinnas, det icke kan vara tillräckligt att utbyta dessa meteorologiska observationer endast med England, utan att man äfven måste tillse att likartade utbyten kunna ega rum med Europas öfriga länder, der sådana anstalter finnas; och då är det gifvet att det nu ifrågasatta anslaget är alldeles otillräckligt.

Jag hyser äfven i allmänhet stora betänkligheter mot att bevilja anslag för inrättande af dylika byråer, emedan erfarenheten visat att de lätt utväxa till embetsmannakorps med en generaldirektör i spetsen; och ett sådant förhållande kunde mycket väl inträffa äfven här. Dessutom föreställer jag mig, att, om anslaget är så nödvändigt, det icke är någon omöjlighet för regeringen att af under händer hafvande tillgångar, t. ex. från Handels- och sjöfartsfonden, erhålla tillräckliga medel för det afsedda ändamålet. Och slutligen hade jag ansett önskligt, att från regeringens sida detaljerade beräkningar blifvit uppgjorda öfver de kostnader, hvartill en dylik anstalt skulle uppgå. Så har emellertid icke skett och ändamålet med framställningen tyckes egentligen afse att åstadkomma ett utbyte i ifrågavarande afseende med England.

På de skäl jag nu anfört yrkar jag afslag

Med Herr Hörnfeldt förenade sig Herr *Östman*.

Herr Edlund: Om det, såsom den föregående ärade talaren synes tro, endast vore fråga om att skicka några meteorologiska meddelanden till England från några få stationer i Sverige, så behöfdes visserligen derföre icke någon centralanstalt här. Men den ifrågavarande begäran från England har varit blott den närmaste anledningen dertill, att en framställning i ämnet nu blifvit gjord till Riksdagen. Behofvet af en meteorologisk centralanstalt har flera år varit insedd, och upprättandet af en sådan har uppskjutits år från år, endast för att få se huru dylika anstalter i andra länder kunde blifva organiserade. Nu finnas emellertid sådana anstalter i nästan alla Europas länder, och vårt grannland Norge eger redan sedan flera år en dylik i Christiania. Det är nu icke endast fråga om internationela meddelanden af meteorologiska observationer, utan om en bearbetning af den meteorologiska vetenskapen i dess helhet. Med vissa naturvetenskaper förhåller det sig så, att de icke med fördel kunna bearbetas på andra orter än der iakttagelserna skola företagas. Så är t. ex. fallet med de geologiska undersökningarne, med undersökningarne af landets flora, af dess fauna, likasom af dess klimatologi. Hvad den sistnämnda vetenskapen beträffar, så har anslag till dess befrämjande betraktats såsom ett oafvisligt behof hos alla civiliserade folk, och jag vill exempelvis nämna, att det årliga anslaget i England för nämnda ändamål utgör 10,000 pund sterl. Enligt min tanke kunna ej heller vi här i landet längre underlåta att söka tillfredsställa detta behof. För 13 år sedan lemnade visserligen Riksdagen ett årligt anslag af 6,000 R:dr för undersökning och bearbetning af landets klimatologi. Men under den tid som sedan dess förflutit, har intresset för de meteorologiska undersökningarne tilltagit i så hög grad, på samma gång som i utlandet berörda vetenskap nått en så

hög utveckling, att de observationer och bearbetningar i detta afseende som nu göras här i landet icke längre kunna anses tillfyllestgörande, utan måste utvidgas och fullkomnas.

Utom från England hafva sedermera från Tyskland och nu sednast, ungefärligen för tre veckor sedan, från Ryssland framställningar blifvit gjorda att få träda i meteorologisk förbindelse med Sverige. Jag ber särskildt få framhålla, att dessa internationela telegram kommit till stånd i följd af deras betydelse i praktiskt hänseende. Man har numera kommit derhän, att man med temlig säkerhet kan förutsäga annalkande stormar. Vid sådant förhållande är det min öfvertygelse, att det praktiska gagn, den nu ifrågasatta meteorologiska centralanstalten kommer att lemna, fullt ut skall motsvara uppoffringen af det anslag Riksdagen kan bevilja. Det behöfs icke mer än att ett eller annat fartyg räddas från undergång för att beloppet skall vara ersatt. Jag vill härvid ytterligare tillägga, att den verkligt praktiska nyttan af dessa meteorologiska telegram blifvit fullt vitsordad i andra länder, der man tagit denna angelägenhet om hand.

Det är slutligen en annan omständighet, som gör att vi svårigen utau att väcka uppseende längre kunna underlåta att göra något i denna sak. Vårt land har nemligen i meteorologiskt hänseende ett särdeles intressant läge, hvarföre ock de klimatologiska företeelserna här äro för vetenskapen synnerligt värdefulla. Jag anser derföre att man bör bifalla hvad Utskottet föreslagit, och är fullt öfvertygad att den här ifrågasatta anstalten kommer att medföra allt det gagn, man rimligen af en sådan kan fordra. Hvad särskildt angår föregående talares anmärkning, att en sådan isoleerad anstalt möjligen lätt skulle förfalla, eller icke komma att skötas så att med densamma alla möjliga fördelar vinnas, så vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att man just afsett att förekomma sådant genom att ställa den i omedelbar förbindelse med Vetenskapsakademien, då man icke behöfver frukta, att den på något vis kommer att vanvårdas. Jag får på grund af det anförda för min del yrka bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Kammaren biföll Utskottets hemställan.

Punkterna 18—23.

Biföllos.

Punkten 24.

Herr Edlund: Det är en allmänt känd sak, att biblioteksbyggnaden i Upsala numera är fullkomligt otillräcklig att inrymma det rika bokförråd universitetet eger. Men hvad som är en ännu större brist är att det icke finnes lämpliga rum för att på stället kunna begagna dessa böcker, äfvensom att de för bibliotekspersonalen afsedda rummen äro af den beskaffenhet, att man ej utan men för helsan kan vistas der under den kallare årstiden. Under sådana förhållanden hade det varit önskligt, om Riksdagen beviljat det af Herr Bergstedt i hans motion begärda anslaget; men då frågan redan fallit genom Första Kammarens afslag å motionen,
änmar

ämnar jag nu icke framställa något bestämdt yrkande i detta hänseende. Utskottet säger att det skulle vara en möjlighet att bereda större utrymme för boksamlingen, om man inredde den så kallade sollennitetssalen i bibliotekshuset till bokrum. Jag för min del tror dock icke, att ändamålet vinnes på lämpligt sätt genom en sådan anordning, likasom jag befarar att några afsevärda besparingar derigenom icke skola uppkomma. För mig är det alldeles klart, att universitetet måste ega en sal, der alla dess alumner kunna samlas på en gång. Sådana tillfällen förekomma ganska ofta, t. ex. då rektor vill göra något meddelande till hela studentkorpsen o. s. v. Det är således icke allenast vid högtidliga fall denna sal behöfver begagnas, utan den är äfven erforderlig för att skaffa tak öfver hufvudet vid de tillfällen, då af en eller annan orsak något meddelande måste göras universitetets elever i gemen. Dylika sollennitetssalar finnas också, såvidt jag har mig bekant, vid alla andra universitet. Det blefve således nödvändigt att anskaffa en annan i stället för den som nu finnes, och detta kunde väl svårigen ega rum utan betydliga kostnader.

Skulle man således icke vilja uppbygga en flygelbyggnad för inredande till bokrum, utan för ändamålet använda den nuvaranda sollennitetssalen, så kunna enligt min öfvertygelse kostnaderna icke komma att i väsendtlig mån understiga det belopp som nu är föreslaget till flygelbyggnadens uppförande och till värmeledning i bibliotekshuset, hvaraf behovet icke blifvit bestridt. Kostnaden för denna värmeledning är beräknad till 35,800 R:dr och för sjelfva flygelbyggnaden till 80,000 R:dr. Således tillsammans 115,800 R:dr. Vill man nu iureta sollennitetssalen till bokrum, så är dermed alltid förenad först utgiften för värmeledning, som blir ungefärdensamma som nu är föreslagen, nemligen 35,800 R:dr, vidare för en skorsten till samma värmeledning 3,000 R:dr; sedermera för biblioteksinredning i salen, som väl icke skulle uppgå till mindre belopp än hvar till kostnaden för dylik inredning i den ifrågasatta tillbyggnaden är beräknad, eller 11,000 R:dr. Dessutom erfordrades för en källarinrättning i närheten af bibliotekshuset till förvarande af vattenpannor och erforderligt bränsle 10,000 R:dr. Detta gör tillsammans i det närmaste 60,000 R:dr. Härtill kommer dessutom anslag för sollennitetssalens förändring till bokrum, hvilket sannolikt blefve ganska kostsamt, och slutligen utgifter för inredning af en annan sollennitetssal, om dertill i lyckligaste fall skulle kunna användas den så kallade rikssalen i slottet.

Mig synes sålunda den föreslagna metoden att skaffa utrymme för biblioteket genom sollennitetssalens inrättande till biblioteksrum icke vara rätt lämplig, utan tror jag det vara nyttigast och bäst att vidblifva det ursprungliga förslaget, att förse hufvudbyggningen med en flygelbyggnad. Derigenom får man bibehålla sollennitetssalen för sitt ursprungliga ändamål och erhåller i alla händelser bättre utrymme och lokaler för biblioteket. Dertill kommer, att det obestridligen måste betraktas såsom en olägenhet att hafva böcker förvarade i tredje våningen, i synnerhet som det icke är afgjort om den tillernade vattenledningen i Upsala skall förmå drifva vattnet så högt, att det vid en inträffande eldsvåda kan erbjuda något verksamt skydd för böckerna i den öfversta etagen. Jag anser därför bäst att en flygelbyggnad för ändamålet uppföres, och hoppas jag att till nästa riksdag ett förslag härom framkommer.

Herr Ribbing: Äfven i denna punkt anser jag Utskottet hafva gått så långt man skäligen kan begära. Utskottet har i kraftiga ordalag uttalat sin öfvertygelse om behofvet så väl af det ena som det andra af de tvåne moment motionen innefattar, och jag för min del ber att få vitsorda ej mindre behofvet i begge afseendena än äfven de uppgifter Utskottet, likasom motionären, anfört till styrkande af detta behof.

Jag vill blott, med afseende å den utväg Utskottet, i fall den nu i bibliotekshuset befintliga sollennitetssalen blefve inredd till bibliotek, tänkt sig att tillfredsställa behofvet af en samlingssal, der alla de studerande fingo rum, genom att dertill använda rikssalen i slottet, få anmärka, att denna sal icke har utrymme för mer än hälften af det antal, ungefärligen 1500—1600 personer, som nu på en gång både kunna och behöfva ega rum att samlas i nuvarande bibliotekssalen. Rikssalen kan således ej gerna vara lämplig för ändamålet, och dess apteraude till sollennitetssal och därför erforderliga reparationer komme väl icke heller att aflöpa utan betydliga kostnader.

När Utskottet, såsom andra utväg att få detta behof afhjelpt, tänkt sig, att lokal för ändamålet skulle kunna upplåtas i den byggnad, Upsala studentkorps har för afsigt att uppföra, så ber jag få anmärka, att om man beräknar de kostnader, som skulle blifva en följd af uppbyggande och inredande af studentkorpsens hus så, att det äfven tillgodosåge ifrågasvarande behof, i proportion till kapitalets hittills varande tillväxt, skulle studentkorpsen icke blifva i stånd att uppföra en byggnad, som äfven komme att inrymma en sollennitetssal af erforderliga dimensioner, förrän om ungefärligen 15 å 20 år härefter. Detta är dock något lång tid att vara utan en sal, der de akademiska medborgarne vid behof kunna samlas. Och någon annan än den, som nu är inrättad för detta ändamål, finnes icke. Man måste således å ena sidan erkänna behofvet af en sollennitetssal, på samma gång man å den andra icke kan undgå att finna, det de medel Utskottet tänkt sig såsom möjliga för detta behofs afhjelpande föga äro att påräkna.

Beträffande åter uppvärmingen af några rum i sjelfva bibliotekshuset kan kraftigare förord ej lemnas därför än Utskottets eget, då det säger, att "bibliotekets ändamål måste anses i viss mån förfeladt, så länge arbetet inom detsamma är förenadt med fara för bibliotekspersonalens och de besökandes helse." Men då förslaget är kommet från en enskild motionär och en ytterligare utredning erfordras, vill jag nu icke yrka bifall till detsamma, utan inskränker jag mig till de anmärkningar jag gjort och till att taga fasta på Utskottets nu visade välvilja.

Herr Statsrådet Wennerberg: Då icke någon af de två föregående talarne framställt något yrkande i strid mot Stats-Utskottets hemställan, så vill jag åtnöja mig med att endast upplysningsvis nämna några få ord.

Här finnes icke någon skiljaktighet i åsigt med afseende på behofvet vare sig af större utrymme eller af värmeledning för biblioteket i Upsala. Det är en tillräckligt känd sak, att större utrymme är erforderligt, enär böcker redan mäst uppställas i dubbla — ja till och med i tredubbla rader. Likaledes är det väl bekant, att kölden i biblioteket är så stark, att tjenstemännens helse deraf löper fara att grundligt skadas.

Men i afseende på *sättet* att tillfredsställa behovet af utrymme och att mildra temperaturen äro meningarne delade. Mer än en tredjedel af biblioteksbyggnaden står obegagnad af biblioteket och användes för ändamål, hvilka — huru högt man än må sätta dem — dock, såsom för biblioteket främmande, måste anses hinderliga för dess rätta skötsel och tillbörliga vård. Genom särskild undersökning, som, på min anhållan, af Öfverintendents-embetet blifvit på förhand anställd, har jag fått veta, att biblioteksmurarnes bärighet är fullgod och, att utrymmet i det till solennitetssal begagnade stora rummet är tillräckligt för mottagande af 100,000 volymer, således ungefär hälften af bibliotekets nuvarande hela volymantal. Det är äfven upplyst, att en värmeledning kan utan svårighet inrättas i biblioteket, oberoende af någon flygelbyggnads uppförande. Hvad beträffar kostnaderna för en inredning af solennitetssalen till bibliotek och en värmeledning inom nuvarande huset, får jag, i strid mot föregående talare, upplysa, att densamma sannolikt skall betydligt understiga det af motionären föreslagna belopp, 115,800 R:dr. Äfven om anläggningen af värmeledning upptages till 35,000 R:dr, så kommer antagligen inredningen af biblioteksrum och läsesal i byggnadens öfversta våning icke att medtaga återstoden af förstnämnda summa. Men kostnaden för denna vånings inredande kan dock för närvarande endast approximativt bestämmas. Jag har därför ansett skälig omtänksamhet fordra, att, innan ett anslag af Riksdagen begäres, fullständig undersökning sker för att utröna, huru för minsta kostnad och till största gagn för biblioteket de öfverklagade bristerna må kunna afhjelpas. Om alltså till nästa riksdag, såsom jag förmodar, Kongl. Maj:t kommer att framlägga nådig proposition rörande detta ärende, blifver densamma grundad på en sådan utredning, att Riksdagen sättes i tillfälle att med nödig insigt i förhållandena bedöma saken, hvilket nu, allenast med ledning af förevarande motion, icke synes mig möjligt.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, blef på framställd proposition Utskottets hemställan af Kammaren bifallen.

Punkten 25.

Herr Agardh: I denna punkt vågar jag anhålla, att Kammaren måtte afslå Utskottets hemställan och bifalla min motion. Jag kan icke läsa Utskottets för sjelfva saken välvilliga yttrande på annat sätt än så, att jag måste anse dess enda skäl för afstyrkande af bifall till motionen hafva varit det, att frågan förevarit hos Kongl. Maj:t, men att Kongl. Maj:t dock icke funnit skäl att om densamma göra framställning till Riksdagen. Jag är öfvertygad, att Kongl. Maj:ts underlåtenhet att till Riksdagen framställa proposition i ämnet icke härleder sig från ovilja för sjelfva saken, utan helt enkelt har sin orsak deruti, att Kongl. Maj:t ansett ifrågavarande behof vara för obetydligt för att föranleda en anslagsbegäran från Kongl. Maj:ts sida.

Af Lunds universitets tillgångar äro 13,300 R:dr disponibla för ifrågavarande ändamål, anskaffande af en meridiancirkel för observatoriet derstädes, men instrumentet kostar 19,000 R:dr; hvarföre frågan nu helt

enkelt är den, om Riksdagen vill bevilja de bristande 5,700 R:dr, på det de vid observatoriet anställde, unge och mycket nitiske tjänstemännen snart måtte kunna inrätta sina arbeten på sätt som är fullkomligt lämpligt. För ernående häraf, och då Första Kammaren redan välvilligt bifallit detta anslag, så att gemensam votering blefve nödig, om denna Kammare afsloge detsamma, hemställer jag, att Kammaren måtte bevilja den i min motion äskade summa.

Herr Edlund: Jag för min del får äfven påyrka, att Kammaren måtte bifalla motionen i ämnet. Det synes mig, som skulle det vara ganska besynnerligt, om, sedan Riksdagen anvisat icke mindre än 45,000 R:dr till ett nytt observatorium i Lund, Riksdagen nu ville vägra anslag till ett vid detta observatorium behöfligt instrument. Jag tycker, att det vore ungefär detsamma som att bekosta uppbyggandet af ett hus, men underlåta att inreda det. Vid observatoriet i Lund finnas redan åtskilliga instrument, men nyttan af dem skulle förfullständigas, om observatoriet finge alla instrument, som för arbetena der behövas. Om man skulle vänta några år med anskaffande af ifrågavarande instrument, till dess det kunde inköpas för samlade besparingar å observatoriets årsanslag, så kunde under dessa år vid observatoriet icke arbetas obehindradt och på bästa sätt. Jag tror det vara enligt med god hushållning att bevilja ifrågavarande anslag, ty den förut beviljade summan 45,000 R:dr gifver ränta, först då arbetena vid observatoriet blifva sådana de böra.

Herr Hörnfeldt: Utom det skäl till Utskottets hemställan, hvilket förste talaren nämnde, nemligen att man inom Utskottet icke ansett fullt lämpligt att tillstyrka bifall till motionen, då man funnit, att förut skett framställning i ämnet hos Kongl. Maj:t, utan att dock leda till någon proposition från Kongl. Maj:ts sida, så tillkommer äfven det, att, då för ifrågavarande ändamål finnes disponibel en så stor summa som 13,300 R:dr och för behovets fyllande endast erfordras ytterligare 5,700 R:dr, man tänkt, att det icke borde vara svårt för Lunds universitet att upptaga ett amorteringslån å detta mindre belopp, och att så småningom återbetala det med blifvande besparingar. På dessa skäl har Utskottet afstyrkt bifall till motionen, och jag vidhåller fortfarande Utskottets mening.

Herr Statsrådet Wennerberg: Likasom jag i Första Kammaren, då denna fråga der förevar, förklarade, att jag för min enskilda del icke kunde annat än finna högst glädjande, om Kammaren frikostigt beviljade ifrågavarande anslag, så gör jag äfven här, enär det onekligen skulle vara godt för observatoriet i Lund att genast och utan omständigheter få anskaffad en sådan meridiancirkel, som anses behöflig för arbetena derstädes.

Jag önskar nu blott att för Kammaren få framlägga skälet, hvarför jag, då fråga om begärande af anslag för detta ändamål föredrogs för Kongl. Maj:t, icke ansåg mig kunna tillstyrka en framställning derom till Riksdagen. Detta skäl är helt enkelt det, att institutionen inom sex till

åtta år kan med *egna* tillgångar anskaffa det önskade instrumentet, ja, genom en eller annan åtgärd långt före denna tids förlopp.

Det är med vetskapen om detta förhållande som jag ansett mig icke böra tillstyrka nådig framställning om anslag för detta ändamål af *statens* medel.

Friherre Ericson: Det skäl, som i Utskottet lades till grund för afstyrkande af bifall till motionen var det, att Utskottet visste det frågan varit före hos Kongl. Maj:t, men Kongl. Maj:t icke funnit skäl att i ämnet göra framställning till Riksdagen. Då Utskottet icke visste, hvilka skäl, som härvid varit bestämmande för Kongl. Maj:t, ansåg Utskottet icke lämpligt att på hemställan af en enskild motionär tillstyrka ifrågasvarande anslag. Men då chefen för Ecklesiastik-departementet nu upplyst, att endast sparsamhetsskäl varit bestämmande för Kongl. Maj:ts beslut att icke hos Riksdagen begära detta anslag, så får jag såsom utskottsledamot förklara, att jag är öfvertygad, att Utskottet, om detta varit bekant, skulle kommit till annat resultat. Sparsamhet är visst en vacker dygd, men ändamål finnas, med afseende på hvilka för stor sparsamhet kan blifva misshushållning. Det är icke utan att, då man hör talas om att sparsamhetsskäl bestämt Kongl. Maj:t att icke begära detta obetydliga anslag för ett vetenskapligt ändamål, man föranledes till vissa reflexioner öfver, huru olika Kongl. Maj:t uppfattar nödvändigheten af sparsamhet i fråga om anslag under olika hufvudtitlar. Så har under fjerde hufvudtiteln Kongl. Maj:t t. ex. begärt ett anslag af 32,944 R:dr 52 öre till uppförande af ett exercishus för lifgardet till häst. För denna utgift har Kongl. Maj:t icke ryggat tillbaka, ehuru frågan om uppförande af ett sådant hus dock egentligen blott är en bekvämlighetsfråga, då byggnader redan finnas, som kunna användas för det med sagda exercishus afsedda ändamål.

I fråga om åttonde hufvudtiteln åter har Kongl. Maj:t af sparsamhetsskäl funnit betänkligt att begära den jemförelsevis lilla summan 5,700 R:dr till anskaffande af ett vetenskapligt instrument, som skulle gifva svenska vetenskapsmän medel i händerna att gagna och hedra sitt fosterland. Jag tror att Riksdagen har mera skäl att bevilja anslag för detta ändamål än till uppförande af förberörda exercishus; och jag kommer att rösta för bifall till Herr Agardhs motion.

Herr Nordenskiöld:

Herr Abraham Rundbäck: På visst sätt finner jag mig förekomen af siste talaren, men jag vill dock begagna min rätt till ordet för att ytterligare fästa Kammarens uppmärksamhet på den hedrande och gagneliga verksamhet, som under sednare tiden utvecklat sig vid Lunds observatorium och som förvärfvat denna institution ett ganska högt anseende äfven inom den lärda världen i utlandet. Det vore mycket illa, om vi icke ville genom ett så litet anslag som det ifrågasvarande uppmontra en så hedrande verksamhet. Såsom siste talaren nämnde, har man under de sista åren vid observatoriet sysselsatt sig hufvudsakligen med arbeten för bestämmande af himlakroppars lägen och rörelsebanor.

Men för att uti detta arbete vinna nödig precision och ernå exakta resultat, är ifrågavarande instrument oundgängligen nödvändigt. Stats-Utskottet har icke haft något annat skäl för att afstyrka bifall till motionen i ämnet än det, att, ehuru frågan förevarit hos Kongl. Maj:t, regeringen dock icke derom gjort framställning till Riksdagen. Men jag är förvissad, att det icke skulle lända Riksdagen till skam att härutinnan sjelf taga initiativ; och då Medkammaren redan för sin del beslutat bevilja detta anslag, hoppas jag, att denna Kammare icke vill stå efter i nit och frikostighet för vetenskapens befordrande. Andra Kammaren har icke tillförene låtit Första Kammaren taga försteget i sådant afseende. Jag vill nemligen påminna om, hurusom denna Kammare vid förra riksdagen för inrättande af en lärostol i nordisk litteratur i Upsala beviljade ett anslag, som af Första Kammaren blef afslaget, ehuru denna Kammare sedan ångrade sig och förenade sig med oss i gemensamma voteringen.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Carl Ifvarsson: Det nästan förundrar mig, att så många talare uppträdt för att förorda beviljande af detta anslag, isynnerhet sedan vi från statsrådsbänken fått upplysningar, som bekräftat, hvad redan inom Stats-Utskottet ansågs sannolikt, att nemligen inom kort tid af universitetets egna medel kan beredas tillräcklig tillgång för ifrågavarande ändamål. Jag för min del vill åtminstone betyga min tacksamhet därför, att regeringen icke under sådana förhållanden i onödan gjort framställning till Riksdagen om beviljande af detta anslag. Jag vill rösta för bifall till Utskottets hemställan och hoppas, att jag icke därför måtte anses vilja motverka vetenskapens utveckling. Ty vetenskapens befordrande är ju ett, sättet för anskaffande af de därför behöfliga penningmedel ett annat; och om dessa medel på annat sätt kunna erhållas, må de väl verka lika välgörande som ett statsanslag. Då så är och måste vara förhållandet, finnes intet skäl att låta staten bekosta dem.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Asker: Jag tager mig friheten anhålla om bifall till motionärens förslag, och det endast på grund af ett tillkännagifvande, hvilket jag anser vara förtjent af särskild uppmärksamhet.

Den ärade motionären har meddelat, att af universitetets disponibla tillgångar kunna 13,300 R:dr användas för ifrågavarande ändamål. Jag tager fasta på detta meddelande och tillstyrker Kammaren att bevilja det obetydliga fyllnadsbeloppet 5,700 R:dr. emedan, derest detta icke nu beviljas, lätt kunde hända, att den för närvarande disponibla summan 13,300 R:dr icke vore disponibel vid en kommande riksdag, utan att man då nödgades för detta ändamål af statsmedel auslå hela det erforderliga beloppet 19,000 R:dr. Jag vågar därför, på grund af detta sparsamhets-skäl, yrka afslag på Stats-Utskottets utlåtande och bifall till motionen.

Öfverläggningen förklarades slutad. Propositioner gäfvos dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på det yrkande, som under öfverläggningen framstälts derom att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte bifalla den i ämnet väckta motionen. Den sednare propo-

sitionen fann Herr Talmannen besvarad med öfvervägande ja, men då votering äskades, blef densamma anställd enligt en så lydande voteringsproposition.

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 25:te punkten af dess utlåtande N:o 12,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 73 ja mot 77 nej, och hade alltså Kam-maren beslutit i öfverensstämmelse med nejpropositionens lydelse.

Punkten 26.

Friherre Fock anförde: Då jag i denna fråga icke kommit till samma resultat som Utskottet, så anhåller jag att därför få bjuda några skäl. Jag anser mig så mycket heldre kunna göra detta, som dels Utskottet erkänner motionens befogenhet och dels i den Utskottets utlåtande i denna punkt bifogade reservation detsamma blifvit ännu skarpare accentueradt. Herr Nordenskiöld har i sin motion föreslagit, dels att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte anhålla, det Kongl. Maj:t ville genom en komité af sakkunnige män låta utarbета ett förslag till en ombildning och förening af de i motionen omförmälda läroverk i det syfte, motionären angifvit, dels att för sagda ändamål måtte anvisas ett förslagsanslag af 5,000 Rdr. De motiv, motionären anført, äro verkligen så fullständiga och så grundligt genomförda, att ganska litet dertill skulle vara att tillägga. Men jag vill just ur hans egen motion till Kammarens beaktande framdraga några omständigheter, som synas mig värda särdeles stor uppmärksamhet. Alla dessa undervisningsanstalter, teknologiska institutet med bergsskolan, krigshögskolan vid Marieberg, skogsinstitutet och farmaceutiska institutet, hafva det gemensamt att i undervisningen ingår en del teoretiska ämnen, som vid dessa läroverk äro till större eller mindre del desamma. Sådana ämnen äro matematik, fysik, kemi och ritkonst. Och ej nog härmed, utan, såsom motionären upplyst, undervisningen i dessa ämnen sker till en del vid de olika läroverken i samma omfattning och efter samma läroböcker, ja den meddelas till och med stundom af samma lärare; det kan jag af personlig erfarenhet vitsorda. Under sådana förhållanden är påtagligt, att här icke iakttages den hushållning vare sig med materiella eller intellektuella krafter, som vore önskvärd. Jag beder att få i enlighet med motionens innehåll fästa uppmärksamheten t. ex. derpå, hurusom det undervisas i fysik vid teknologiska institutet, vid krigshögskolan -- inom parentes sagdt efter samma lärobok vid dessa båda läroverk -- samt vid farmaceutiska institutet. För undervisningen i detta ämne äro anvisade särskilda löner och arvoden vid de särskilda läroverken. Vänder jag mig

till kemien eller till matematiken, finner jag precis samma förhållande. Jag beder nu att få fästa uppmärksamhet äfven derpå, att dessa läroverk utom gemensamheten uti att meddela undervisning i dessa teoretiska läroämnen, jemväl hafva det gemensamt, att de äro afsedda att bilda män, som skola gå ut i det praktiska lifvet och genom egen verksamhet bidra till sitt eget och det allmännas gagn. Vid alla dessa läroverk bör derföre undervisningen hafva en praktisk riktning, hviket således är något för dem gemensamt. Om man nu fäster uppmärksamhet vid ett särskildt af dessa läroverk t. ex. krigshögskolan vid Marieberg, så finner man, att läraren i fysik är aflönad med 750 R:dr om året, att läraren i ett så utomordentligt viktigt ämne som matematik och mekanik är aflönad med 1,800 R:dr och läraren i kemi med 750 R:dr om året. Man kommer icke till stort bättre resultat, om man vänder sig till de för läroverket speciela ämnena. Läraren i artilleri t. ex. är aflönad med 750 R:dr om året. Kan man nu vänta sig att för dessa belopp få verkligt god undervisning? Det kan hända att undervisningen blir god, det vill jag icke bestrida; men gifvet är, att de personer, som skola egna sig åt denna undervisning, icke kunna betrakta den annat än såsom bisak, att de måste söka anställning såsom lärare äfven på annat håll eller i flera olika ämnen på en gång. Till alldeles samma omdöme kommer jag i fråga om de materiela resurserna för ifrågakvarande läroverk. För undervisning af nu ifrågakvarande slag behövas betydliga samlingar af instrument m. m. Jag vill särskildt påpeka, hurusom undervisning i de för vår tid så viktiga ämnena fysik och kemi, för att blifva rätt fruktbar, fordrar tillgång till rika instrumentalsamlingar. Det är alldeles gifvet, att ett af följande två fall måste inträffa: antingen skola alla dessa läroverk förses med särskilda fullständiga instrumentalsamlingar, i hvilket fall medel måste uppoffras till betydligt högre belopp, än om undervisningen vore sammanslagen, eller ock komma alla läroverken att stå med ofullständiga samlingar; och detta sednare är för närvarande till viss grad fallet. Jag beder att få tillägga, att det sammanlagda antalet lärjungar vid dessa läroverk ingalunda förhindrar en sådan sammanföring, som motionären föreslagit. Jag har sjelf varit lärare vid två af dessa undervisningsanstalter. Ena timman undervisade jag på teknologiska institutet 20 till 30 lärjungar; en stund derefter reste jag ut till krigshögskolan och undervisade likaledes 20 till 30 lärjungar i kanske fullkomligt samma del af ämnet. Alla mina lärjungar skulle haft precis samma gagn af undervisningen, om den meddelats dem samtidigt på ett ställe, der det funnits utrymme för dem alla.

Att motionen är behjertansvärd och förtjent af all uppmärksamhet, synes mig derföre otvifvelaktigt, och detta har äfven blifvit erkändt af Utskottet, men detta oaktadt har Utskottet icke funnit sig kunna tillstyrka bifall till motionen. Det kan visserligen hända, att en närmare utredning af denna fråga skulle visa, att motionärens plan till omorganisation af dessa läroverk vore utförbar. Man kan möjligen framkasta anmärkningar deremot och uppstapla svårigheter derför, hvaremot å andra sidan säkerligen motskäl skulle kunna anföras. Men om motionen syftar till ett önskvärdt mål, är icke värdt att filosofera på förhand öfver möjligheten af dess ernående, utan det praktiskt riktiga är att anställa en

utredning af frågan, dertill icke skulle erfordras så stor kostnad, att man behöfde rygga tillbaka för densamma. Emellertid har Utskottet naturligtvis icke underlåtit att anföra skäl för sitt afstyrkande af bifall till motionen. Jag beder att få till granskning upptaga desamma. Utskottet säger: "denna frågas lösning är dock beroende på medgifvande äfven från enskilda korporationer, såsom jernkontoret och apotekaresocieteten, hvilka för närvarande, enligt hvad motionären ock antydt, till ifrågavarande läroanstalter under vissa vilkor lemna icke obetydliga bidrag" etc. Ja om detta är fallet, så innebär det ett ytterligare skäl att utreda, huruvida dessa bidrag lägga öfvervinnerliga hinder i vägen för den ifrågasatta sammanföringen af dessa läroverk. Att detta skulle vara skäl för det slut, hvori Utskottet stannat, kan jag hvarken fatta eller gilla. Vidare anföres af Utskottet: frågans lösning "sammanhänger dessutom på det närmaste med organisationen af elementarläroverken, enär realafdelningen vid dessa just har till uppgift att förbereda ynglingarne för inträde vid de högre tillämpningsskolorna." Ja om realafdelningen vid elementarläroverken hade till uppgift icke blott att bereda ynglingarne för inträde vid tillämpningsskolorna, utan att göra denna beredelse sådan, att undervisningen i de teoretiska ämnena blefve öfverflödig vid tillämpningsskolorna, då skulle detta låta sig göra. Men jag är äfvertygad, att i närvarande punkt ingen är böjd att till den grad utsträcka vår redan alltför långt utsträckt elementarbildning. En sådan ytterligare utsträckning skulle vara högst skadlig både för elementarbildningen och den tekniska bildningen. Då jag således och framför allt på de skäl, motionären fullständigt anfört, icke kan instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit, då jag anser utredning af frågan vara af största vikt och då jag anser kostnaden för en sådan utredning vara alltför obetydlig för att kunna tynga i vågskålen, får jag yrka bifall till det af reservanterne framställda förslag, dock med ett tillägg, hvarigenom det skulle blifva så lydande:

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:ts täcktes tillse, om, i hvad mån och under hvilka vilkor en ombildning och förening af teknologiska institutet, krigshögskolan, skogsinstitutet, farmaceutiska institutet och undervisningen för landtmätare till en teknisk högskola må vara gagnelig och af behovet påkallad, för hvilket ändamål Riksdagen anvisar och ställer till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 3,000 R:dr.

Herr *Eklund* tillkännagaf, det han förenade sig i Friherre Focks yttrande.

Vidare yttrades icke. Propositionen på bifall till Utskottets hemställan besvarades med öfvervägande nej, hvarefter proposition gafs på bifall till Friherre Focks förslag, hvartill allmänt svarades ja; och hade alltså Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutat, att Riksdagen skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:ts täcktes tillse om, i hvad mån och under hvilka vilkor en ombildning och förening af teknologiska institutet, krigshögskolan, skogsinstitutet, farmaceutisk institutet och undervisningen för landtmätare till en teknisk högskola må vara gagnelig och af behovet påkallad, för hvilket ändamål Riksdagen

skulle anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af Tre tusen Riksdaler.

Punkterna 27—29.

Biföllos.

Punkten 30.

Herr Jonas Jonasson: Det är icke ett obekant språk man möter, då man såsom motiv för Utskottets hemställan finner anfördt, att föregående Riksdagar beviljat liknande lönetillskott för Sundhetskolegii embets- och tjänstemän samt vaktbetjente, som de nu ifrågasatta. Sådana prejudikat återopas ofta och någon gång med skäl. Men någon gräns bör väl finnas för fortgående på denna väg. Under loppet af de sednare åren hafva lönerna till embets- och tjänstemännen vid Sundhetskolegium ökats med 19,425 R:dr. Vid kollegiet äro anställda 24 tjänstemän och de hafva sammanträde högst två gånger i veckan, hvadan de måste vara ganska lindrigt sysselsatte i kollegiets tjenst. Jag tror, att det varit mera öfverensstämmande med landets sannskyldiga nytta, om Kongl. Maj:t framlagt proposition om indragning af en eller annan tjenst vid kollegiet. Ordföranden i kollegiet, hvilken har 6,000 R:drs lön, innehar derjemte flera lönande befattningar, och då kollegiet icke har sammanträde mer än två gånger i veckan, är högst sannolikt, att ordföranden kan på dessa bibefattningar förtjena mer än lönen i kollegiet. Om tjänstemännen vid kollegiet hade mer sysselsättning, förmodar jag, att det vore till deras nytta, och då kunde de aflönas så, att de icke behöfde vid hvarje riksdag begära löneförhöjning. "Fåfång gå lärer mycket ondt", det gäller om många af våra tjänstemän. Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Carl Ifvarsson: Jag har begärt ordet icke för att såsom den föregående talaren yrka afslag å Utskottets hemställan, utan för att påminna om en princip, som ofta omtalas men lika ofta lemnas åsido, då den skulle tillämpas, den princip nemligen att embetsverken böra ordnas på det sätt, att icke vid dem anställas flere tjänstemän, än som blifva fullt sysselsatte. Jag tror, att det kan vara på tiden att sörja för, att denna princip inom en icke alltför långt aflägsen framtid blir förverkligad. Jag tror, att man för sådant ändamål redan borde börja med att vid beviljande af löneförhöjningar fästa det vilkor, att de tjänstemän, som deraf komma i åtnjutande, icke må innehafva andra befattningar hvarken på stat eller mot arvode. Jag tror det vara bättre att färre tjänstemän finnas på hvarje ställe, men fullt sysselsatte och försedde med skäligen aflöning än att de gå om hvarandra och tjenstgöra i flera verk. Den myckna tjenstgöringen på flera olika ställen är icke öfverensstämmande med god ordning. Det är svårt att bedöma, huru stor lön bör tilldelas en tjänsteman uti ett embetsverk, då man vet, att han arbetar och har förtjenst äfven på andra ställen, men icke vet, *huru mycket* han der har att uträtta eller derstädes kan förtjena. För att befrämja förenämnda princip, har jag, liksom några andra af Utskottets ledamöter, reserverat mig mot

Utskottets förslag, i akt och mening att få ett villkor fastadt vid anslagets beviljande; och jag tager mig derföre nu friheten, att yrka, det ett tilllägg måtte fogas till Utskottets förslag derom, att de tjenstemän som komma i åtnjutande af anslagsförhöjningen icke må innehafva annan befattning med lön eller arvode på rikets stat. Tillägget skulle lyda så: dock med villkor, att de embets- och tjenstemän, som af löneförhöjningen komme i åtnjutande, icke må innehafva annan befattning med lön eller arvode på rikets stat.

Herr Hörnfeldt: Med anledning af den förste talarens yrkande om afslag å Utskottets hemställan i förevarande punkt, anhåller jag få yttra några ord. Det är naturligt att innan man beviljar en begärd löneförhöjning, man måste noga se till om densamma är af behovet påkallad. För min del tror jag att detta är förhållandet med den för Sundhetskollégii embets- och tjenstemän föreslagna förhöjningen. Enligt hvad af bilagan till Kongl. Maj:ts proposition inbentas, hafva göromålen inom berörda embetsverk på de sednare åren betydligt ökats, isynnerhet sedan lasaretten och kurhusen år 1864 blifvit ställda under Sundhetskollégii öfverinseende. Man finner äfven, att de inkomna handlingarne samt de utgående expeditionerna, hvilka år 1861 utgjorde: de förra 5,397 och de sednare 3,091, ökats så att de år 1870 uppgingo: de förra till 8,020 och de sednare till 3,471. Vidare finner man att, då medikamentsräkningarne år 1849 utgjorde till antalet 857 å ett sammanlagdt belopp af 74,507 R:dr, deras antal år 1869 ökats till 1,183 med en summa af 173,735 R:dr. Jag tror således icke att man kan säga annat än att lönetillökningen är af behovet påkallad, och då ifrågavarande 2,800 R:dr utöfver det för innevarande år beviljade extra anslag skulle tillgodokomma de lägre tjenstemännen och den person, som granskar medikamentsräkningarne. vågar jag anhålla om Kammarens bifall till Utskottets hemställan med det af Herr Carl Ifvarsson föreslagna tillägg.

Herr Statsrådet Wennerberg: Af statsrådsprotokollet torde framgå, hvad äfven synes af Stats-Utskottets utlåtande, att den föreslagna lönetillökningen för Sundhetskollégii embets- och tjenstemän verkligen är af behovet påkallad. Af det förra inses lätt, att Sundhetskollégii verksamhet är lika betydlig och omfattande som de flesta andra embetsverks, men derjemte att det i afseende å tjenstemännens aflöning icke är med dylika likställdt. Stats-Utskottet har också hemställt om bifall till Kongl. Maj:ts förslag om löneförbättring, och reservanterne hafva icke motsatt sig densamma, utan endast yrkat att, såsom villkor derför, måtte stadgas förbud för de embets- och tjenstemän, som af löneförhöjningen komme i åtnjutande, att innehafva annan befattning med lön eller arvode på rikets stat. Jag vågar derföre hoppas, att Kammarerna beviljar det begärda anslaget antingen med eller utan detta villkor. Som jag dock icke funnit rätt klart, om reservanterne åsyfta hela extra anslaget, 10,850 R:dr eller endast den nu ifrågasatta förhöjningen af 2,800 R:dr utöfver det för innevarande år beviljade och allt sedan år 1866 utgångna extra anslaget, tillåter jag mig nämna, att om reservationen skulle afse *hela* extra anslaget, så skulle, derest den vunne Riksdagens bifall, derigenom åstadkommas

en våldsam rubbning inom kollegii tjenstepersonal, emedan flere antingen nödsakades underkasta sig en plötslig minskning i sina inkomster, eller också för sin utkomst tvingades att söka annan tjänst, hvarefter det troligen för kollegium skulle blifva ganska svårt att i de afgångna tjenstemännens ställe få dugliga nya. Skulle åter reservationen endast afse den *nu* ifrågasatta förhöjningen af 2,800 R:dr, så tror jag icke någon synnerlig svårighet skall möta, äfven om Riksdagen blott lemnar bifall till densamma.

Då Kammararen af Kongl. Maj:ts proposition, och Stats-Utskottet derjemte af särskild dit öfverlemnad promemoria i ämnet böra hafva sig väl bekant, att Sundhetskollégii embets- och tjenstemän långt ifrån att gå fåfånga, hafva mångfaldiga och maktpåliggande göromål att sköta, förlitar jag mig på Kammararens bifall till Utskottets hemställan.

Herr Carl Ifvarsson: Med anledning af Herr Statsrådet Wennerbergs yttrande, ber jag endast få erinra, att mitt förslag, hvarpå jag anhållit om proposition, endast afser den nu ifrågaställda löneförhöjningen, hvilket tydligen framgår af de ordalag jag i förslaget begagnat.

Öfverläggningen var slutad. Propositioner gäfvos såväl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl å de under öfverläggningen gjorda yrkanden, nemligen dels det ändringsförslag Herr Carl Ifvarsson framställt och dels den mening, som påyrkat afslag å Utskottets hemställan. Efter förnyande af förstnämnda proposition förklarades densamma vara med ja besvarad. I anledning af då begärd votering blef, sedan Herr Ifvarssons yrkande antagits till kontraposition, följande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 30:de punkten af dess Utlåtande N:o 12,

röstas ja;

Den, det ej vill

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan bifallen, dock med vilkor: att de embets- och tjenstemän, som af löneförhöjningen komme i åtnjutande, icke må innehafva annan befattning med lön eller arvode på rikets stat.

Omröstningen visade 43 ja mot 96 nej, hvadan beslutet utfallit enligt nej-propositionens innehåll.

Punkten 31.

Bifölls.

Punkten 32.

Herr Mankell: Jag vågar vissi icke bestrida nyttan och nödvän-

digheten af ifrågavarande anslag och ej heller kan det falla mig in att betvifva den påtagliga vigten för svenska folkets utbildning och civilisation att genom dessa dyrbara planschverk få göra den intressanta bekantskapen med cystideernas och echinidernas byggnad för 8,500 R:dr, med cumaceerna för 3,370 R:dr, med Professoren Osvald Heers i Zürich afhandling om fossila växtlemningar för 2,600 R:dr eller med Florida-bugtens bryzoer för 2,085 R:dr, men då på denna hufvudtitel redan finnes ett anslag för lärda verks utgifvande, hvilket för en stund sedan blifvit förhöjdt från 20,000 till 24,000 R:dr, så synes mig kostnaden för nämnda planschers utgifvande böra utgå af samma anslag. Äfven om tiden för utgifvandet, medelst kostnadens fördelning på flera år, derigenom något skulle fördröjas, tror jag derigenom ej att någon obotlig skada skall tillskyndas vetenskapen eller den nationela utvecklingen. Jag yrkar därför på afslag.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag instämmer väl i de flesta fall med den föregående talaren i fråga om vigten af sparsamhet med statens medel, men i detta fall måste jag till min ledsnad uttala en åsigt, afvikande från hans.

För mig åtminstone är det tydligt att det anslag under förevarande punkt, som af Kongl. Maj:t blifvit begärdt och af Stats-Utskottet tillstyrkt, är ett sådant tillfälligt anslag, för hvilket Kongl. Maj:t icke har medel på det stäende anslaget för lärda verks utgifvande. Min ärade vän uttalade sig i skämtsamma ordalag om vigten för svenska folket att göra bekantskap med vissa specialiteter inom den zoologiska vetenskapen. Ja, jag medgifver väl, att en sådan bekantskap icke är af *direkt* vikt för svenska folket eller den allmänna bildningen, men svenska folket har dock en pligt att häfda och skyldighet att nu som förr, då tillgångarne voro vida mindre, bidra till den allmänna vetenskaplighetens utveckling. Väl har jag hört anmärkas, att man kan vända sig till utländska institutioner, som äro rikare än våra, för att få svenska vetenskapsmäns undersökningar offentliggjorda, men jag hoppas att den åtgärd sent skall randas, då vi skicka ut våra vetenskapsmän att såsom biltoge understödstagare på främmande mark söka hjälp till sina verks utgifvande. I våra dagar äro icke blott politiska annekationer, utan äfven vetenskapliga och litterära komma i bruk, och låta vi våra vetenskapsmän emigrera och söka verksamhet och bröd i utlandet, då måste de ock besluta sig att tala ett annat tungomål än vårt modersmål, och dermed är annektionen gjord, när icke vi sjelfva, utan de främmande kulturfolken räkna sig till heder hvad svenska vetenskapsmän uträttat. Väl äro vi icke numera, såsom den fornromerske häfdatecknaren yttrade, mäktiga genom män, vapen och flottor, men ännu äro vi det genom vår vetenskap, liksom vi kunna blifva det äfven genom vår industri. Inom dessa områden hafva vi äfven en värnepligt att fylla och i mina ögon är den åttonde hufvudtiteln, lika så väl som den fjärde och femte, en försvarsbudget.

Herr Mankell: Med anledning af den siste talarens anförande och de något för stora proportioner han gifvit frågan, vill jag endast nämna, att jag alldeles icke ifrågasatt anslaget nytta, utan endast hemställt huru-

vida kostnaden för ifrågavarande planschverk icke kunde tagas af anslaget för lärda verks utgifvande.

Herr Statsrådet Wennerberg: Jag vill endast bemöta *ett* yttrande af den förste talaren, det enda som kan synas ega någon vikt för frågans afgörande. Han ansåg att det ifrågavarande anslaget, hvilket redan förut blifvit förhöjdt till 20,000 R:dr, borde kunna lemna tillgång för beko-stande äfven af större vetenskapliga planschverk. Jag vill derföre påminna om, att berörda 20,000 R:dr blifvit minskade med 9,000 R:dr, som årligen utgå till resestipendier dels åt två vetenskapsidkare vid hvarterda universitetet, dels åt två läkare, och att således endast 11,000 R:dr återstå för att understödja och upprätthålla den öfriga vetenskapliga verksamheten. Man behöfver blott kasta en blick på det nu begärda anslaget till endast fyra arbeten jemte planscher för att finna huru otillräckligt alltså anslaget är, då det blir fråga om dyrare verks bekostande. Med den förhöjning af 4,000 R:dr, som nu blifvit äskad, kan man hoppas att under den närmaste framtiden tillfredsställa skäligen fordringar på understöd för utgifvandet af lärda verk af vanligare kostnadsbeskaffenhet; men för naturvetenskapliga afhandlingar, hvilka fordra åskådliggöranden medelst planscher, blir det, åtminstone hvarje gång dyrbarare sådana befinnas förtjenta af understöd från statens sida, troligen nödigt att, liksom nu, anskaffa tillfälliga anslag.

Herr Nordenskiöld:

Herr Rydberg: Jag vill endast på det varmaste förena mig med Herr Hedin och blott än en gång påminna, att vi gagna menskligheten på samma gång som vetenskapen, och genom att understödja denna bereda mer ära och anseende åt det gamla svenska namnet hos utlandet, än om vi nedlägga millioner på onyttiga fästningar och föda tusentals soldater, hvarföre jag anhåller att Kammaren måtte bevilja det obetydliga anslaget.

Herr Mankell: Jag får protestera mot den siste talarens yttrande, att den ifrågavarande summan skulle vara en obetydlighet. 10,500 R:dr är i sig sjelf ingen obetydlig summa, och tillsammans med många andra sådana så kallade obetydligheter, hvilka numera nästan dagligen beviljas, uppkomma slutligen de hundratusenden, ja millioner, som så hårdt tynga på budgeten och i sjelfva verket utgöra orsaken till den ständiga förhöjning å densamma, som så ofta öfverklagas. Derjemte får jag beklaga, att man, så ofta anslag till vetenskapliga ändamål påfordras, för hvilkas beviljande i öfrigt ej nog kraftiga skäl kunna andragas, finner för godt att vädja till den svenska nationalfäfången, som redan förut är stor nog.

Herr Rydberg: Jag har icke vädjat till nationalfäfången utan till det svenska namnet och svensk hederskänsla.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gåfvos propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå. Herr Talmannen

fann propositionen på bifall vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef dock begärd och företogs alltså densamma efter en så lydande proposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 32:dra punkten af dess utlåtande N:o 12,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är Utskottets ifrågavarande hemställan afslagen.

Röstsedlarne visade 83 ja och 57 nej; och hade alltså Kammaren bifallit Utskottets hemställan äfven i denna punkt.

Punkterna 33—39.

Blefvo likaledes bifallna.

Slutligen blefvo de vid utlåtandet fogade tabeller godkända; dock med förbehåll om iakttagande af de ändringar deri, som påkallades af Kammarens från Utskottets förslag afvikande beslut.

Kammarens ledamöter åtskiljdes klockan $\frac{3}{4}$ 3 e. m., men sammankommo åter

Kl. $\frac{1}{2}$ 7 e. m.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag öfver de under § 3 här ofvan upptagna beslut.

§ 5.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 31, dels i fråga om anslag till fortsättande af arbetena å östra och norra stambanorna, dels i anledning af väckta motioner om lån till enskilda jernvägsanläggningar.

Punkten 1.

Härvid anfördes af:

Herr Jöns Rundbäck: Såsom Herrarne torde hafva observerat, är jag reservant mot Stats-Utskottets beslut i föreliggande punkt, och som jag uti reservationen endast antydningssvis anført mina skäl, ber jag nu att något närmare få utveckla dem.

Först får jag likväl tillkännagifva, att i reservationen insmugit sig ett litet tryckfel, som jag härmed anhåller få rättas. Der står nemligen "Bil. 56", hvilket bör vara "Bil. 5. b."

Jag har i reservationen sagt, att jag stödjer mig "hufvudsakligast på de skäl som finnas anförda uti Bil. 5. b. sidd. 38—39 till Kongl. Maj:ts nådiga proposition (N:o 1) vid sistlidne lagtima riksdag." Dessa skäl äro egentligen endast tvänne, men de äro desto viktigare. Herr Statsrådet och Chefen för Civil-departementet yttrar nemligen der — efter att förut hafva omnämnt huruledes, med afseende på angelägenheten deraf att de på byggande af stambanorna använda medel ju förr desto heldre lemnade någon afkastning i form af behållen trafikinkomst, önskligt vore att banorna kunde så fort som möjligt färdigbyggas — att tiden likväl icke får bestämmas allt för kort, ty, heter det först: "nödigt omtanke bjuder nemligen att icke genom ett påskyndadt byggande af jernvägar från landets näringar draga de för dem nödiga arbetskrafter och sålunda förrycka förhållandena, hvilka icke utan känbara olägenheter för så väl den enskilde som ock det allmänna kunna lida starka och plötsliga rubbningar." Nåväl, frågar jag, har sedan i fjol någonting inträffat som gör att detta skäl icke har samma betydelse nu som då? Eller månne icke snarare i närvarande tidpunkt och i den närmaste framtiden finnas omständigheter som gifva ökad styrka åt detsamma? För min del tror jag det hafva mer gällande kraft nu än någonsin tillföre, och jag ber i detta afseende endast få häntyda derpå, att jag af sakkunnige personer fått underrättelse, att under loppet af innevarande år icke mindre än 16 till 17 olika jernbanor komma att läggas under arbete, tillsammans beräknade att upptaga en sträcka af omkring 100 mil, hvaraf åtminstone 50 mil torde komma att före utgången af nästkommande år 1873 fullbordas. Det minsta antal arbetare, som samtliga dessa jernvägsbyggnader behöfva använda, belöper sig till omkring 15,000. Tro Herrarne icke, att dragandet af denna stora massa arbetskrafter uteslutande till jernvägsarbetena skall åstadkomma "känbara olägenheter för så väl den enskilde som det allmänna?" För min del är jag öfvertygad att förhållandena i landet derigenom skola förryckas på ett sätt, som skall lemna efter sig ganska svåra följder, när man icke längre kan använda arbetarepersonalen för samma ändamål. Dertill kommer att under loppet af sistlidet år — och detsamma torde blifva fallet äfven under detta — hafva uppstått en mängd större och mindre industriella bolag afsedda att tillgodogöra landets naturliga näringskällor i alla riktningar. Hela antalet sådana bolag uppgick endast för år 1871 till icke mindre än 148. Så väl antalet som omfånget af verksamheten äfven i detta fall är sålunda vida betydligare än förr. Men dessa industribolag kunna icke fullfölja sina ändamål utan att till sin disposition få tillräckliga arbetskrafter; och tillsammans behöfva de naturligtvis en större quantitet än som förut erfordrats här i landet. Vi se alltså här en annan orsak, hvarför forcerandet af jernvägsarbetena torde komma att förrycka förhållandena för de enskilde, synnerligast som emigrationen i år ökats.

Följden blir naturligtvis en stegring af arbetslönerna; och när jernvägsbyggnadsarbetena sedan upphöra, återfår man en massa arbetare, som under

under tiden blifvit afvande från annat arbete, men deremot tillvande vid stora arbetslöner. Således, hur vackert det än må vara att låta arbetarne få arbetsförtjenst och högre aflöning, anser jag det ännu bättre att arbetet så anordnas att ständigt, ej ena tiden öfverflödig, andra tiden bristande arbetsförtjenst finnes.

Man har visserligen nu sagt att de menliga följderna skulle lindras genom att bedrifva jernvägsarbetet jemväl vintertiden. Huruvida detta kommer att ega rum torde i väsendtlig mån bero på väderleksförhållandena; och få vi en sådan vinter som i fjol, så lära väl svårigen så beskaffade vinterarbeten kunna förrättas.

Redan på grund af dessa omständigheter, hvilka äro så pass kända fakta att ingen torde vilja förneka dem, tror jag derföre att man icke bör bygga fortare i år eller nästa år än i fjol.

Det andra skälet, som i förut omnämnda bilaga till Kongl. Maj:ts proposition förlidet är framställes, lyder sålunda: "Vidare bör tillses att det belopp, som kan ifrågakomma att årligen inom landet upplånas för bestridande af kostnaderna å stambanornas byggande, någorlunda motsvarar hvad af den årliga kapitalbildningen kan utöfver näringarnes behof afses för ifrågavarande byggnadsföretag." Derefter följer en sannolikhetsberäkning öfver den nuvarande kapitalbildningen, på grund hvaraf drages den slutsatsen, att "ett belopp af 5 millioner R:dr kan årligen utan känbar uppoffring för landet användas för byggande af jernvägar." I detta belopp inberäknas äfven hvad som bör "afses såsom understöd för byggande af enskilda jernvägar", så att hvad som återstår till stambanornas fullbordan anslås till 4 millioner R:dr. Äfven i detta hänseende tror jag icke någonting hafva inträffat sedan i fjol, hvilket skulle kunna verka till någon betydlig förändring. Men om nu af dessa 100 mil jernväg, hvilka, såsom jag förut nämnt, skola läggas under arbete i år, 50 mil skola byggas färdiga till nästa års slut, så fordras dertill, efter en half million per mil, minst ett kapital af 25 millioner R:dr och således äfven en betydligt ökad kapitalbildning, om nemligen, såsom det ju är Riksdagens mening, man vill försöka att bygga med inhemska kapital. Läger man vidare härtill alla dessa industribolag, som äfven behöfva kapital till bedrifvande af sina anläggningar, likasom hvad näringarne för öfrigt behöfva, så tror jag icke att kapitalbildningen i landet skall befinnas tillräcklig att fylla alla behofven, såvida man icke anser att vi, genom de många pappersmassfabrikerna, som nu anläggas öfver allt i landet, skola få större kapital — på papperet!

Beträffande de summor, som nu föreslås för jernvägsbyggnadsarbetena nästa år, finner jag dessa, anslagen till stambanor och enskilda banor sammanräknade, gå till något öfver 8½ millioner R:dr och således till betydligt mer än som i fjol ansågs vara det normala beloppet. Nu är det visserligen saunt — och jag väntar mig den invändningen att, hvad angår de medel, som staten tillskjuter åt enskilda jernvägsbolag, staten för dessa erhåller ränta och amortering och således ingenting förlorar med undantag af räntan för de tre första räntefria åren. Men om meningen är att medlen skola anskaffas inom landet, så hemställer jag om man icke först bör bevisa att kapitalbildningen är så stor, att den härtill räcker.

Men äfven om så vore, så är det ju gifvet att man icke bör lägga ned allt i jernvägsbyggnaderna, utan bör man äfven söka lemna något åt de näringskällor, som gifva kapitalbildningen lif och som tillföra jernvägarne dess inkomster.

Saken har ytterligare en annan sida som är väl värd att tagas i betraktande, och denna är afseendet på hvad Riksdagen sjelf förut beslutat. Då Kongl. Maj:t till 1870 års riksdag föreslog och Riksdagen godkände att af de lån, som för jernvägsbyggnaderna inom riket af staten upptagas, 4 millioner R:dr om året skulle användas till byggande af norra och östra stambanorna, så var det väl både Kongl. Maj:ts och Riksdagens mening att man skulle hålla sig vid detta belopp. Men nu vill man förrycka denna plan, i det man kommer och begär 5 millioner R:dr; och nästa år skall man troligen, om dessa nu beviljas, begära 7 millioner R:dr — hvad vet jag? Det är visserligen sannt att Riksdagen i fråga om anslagen till enskilda jernvägar frångått den plan som år 1870 antogs; men dertill hafva funnits giltiga skäl. Hvad deremot stambanorna beträffar, så är den år 1870 godkända planen icke mindre lämplig att följa nu än då. Detta visar sig af hvad i utlåtandet säges på sidan 4, der det heter:

Om från den för norra och östra stambanorna beräknade anläggningkostnaden	R:mt 20,000,000: —
afräknades dels de belopp 1870 och 1871 års Riksdagar anvisat, eller tillsammans R:mt 5,600,000: —	
dels ock hvad för anskaffande af rörlig materiel minst erfordras, eller	R:mt 2,400,000: —
	.. 8,000,000: —
så återstode af de egentliga byggnadskostnaderna	R:mt R:dr 12,000,000: —

Här hafva vi åter spår af samma plan, hvilken man oupphörligt sökt att förrycka. Om man nu, på sätt jag föreslagit i min reservation, anslår en summa af 4,000,000 R:dr till statens jernvägsbyggnader under år 1873, så återstår 8,000,000 R:dr, och om man sedan för år 1874 och 1875 gör på samma sätt, så får man jernvägarne lika fort färdiga som eljest, utan att behöfva gå ifrån planen.

Man kommer här troligen att invända — och det har chefen för Civildepartementet redan gjort — att genom byggnadsarbetenas påskyndande skall man vinna ett i ekonomiskt hänseende fördelaktigare resultat för saaten, än om man bygger långsammare. I detta hänseende får jag först, såsom förut, säga, att, om vi anslå 4 millioner nu och lika mycket nästa år, få vi banorna lika fort färdiga som i Kongl. propositionen säges. Dessutom är sjelfva vinsten problematisk, icke på grund af min åsigt utan på grund af ett meddelande från Trafikstyrelsen, bifogadt Kongl. Maj:ts nädiga proposition N:o 19 vid innevarande riksdag der det säges: "Hvad särskildt beträffar den om några år fullbordade östra stambanan, må dessutom icke förglömmas, att denna bana i visst afseende kommer att icke obetydligt minska statens jernvägstrafikinkomster." Bevis för detta påstående anför Trafikstyrelsen af den beskaffenhet att de icke gerna kunna motsägas, åtminstone är jag öfvertygad att styrelsen haft goda skäl för

detta sitt yttrande. Dessutom ju förr man upplånar medlen, desto för får man betala ränta å dem, och om då inkomsterna å den färdigbygd banan blifva så små, att utgifterna öfverstiga inkomsterna, så uppstår naturligtvis äfven härigenom en förlust af att bygga fort.

Man kan visserligen säga att man bör passa på tidpunkten när man har godt om penningar, så att dessa kunna fås för godt pris. Hvad detta beträffar har dock staten, som likväl bör anses hafva god kredit, fått betala 5 procent ränta på sina obligationer, oaktadt man tillgripit det angenäma utlottningssystemet för att blifva af med dessa obligationer. Priset synes mig då icke vara så billigt att man just derföre skulle påskynda jernvägsbyggnaderna; och hvad vidare beträffar den goda tillgången på penningar, så tror jag mig förut hafva visat, att kapitalbildningen i landet icke på långt när motsvarar behofvet för de många industriella företag som under detta och nästkommande år äro ämnade att sättas i verket.

Dessutom tror jag det icke vara rätt att staten under gynsamma tider uppträder och täflar med enskilde arbetsgifvare om att skaffa den arbetande delen af befolkningen förtjenst, utan bör den tvärtom spara detta till svårare tider, när arbetarne eljest skulle lida brist på arbetsförtjenst, och då uppoffra något litet för arbetarnes väl.

Till dessa skäl skulle jag kunna lägga många andra, men då jag tror att de redan anförda, hvilka äro hentade icke från min egen förtabur utan från hvad i Kongl. propositionen från föregående och innevarande år finnes uttaladt och Riksdagen då godkänt, kunna gälla tillräckligt för att Kammaren måtte på grund af dem kunna fatta sitt beslut i öfverensstämmelse med min reservation, så vill jag här sluta med vördsam anhållan om proposition på bifall till densamma.

Herr Gumælius: Jag kan ej neka, att denna af Stats-Utskottet tillstyrkta Kongl. proposition, jemförd med föregående års statsverkspropositioner i hvad desamma röra frågan om anslag till statens jernvägsbyggnader, något erinra om, hvad den ej borde likna — sockerbrukens höstkungörelser. Det har under en följd af år varit ganska vanligt, att vid hösttiden, då farvattnen frusit till, man genom tillkännagifvanden i tidningarne erfarit, hurusom sockerbruken funnit sig af "råvarans stegring i utlandet" föranlåtna att höja prisen på sina tillverkningar. Under de sednaste åren har dock vid dylika meddelanden icke någon motivering vidare befunnits erforderlig, ty sockerförhöjningen har, som man säger, fallit af sig sjelf. På samma sätt synes det verkligen "falla af sig sjelf", att regeringen i sina framställningar om anslag till statens jernvägsbyggnader för hvarje ny stambaneanläggning börjar med ett mindre belopp jemte framläggande af utkast till arbetsplan och förslag till derefter följande årliga anslag till banans fortsättning och afslutande, eller sedan det första anslaget erhållits och arbetet väl kommit i gång, begäres år efter annat dels hastigare utbetalning af beviljade medel, dels ökade anslag till arbetets påskyndande, och Kongl. Maj:ts, af Riksdagen pröfvade och godkända finansplaner kastas öfver bord. Skäl finnas alltid och i tillräcklig omvexling; än är det dyr tid och arbetsbrist, än god penningtillgång, än behof att uppnå viss punkt på viss tid. Förfarandet tyckes göra sig

gällande äfven i år, och det förefaller mig, att förhållandet nu är märkligare än vanligt.

Man inhemtar af den Kongl. propositionen, att Herr Civilministern ansett sig "sakna anledning" till antagande, det Riksdagen icke skulle finnas benägen att genom beviljande af erforderliga medel medverka dertill, att norra stambanan blefve fullbordad samtidigt med den östra eller under loppet af år 1876 och af sådant skäl funnit sig böra nu i första rummet begära i och för norra banan så mycket som i fjol och dertill de 400,000 R:dr, som förlidet års lagtima Riksdag ej beviljade samt dessutom ändå litet mera. Det bör dock ej hafva varit för Kongl. Maj:t obekant, att, sedan Stats-Utskottet i fjol tillstyrkt ett från det af Kongl. Maj:t för ändamålet äskade belopp, 1,900,000 R:dr. nedsatt anslag af 1,500,000 R:dr till arbetena å norra stambanan, Riksdagens beslut om sådan nedsättning fattades först efter öfverläggningar, som i båda Kamrarne fortgingo under många timmar, och efter omröstningar, hvilka utföllo så, att någon gemensam omröstning ej behöfdes, ity att båda Kamrarne beviljade endast det nedsatta anslaget af 1,500,000 R:dr.

Vid sådant förhållande synes mig först och främst besynnerligt, att, då Riksdagen sålunda nedsatte det för begge de ifrågakomma stambanorna begärda anslag från 4 millioner till 3,600,000 R:dr, Kongl. Maj:t på grund af detta beslut finner skäl att nu begära dels de 4 millioner R:dr, som Kongl. Maj:t, men *icke* Riksdagen, i fjol ansåg lämpligen böra å dessa stambanarbeten årligen användas, och dels det belopp af 400,000 R:dr till norra stambanan, som Riksdagen i fjol "icke beviljade", likasom om förra Riksdagen icke skulle anses haft något skäl för sitt efter grundlig öfverläggning fattade beslut. Jag anhåller att härvid få i Kammarens minne återföra, hurusom särskildt inom denna Kammare, der Herr Civilministern då var närvarande och således icke saknade tillfälle att meddela Kongl. Maj:t underrättelse om hvad under öfverläggningen förefallit, äfven om Riksdagens skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t icke närmare angaf anledningen till minskning beträffande norra stambanan, yttrade sig först Herr Ljunggren därför, att till nämnda bana skulle under vissa vilkor anslås endast 1,500,000 R:dr, såsom Stats-Utskottet föreslagit. I samma syftning uttalade sig derefter många ledamöter, hvilka öfverensstämde med honom i hufvudsaken, eller de så kallade nihilisterne. Detta är lätt förklarligt, och jag förbigår dem. Men märkligt är, att vidare yttrade sig för anslagens bestämmande till endast 1,500,000 R:dr Herrar Abraham Rundbäck, Asker, J. G. Brolin, Engman, Magnus Jonsson, Jan Andersson, O. Wikström, Tjernlund, Hörnfeldt, Lithner, Ribbing, Almquist, Häggström, Per Jonsson, Nils Larsson, Johan Erik Johansson och Östman. Dessa voro män från den andra sidan. Följaktligen uttalades från båda hållen sympatier för det lägre anslagsbeloppet, och frågan om det högre anslaget, som äskats af Kongl. Maj:t, kom här i Kamraren icke en gång med i voteringen.

Den föregående talaren har fäst uppmärksamheten å ett af Herr Civilministern i fjol afgifvet yttrande, hvilket han jemväl i år återupprepat i statsrådsprotokollet. Jag vill ej ånyo uppläsa detsamma, men tillåter mig erinra, att detta yttrande i och för sig torde innebära tillräckligt skäl för Riksdagen att stanna vid det anslagsbelopp af högst 4 millio-

ner R:dr, som Regeringen i fjol begärde och då förklarade böra tills vidare årligen användas för byggandet af ifrågavarande banor, till dess de i sitt helhet blefve fullbordade, för så vidt Riksdagen ej skulle vilja rent af vidhålla sitt förslidet år fattade beslut om summans bestämmande till 3,600,000 R:dr.

Men utom det, att Herr Civilministern sålunda i år erinras om sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 9 Januari 1871, beträffande nödvändigheten att tillse, att ej ett påskyndadt byggande af jernvägar komme att från landets näringar draga de för dem nödiga arbetskrafter o. s. v., så förekommer i bilagan 5 a. Vid statsverkspropositionen till denna Riksdag återopas ett yttrande af chefen för statens jernvägsbyggnader, i en af honom på Herr Civilministerns begäran afgifven promemoria, af hvars innehåll jag ej heller kan få något annat intryck, än att man för hvarje år bör stanna vid ett icke alltför högt belopp.

I denna promemoria erinrar byggnadschefen, att låneunderstöd vid sistlidne riksdag blifvit beviljade för anläggning af enskilda jernbanor samt att så väl staten som dessa banor komme att taga en icke ringa del af landets arbetskrafter i anspråk under de närmast följande åren. Der erinrar han ock att, till förekommande af ett för starkt anlitande af dessa arbetskrafter, sådana arbeten, som lämpa sig dertill, böra verkställas under vintertiden, ehuru (säger han) kostnaden derigenom blefve större, än om samma arbeten utfördes under sommaren, hvilket således syftar åt den omordade besparingen. Der erinras vidare om vigten derutaf, att för stor arbetsstyrka ej må användas under sommaren. Der erinrar han slutligen derom, att tillfälle till arbetsförtjeust bör beredas den befolkning, som bebor de trakter, stambanorna genomlöpa, här vid lag Östergötland och Upland, hvars befolkning uppgifves i allmänhet icke gerna aflägsna sig från hemmet för att söka arbete vid jernvägarne.

Der skulle ock hafva kunnat, i samklang med det föregående, särskildt erinras, att, förutom dessa stambanor, äro under byggnad eller för den närmaste framtiden tillämnade dels i Östergötland en eller flera enskilda banor och dels i Upland samt Westmanland åtskilliga enskilda banor, hvilka äfven komma att täfla om denna samma arbetspersonal, som chefen för statens jernvägsbyggnader vill i främsta rummet använda.

Detta allt synes mig utgöra talande skäl att heldre anvisa för nästkommande år till östra och norra stambanorna ett gemensamt anslag af 3,600,000 R:dr än det belopp af 4 millioner R:dr, som Kongl. Maj:t vid sistlidne riksdag ansåg böra härtill ifrågakomma, och oförklarligt förefaller det mig i sanning, huru Kongl. Maj:t, *med stöd af dessa skäl*, kan finna sig hafva anledning att nu begära icke allenast samma höga anslag af 4 millioner R:dr, som i fjol äskades, utan dertill de belopp af 400,000 R:dr, som Herr Civilministern icke förstod, hvarför Riksdagen ej i fjol beviljade, samt än ytterligare en förhöjning deruti, för att årsanslaget skulle uppgå till 5 millioner R:dr, oberäknadt ett anslag till materiel af 1,200,000, att utgå under detta och nästkommande år.

Emot anvisande af sistnämnda belopp med hälften under detta och återstoden under nästa år, till anskaffning af hälften af den för norra och östra stambanorna nödiga materiel, har jag just ingenting att invända,

ehuru arbetschefen ej synes hafva förrän år 1875 påräknat dessa medel. Jag skall blott tillåta mig att, då Kongl. Maj:t såsom skäl för detta anslags beviljande framhåller, att den ifrågasatta materielen skulle komma att beställas vid inhemska verkstäder "i god tid", uttala den önskan, att så ock måtte ske, och jag vill äfven vara öfvertygad, att det sker, ehuru jag icke kan förneka, att erfarenheten från fjolåret i detta hänseende gifver något skäl till tvekan.

Då inkom till Riksdagen, strax efter det jernvägsanslagsfrågorna voro afgjorda, en Kongl. proposition, angående erforderliga medel till anskaffande af rörlig materiel vid statens jernvägar. Man fick veta, att behofvet vore oundgängligt och saken mycket brådskande. Propositionen inkom i riksdagens ellofte timma. Visserligen hade, efter hvad man af Herr Civilministern erfor, redan under Januari och Februari månader visat sig ytterlig svårighet att upprätthålla trafiken med befintlig materiel, men Kongl. Maj:t hade säkerligen icke förr än i April hunnit inhämta sådana upplysningar och låta verkställa de utredningar, som erfordrades för att förelägga Riksdagen Kongl. proposition om anvisande af anslag till skyndsamt anskaffning af ökad jernvägsmateriel. Riksdagen beviljade anslaget. Man skulle tro, att det skyndsamt tillgodogjordes; men såsom statsrevisor blef jag ej litet förvånad att se, att ännu i Oktober de för ändamålet anvisade medlen icke blifvit i Riksgälds-kontoret lyftade. Jag måste likväl förmoda, att nödiga beställningar dessförinnan blifvit gjorda. Emellertid kunde detta förhållande gifva anledning till det antagandet, att det icke egentligen är skäl att anvisa medel förr än till den tid, då de äro ämnade att användas. Denna min anmärkning må dock, beträffande detta särskilda anslag till materiel, förfalla med hänsyn till den af Kongl. Maj:t vid framställningen fogade motivering.

Jemte det jag hufvudsakligen instämmer i hvad Herr Rundbäck anført, har jag ytterligare att bemöta de efter mitt förmenande vigtigaste och egentliga skäl, som Kongl. Maj:t anført såsom giltig anledning att nu beträffande tiden frångå den plan för stambanarbetenas fullföljande som Kongl. Maj:t framställde vid sistlidne riksdag. Såsom hufvudskäl å Kongl. Maj:ts sida betraktar jag den förmenta angelägenheten deraf, att båda stambanesträckningarne blifva färdiga vid samma tid, och att detta måtte blifva redan år 1875, hvilket, hvad särskildt beträffar norra stambanan, skulle vara önskligt derföre, att jernvägen från Falun till Ludvika skall vara fullbordad att trafikeras den 31 December 1875 samt att redan dessförinnan eller den 1 Oktober 1873 jernvägen från Ludvika söderut till Frövi station på Örebro - Arboga-banan skall vara öppnad för trafik. Derigenom skulle sednast vid slutet af år 1875 en oafbruten spårförbindelse mellan Gefle och Gefle-Dala-jernvägen, å ena, samt Göteborg, å andra sidan, vara åstadkommen, och med detsamma komme visserligen en dylik förbindelse äfven mellan Gefle och Stockholm till stånd — "men", heter det i statsrådsprotokollet, "med lång omväg å vestra stambanan från Halsberg till Stockholm. Det vore derföre både billigt och önskvärdt, att Stockholm och Gefle, hvilka båda äro belägna vid rikets östra kust, sattes i oafbruten och omedelbar jernvägsförbindelse med hvarandra å samma tid, som dylik förbindelse åstadkommes mellan Gefle och vestra kusten, samt att för sådant ändamål norra stambanan blefve fullbordad

år 1875. Under samma år borde jernvål östra stambanan fullbordas och för trafik öppnas.“

Denna solidaritet mellan norra och östra stambanan förstår jag icke. Jag föreställer mig, att hvardera banan *numera* kan stå på egna fötter och gå sin fullbordan till mötes oberoende af den andra.

Hvad åter beträffar angelägenheten deraf, att en genare förbindelse mellan Gefle och Stockholm bringas till stånd, så och om Gefle äfven nu, såsom så ofta skett förut, skall väga tungt i fråga om statens jernvägsbyggande, så tror jag, att detta mål, den gena förbindelsen mellan Gefle och Stockholm, kan vinnas på en annan väg, än Kongl. Maj:t antagit. Jag hoppas nemligen, att före 1875 års utgång gefleboarne icke skola behöfva fara öfver Ludvika och Halsberg för att komma på jernväg till Stockholm. Om jag icke misstager mig, är Upsala—Margretehills-banan afsedd att vara färdig inom år 1874, och sedermera torde hvarken Kongl. Maj:t eller någon annan föreställa sig, att gefleboarne skola vilja vare sig Halsbergsvägen eller Salakroken framför den kortare och snabbare kommunikation, som Margretehills-banan erbjuder. Det nämnda skälet för ett skyndsammare bedrivande af arbetena å norra stambanan har dermed bortfallit och, så vidt jag rätt fattat Herr Civilministerns framställning i detta hänseende, är det likväl just *detta* skäl, som föranledt Kongl. Maj:t att begära ett förhöjdt anslag af 5,000,000 R:dr. Åtminstone måste jag erkänna min oförmåga att i den Kongl. propositionen för en dylik åtgärd spåra något annat giltigt skäl.

Jag kan, innan jag slutar, ej underlåta att påminna, hurusom under de förflutna åren man i riksförsamlingen ofta framhållit nödvändigheten att akta föregående Riksdagars beslut just i jernvägsfrågor. De, som i sådana frågor omfatta samma mening, som jag för min del hyllat och hyllar, hafva ock blifvit städse erinrade derom, att man icke bör söka att upprifva ett förut fattadt beslut. I *ett* afseende tyckes dock aktningen för föregående Riksdagars beslut vara ganska ringa, nemligen i fråga om vidhållande af framlagd, granskad och fastställd plan för beslutade arbetens fortgång och för utbetalningar af dertill nödiga statsmedel.

Då jag, lika med den föregående talaren, förmenar att det i dåliga tider kan vara mera skäl att bevilja högre anslag till statens jernvägsbyggnader för att sålunda bereda arbetsökande tillfälle till sysselsättning och förtjenst, än att betydligt påskynda stambanebyggnaderna under tider, då kostnaden för materielen är uppdrifven till orimligt höga pris, och då en mängd jernvägs- och andra arbeten täfva om erhållande af arbetskraft till höjdt pris, till följd hvaraf jernvägsarbetet då måste blifva dyrare, än om det får framgå med den fart, som från början varit för detsamma föreslagen; — så vill jag på sålunda anförda skäl förena mig uti den förre talarens yrkande om bifall till hans reservation.

Friherre Ericson: Jag ber att något litet få göra reda för de skäl som föranledt Utskottet till dess i nu föreliggande punkt gjorda hemställan.

Först ber jag dock få vända mig till den siste ärade talaren med den försäkran, att Utskottet lika väl som han hyllar principen att akta föregående Riksdagars beslut; och minst af allt kan man förebrå Stats-

Utskottet att vid denna riksdag hafva frångått den principen. Men vigten af att hålla på densamma ligger, enligt mitt förmenande, deruti, att den enskilda affärsspekulationen må kunna med förtroende stödja sig vid Riksdagens beslut rörande anslag till allmänna företag eller andra beslut, deraf enskildas ekonomiska intressen beröras, och icke hämmas i sin fria verksamhet genom fruktan för anslagens återtagande eller förut bestämda jernvägsriktningars, arbetsplaners m. m. ändrande, hvilket naturligtvis skulle åstadkomma ett allnänt misstroende med deraf följande fruktan för att inlåta sig i företag, baserade på något Riksdagens beslut. Dessutom skulle naturligtvis ett sådant vacklande äfven vålla stora olägenheter för administrationen.

Men om man deremot endast gör sådana ändringar som här äro i fråga, att man något litet ökar ett förut såsom tillräckligt ansedt anslag, så är detta icke något hvaraf någon kan hafva skada, och bör vid en sådan åtgärds vidtagande ingen betänklighet ur synpunkten "respekt för föregående beslut" kunna finnas. Utskottet har alldeles icke förbisett de anmärkningar som af Herr J. Rundbäck blifvit mot dess beslut gjorda, utan tvärtom mycket noga tagit dem i öfvervägande och debatterat dem, samt detta på ett sådant sätt, att Herr Rundbäck är den ende Utskottsledamoten som deraf icke låtit öfvertyga sig utan reserverat sig mot de öfriges beslut.

Vid det af Herr Rundbäck först framhållna skälet, hvärför icke jernvägsbyggnadsarbetena borde i år påskyndas, nemligen emedan nu så många industriela bolag blifvit bildade, hvilka för sina behof behöfva använda en massa arbetskrafter, ber jag få göra en eller annan erinran. För det första får jag säga, att, om, såsom vi alla hoppas, den goda tiden fortfar, så att vi få goda skördar och godt om penningar i landet, så blir icke endast detta år ett år då allmänna arbeten florera, utan de nästföljande blifva likaså, och sålunda blir i sådan önskvärd händelse icke heller år 1873 något enstaka år beträffande den stora arbetskonnkurrensen, utan samma lyckliga förhållande kommer då att ega rum jemväl de följande åren. För det andra tror jag icke att det ändamål, som Herr Rundbäck åsyftar, nemligen att tillförsäkra näringarne en stor mängd arbetskrafter utan alltför stark konkurrens med statens jernvägsbyggnader, icke skall uppnås genom att nedsätta den här ifrågavarande anslagssumman till fyra millioner i stället för fem millioner R:dr. Ty när jernvägar byggas och det tydligen visar sig vara af gagn att så fort ske kan komma fram till en viss punkt, men penningar för tillfället äro otillräckliga för alla arbetenas samtida utförande, så är gifvet att Byggnadsstyrelsen under tiden företrädesvis forcerar just den del af arbetet, som tager människokraften i mesta anspråk, och således tager mesta tiden, såsom terrasseringar, schaktningar, grusningar o. s. v., för att sedan kunna utan onödig tidsutdrägt utlägga sliper, räler etc., som finnas att köpa, blott man får pengar så fort som möjligt. Således tror jag icke att, äfven om anslaget sattes till den lägre summan, det skulle vålla någon synnerlig skilnad i afseende på mängden af arbetskrafter som komme att användas, utan skilnaden skulle hufvudsakligen visa sig i afseende på den quantitet räler som komme att under året inköpas. Men det finnes äfven en annan omständighet, som gör den omtalade konkurrensen mindre farlig nu än eljest, nemligen de

särdeles gynsamma penningekonjunkturen och deraf följande lyckliga förhållanden, under hvilka staten nu kan upptaga sina lån och hvilka icke obetydligt neutralisera följderna af de högre arbetspriserna.

Herr Rundbäck har sagt att det icke medför någon vinst för staten att bygga fortare, emedan den ränta man får betala för de upplånade penningarne är högre än afkastningen af de färdiga jernvägarne, utan kommer man således endast desto snarare till förlust. Jag ber härvid få erinra först att staten, när den beslutat sig för att bygga jernvägar, äfven beslutat sig för att åtaga sig den skenbara förlust som uppstår genom skilnaden mellan räntan och afkastningen; samt för det andra att denna skilnad naturligtvis är större, så länge afkastningen är *ingen* än sedan den börjat blifva *någon*. Således bör ur denna synpunkt arbetet påskyndas. Men det är härvid vidare att märka, att den verkliga vinsten af att bygga fortare icke bör helt enkelt betraktas på detta summariska sätt. Man bör fästa betydligt afseende på de många faux frais som äro förenade med jernvägsbyggnaderna och som kunna vara alldeles lika vid ett långsammare byggande för fyra millioner R:dr som vid ett hastigare byggande för fem millioner. Äfven bör man göra afseende på vigten af att *i rätt tid* hinna fram till vissa remarkablare ändpunkter, hvaröfver jag litet längre fram skall närmare yttra mig med speciel hänsyn till nu ifrågasvarande fall.

Det har vidare framhållits, att man borde forcera jernvägsbyggnaderna i svåra tider, men deremot inskränka dem i bättre tider. Ja, den principen är så riktig, att det icke ett ögonblick skulle falla mig in att disputera emot den. Men, mine Herrar! den har likväl icke beaktats när tid var att beakta den, utan tvärtom var man just på detta rum vid en tid, när dåliga skördar hade försakat arbetslöshet och penningbrist, emot att forcera jernvägsbyggnaderna, emedan, sade man, sådant skulle ännu mera försvåra ställningen för de enskilde arbetsgifvarne, och således var det icke skäl att staten skulle uppträda såsom arbetsgifvare och höja arbetslönerna. Jag tillåter mig anmärka bristen på konsekvens mellan detta resonnement och det nu förda, ehuru jag icke dermed vill påstå att Herr Rundbäck var en bland dem som då uttalade sig på detta sätt.

Herr Gumælius gjorde, om jag icke missförstod honom, anmärkning vid den omständigheten att, då verkliga kostnaden för östra och norra stambanornas fortsättande till hvar sin af ändpunkterna Mjölby och Krylbo vore beräknad till inalles 4,400,000 R:dr, Utskottet likväl tillstyrkt att dertill anvisa de af Kongl. Maj:t begärda 5,000,000 R:dr. Härmed förhåller sig emellertid så, att Utskottet ansåg det vara alldeles påtagligt att, när man förut redan bestämt sig för att fortsätta jernvägsbyggnaderna utöfver de punkter, som skulle bestämmas till ändpunkter för 1873 års arbete, det skulle vara ur ekonomisk synpunkt oriktigt att behandla dessa ändpunkter såsom verkliga slutpunkter och, när man hunnit dit, genast afskeda såväl befäl som arbetarepersonal, utan vore det fastmer med god ekonomi förenligt att, om tiden så medgäfv, heldre fortsätta arbetena äfven något utöfver berörda ändpunkter medelst terrassering, schaktning etc., än underkasta sig den förlust som nödvändigt måste uppstå genom att tvärt afskeda en arbetarepersonal, som man ändock måste åter hopsamla och använda till arbetets fortsättande påföljande år. Detta

är orsaken, hvarför Stats-Utskottet föreslagit större anslagsbelopp än som nödvändigt behöfs för byggandet till de uppgifna ändpunkterna.

Det motiv, som slutligen utöfvat största inflytandet på Utskottets beslut, är att båda dessa ändpunkter, Krylbo och Mjölby, äro särdeles lämpligt valda och att staten icke, utan att underkasta sig förlust eller åtminstone verkliga olägenheter, kunde underlåta att anvisa medel för de ifrågavarande stambanornas fullbordande åtminstone *så* långt under nästkommande år 1873.

Hvad först angår Mjölby, så veta Herrarne att der kommer att möta en enskild jernväg, som redan är under byggnad, nemligen Halsberg—Motala—Mjölby jernvägen, hvilken medelst sina ändpunkter skall förena östra och västra stambanorna, och hvilken är afsedd att vara färdig just till slutet af år 1873. Mjölby är äfven i andra afseenden, vid hvilka jag dock icke nu vill uppehålla mig, en särdeles lämplig ändpunkt.

Med Krylbo ega jemväl likartade förhållanden rum. Der kommer nemligen en enskild jernväg från Norberg att ansluta sig till norra stambanan, och äfven denna är afsedd att blifva färdig under loppet af nästkommande år. Vidare söker man nu medelst upprensning göra Dalelfven segelbar till Avesta, och denna upprensning är äfven afsedd att vara färdig till hösten 1873.

När anläggandet af sådana trafik- eller kommunikationsmedel sammanstöter, är det alldeles tydligt att staten beginge ett ekonomiskt misstag om den icke sökte att samtidigt med de enskilda anläggningarne nå anknypningspunkterna, utan genom försummelse dervidlag riskerade att trafiken från början tog andra riktningar än in på statsbanorna.

Dessa konsiderationer hafva föranledt Stats-Utskottet att förorda bifall till Kongl. Maj:ts proposition i förevarande punkt, och på grund af desamma får jag för min del äfven yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Nils Larsson: Den talare, som först hade ordet och som yrkade, att till fortsättande af statens jernvägsbyggnader under år 1873 borde anslås endast fyra millioner R:dr i stället för de af Kongl. Maj:t begärda fem millioner, åberopade sig härvid på hvad som derom förekom uti det vid Kongl. Maj:ts till sistlidna Riksdag aflättna proposition fogade statsrådsprotokoll, hvarest anfördes tvänne skäl, af hvilka det ena var det, att man borde se till att man på jernvägsbyggnaderna icke på en gång använde allt för stor arbetsstyrka, enär sådant utöfvade menlig verkau på näringarne; och det andra var det, att man icke finge till jernvägsföretag anvisa större penningebelopp årligen, än hvad kapitalbildningen inom landet kunde anses till fulla motsvara. I afseende å det förstnämnda af dessa begge nu ånyo åberopade skäl vill jag anmärka, att utaf det af Herr Civilministern afgifna yttrande till statsrådsprotokollet, som finnes bifogadt Kongl. Maj:ts till innevarande Riksdag aflättna proposition, vill synas, att det ingalunda är meningen att vid jernvägsbyggnaderna på en gång sammandraga större arbetsstyrka än hittills varit vanligt, utan att man i stället har för afsigt att utsträcka arbetstiden i så måtto, att man under vintertiden låter verkställa alla sådana arbeten, som då lämpligen kunna utföras. Den förste talaren anmärkte vidare, att under år 1873 en mängd enskilda jernvägsbyggnader också komme att bearbetas, och att härtill

skulle användas en stor arbetsstyrka; detta må väl vara sannt, men det var väl också förutsedt redan i föl, då medel beviljades till låneunderstöd åt de enskilda jernvägsanläggningar, som under den närmaste framtiden komma att utföras, och kan således icke nu sägas hafva förändrat förhållandena på ett sådant sätt som den nämnde talaren ville antyda. Äfven må man erinra sig att det icke lär kunna antagas, att dessa enskilda jernvägsföretag kunna vara fullbordade före år 1875, utan att de äfven komma att då fortgå, hvadan man icke har att påräkna att någon arbetsstyrka skall under nämnda år blifva ledig från dessa arbeten. Snarare förefaller det mig vara anledning att tro att de enskilda jernvägsanläggningarne komma att bedrivas, om icke i större så likväl i lika stor skala under år 1875, som under år 1873, och att det derföre icke kan ligga någon vinst för det allmänna uti att staten uppskjuter till 1875 hvad som lämpligen kan göras förut.

Det andra skälet, som den värde talaren åberopade från statsrådsprotokollet vid Kongl. Maj:ts proposition till 1871 års Riksdag, var det, att man icke borde från näringarne undandraga så mycket kapital för att nedlägga detta på statsbanor. Det är dock en obestridd sak att man i afseende på penningtillgången för den närmast häröfter kommande tiden vet mera nu än som var möjligt att veta i föl. Det torde med bestämdhet kunna påstås att kapitalbildningen i landet har fortgått mycket raskare än man då kunde föreställa sig, och helt visst måste det erkännas, om man riktigt bedömer ställningen, att denna ökade kapitalbildning varit så stor, att den med lätthet medgifver att en million R:dr må för ifrågavarande behof användas utöfver det belopp som man i föl vågade för ändamålet påräkna.

Det vill således synas som om Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag, om att fem millioner borde anslås till fortsättande af statens jernvägsbyggnader, icke rimligen kan påstås stå i strid mot hvad som i 1871 års proposition blifvit yttradt och anfördt. Derjente förekomma viktiga skäl, som tala för att påskynda dessa arbeten, så mycket som möjligt; men då den ledamot af Stats-Utskottet, som yttrade sig näst före mig, har, såsom jag tyckte, ganska fullständigt anfördt dessa skäl, så vill jag icke upptaga tiden med att vidare framhålla desamma; dock må jag anmärka, att det torde vara en klar sak, att ingenting lär kunna vinnas derigenom att man till en ovissare framtid uppskjuter hvad som med stor lätthet kan göras under närmast kommande tid.

Den andre talaren i ordningen uppräknade en mängd ledamöter af Kammarerna, hvilka vid sistlidne riksdag hade yttrat sig för att till fortsättning af norra stambanan borde anslås endast 1,500,000 R:dr i stället för de af Kongl. Maj:t för ändamålet då äskade 1,900,000 R:dr. Såvidt jag kunde finna, åsyftade den värde talaren att åt dessa yttranden gifva den färg, att de uppräknade ledamöterna icke hade velat att för ändamålet skulle vid nämnda riksdag anslås mer än halfannan million. Men så var verkligen icke förhållandet; ty hvad mig sjelf beträffade, så önskade jag att man borde anslå så mycket som Kongl. Maj:t föreslagit, och jag ansåg att det icke heller förefanns något giltigt skäl att göra någon afprutning i detta belopp; men den omständighet som invercade på mig och — såsom jag tror — äfven på de fleste af de öfriga uppräknade ta-

larne, hvilka yttrade sig för den lägre summan, var den, att man tyckte sig finna att det inom Kammaren fanns en mängd ledamöter, som icke voro benägne att anslå så mycket som Kongl. Maj:t äskat, och därför fann man å den sida jag tillhörde klokare att för den gången nöja sig med den lägre summan, enär man eljest löpte fara att få ingenting. Således må man ingalunda framställa denna sak så, som skulle vi hafva ansett den lägre summan vara den *lämpligaste*.

Den andre talaren i ordningen yttrade också åtskilligt om att Kongl. Maj:t nu syntes vara benägen att anskaffa rörlig materiel för norra och östra stambanorna något tidigare än hvad talaren tyckt sig finna förut hafva varit meningen; men då den ärade talaren icke hade någon egentlig anmärkning att framställa häremot utan förklarade sig nöjd med Kongl. Maj:ts förslag härutinnan, så skall icke heller jag upptaga denna anmärkning. Hvad deremot beträffar hans yttrande att Upsala—Margrethill-banan skulle, efter hvad han ansåg sannolikt, blifva färdigbyggt redan under år 1874, och att en jernvägsförbudelse mellan Gefle och hufvudstaden således skulle komma till stånd i tillräckligt god tid äfven om staten icke färdigbygger sin bana så snart, så må jag säga, att jag icke sett någon uppgift derom, och jag undrar, huru den ärade talaren kan veta något i den saken. Men äfven om nämnda bana skulle komma att fullbordas före slutet af 1875, så är derföre icke alls gifvet att, såsom den värde talaren antagit, all den trafik, som skall komma till stånd emellan hufvudstaden, å ena sidan, och orterna närmast omkring Gefle—Dala-banan, å den andra sidan, skulle, såvidt staten fullbygger sin bana lika tidigt, komma att taga vägen mellan Upsala och Margrethill. Väl må det vara påtagligt att trafiken mellan *Gefle* och hufvudstaden skall i alla händelser välja Margrethill-banan, men deremot skall all den trafik som kommer att ega rum mellan Falun med dess stora omgifning och hufvudstaden säkerligen föredraga stats-banan, såvida den blir tidigt nog färdig, och när så förhåller sig, tror jag icke det kan vara välbetänkt att staten ställer sina angelägenheter så, att den låter ett medtäffande enskildt bolag vinna försprång.

Samme talare yttrade också, att man borde hysa aktning och respekt för föregående Riksdagars beslut. Ja, det är en mycket riktig sats, som icke heller jag vill frångå, utan tvärtom fasthålla. Men hvad är det då som föregående Riksdagar beslutat i detta hänseende? Jo, för det första att den norra stambanan skall byggas till Storsvik och den östra till Näs-sjö, och det lärer väl icke rimligen kunna påstås, att man på något sätt söker rubba detta beslut då man förordar att det så snart som möjligt må bringas till verkställighet. I afseende på de anslag, som årligen skulle anvisas till dessa banors utförande, ber jag få erinra samme talare, att föregående Riksdag derom icke beslutat någonting annat, än att Riksdagen bestämt huru stort belopp skulle under innevarande år få på dessa företag användas, och att det nu icke är vidare fråga derom, utan att Riksdagen nu endast har att bepröfva hvad som skall göras, sedan de penningar tagit slut, som föregående Riksdag anvisat.

Såsom jag redan förut sagt, instämmer jag till alla delar i hvad Friherre Ericson nyss anført för bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och jag

yrkar, på grund såväl deraf som ock af hvad jag nu tagit mig friheten att anföra, bifall till Stats-Utskottets förevarande hemställan.

Herr Åstrand: Så länge det var fråga om, huruvida staten skulle bygga jernvägar eller icke, och äfven sedermera, då det gällde att bestämma i hvilken riktning bansträckningarne skulle läggas, så var det naturligt att olika meningar skulle råda om hvad som vore för landet mest nyttigt och gagneligt. Det berodde nemligen på olika uppfattning; och ingen kunde påbörda sin motståndare att han ej hade statens sanna väl i sigte. Men då det numera kommit så långt, att man bestämt mellan hvilka punkter jernbanorna skola dragas, så kan jag icke finna att det ligger i statens intresse att man söker fördröja arbetenas fullbordande mer än som kan vara nödvändigt.

Då jag först genomögnade Stats-Utskottets förevarande betänkande, glädde jag mig åt den enhällighet hvarmed Utskottet beslutat ifrågavarande hemställan, men jag fann med någon oro att Herr Jöns Rundbäck hade reserverat sig mot Utskottets beslut. Men sedan jag tagit kännedom om de skäl han anfört för sin särskilda mening och nu äfven fått höra honom själf vidare utveckla desamma, så har min oro skingrats, och jag hoppas att Stats-Utskottets mening skall vinna majoritet äfven inom Riksdagen.

Herr Rundbäck har, då han föreslagit att ifrågavarande anslag måtte bestämmas till endast 4 millioner riksdaler, såsom motiv härför i första rummet anfört, att arbetskrafterna skulle till skada för näringarne i allt rör hög grad anlitas för statsbanornas räkning, och riktigheten af detta påstående söker han visa genom att omnämna, det en mängd enskilda bansträckningar, med en längd af — enligt hans beräkning — 100 mil, äro under anläggning år 1873, äfvensom att icke mindre än 148 nybildade bolag för större eller mindre industriella företag då skola taga stora arbetskrafter i anspråk och vålla en betydlig stegring i arbetslegan. Ja, det kan visserligen icke bestridas, att arbetslegan drifves upp, då det finnes rikligt tillfälle till arbetsförtjenst; men jag vill fråga, huruledes skall man kunna förutse, när en förändring härutinnan kan komma att inträffa? Om vi, såsom jag hoppas, skola få goda år och rika skördar, kvarstår ju detta skäl att bygga jernvägar ytterst varsamt, emedan i dylikt fall arbetslönerna alltid blifva uppjagade.

Enligt min åsigt är det af vigt att banorna fullbordas så snart som möjligt, på det att de må kunna lemna någon inkomst; men innan någon sådan egentligen kan vara att förvänta af de nu ifrågavarande banorna, måste den norra stambanan vara fullbordad till Storvik, och den östra till Nässjö. Det är ju också tydligt, att förlust skall uppkomma för staten, i fall arbetet fördröjes längre än som är nödvändigt, emedan de penningar, som äro nedlagda på det redan gjorda arbetet, ligga alldeles räntelösa. Ett viktigt skäl, som jag ytterligare vill åberopa för arbetets påskyndande, är det att administrationskostnaden för arbetets utförande endast i obetydlig mån behöfver ökas derföre att anslaget bestämes till 5 millioner riksdaler, då deremot denna kostnad blir betydligt mera kännbar, i fall arbetets fullbordande försenas.

Ett annat skäl, som Herr Rundbäck åberopat till stöd för sitt yr-

kande, var det, att, enligt hans förmenande, kapitalbildningen i landet skulle minskas, om äfven den femte millionen beviljades. Men detta påstående kan jag för min del icke godkänna. Det är väl sannt att järnvägar i och för sig äro improduktiva företag, men ingen lär kunna bestrida, att det ej finnes någon mäktigare häftstång för produktionen, än just järnvägar; och om än för någon tid arbetskrafterna dragas bort från jordbruk, skogshandtering och bergsbruk eller andra näringar för att användas på järnvägsanläggningar, så kan man vara förvissad om att den förlust dessa näringar under tiden lidit, skall mer än till fullo ersättas, så snart järnvägsarbetet blifvit fullbordadt. De största olägenheter och svårigheter, som detta arbete medför, medan detsamma pågår, drabba just jordbrukarne i de trakter, der banan drages fram; och det är äfven därför af vigt att arbetet icke onödigtvis drages ut på tiden i årtal, utan fastheldre påskyndas, då tillgångarne sådant medgifva.

Till sist åberopade Herr Rundbäck förra Riksdagens beslut såsom ett skäl, hvarföre icke mer än 4 millioner riksdaler borde nu beviljas. Jag vill i anledning deraf förklara, att jag lika väl som han hyser mycken aktning för föregående Riksdagens beslut; men då vi nu hafva årliga riksdagar och till följd deraf för hvarje år uppgöra budgeten, finner jag det vara alldeles i sin ordning att, för hvarje gång detta sker, i främsta rummet se till, hurudana tillgångarne äro, för att derefter kunna rätt bedöma till huru stort belopp utgifterna må bestämmas. Om jag, såsom enskild man, för att verkställa ett arbete, beräknat att under t. ex. 5 år använda den del af mina årliga inkomster, som icke till nödiga utgifter erfordras, och jag under tiden får en opåräknad inkomst, så är det ju naturligt att jag söker till att förändra den ursprungliga arbetsplanen för att påskynda och hastigare fullborda arbetet, på det att jag desto förr må kunna draga inkomst af detsamma; och samma regel måste ju också gälla för staten. Jag beklagar att vi icke under åren 1867 och 1868, då den finansiella ställningen var så nedtryckt, drifvo järnvägsarbetena i större skala. Jag påyrkade då, att de skulle påskyndas, men pluraliteten inom Riksdagen ansåg detsamma kunna blifva vådligt, emedan man under dåvarande brydsamma tid trodde att det skulle blifva svårt för staten att reda sig ur den skuld, som då hade måst göras för arbetenas utsträckning. Man målade då framtiden i alltför svarta färger, och om man då icke ansett ställningen sämre än den var, utan velat lemna erforderliga medel till statsbanorna, så hade dessa arbeten nu varit färdiga, och man hade nu haft fria händer till andra företag. Det är dock icke värdt att numera, sedan det är för sent, vidare tala derom, men jag har gjort det för att visa att det icke är skäl att härvid gå långsamt till väga, derföre att man tror, att de nuvarande goda åren skola följas af sämre.

Den ärade förste talaren har änyo, likasom förut under riksdagen, erinrat om att, på samma gång som östra stambanan blir färdig till Näs-sjö, så skall, enligt hans förmenande, stambanan på andra sidan om Weterntern till följd af konkurrensen lenna en betydligt mindre inkomst. Denna nu återigen framkastade anmärkning, som så ofta tillförene kommit fram, men lika många gånger blifvit fullständigt vederlagd, påminner mig om ett yttrande af en numera afliden stockholmsrepresentant, då denne nemligen sade, att diskussionen på detta rum icke sällan hade likhet med ett

samtal emellan döfve. Om östra stambanan ginge genom ödemarker, så skulle densamma helt visst förorsaka en minskning i trafikinkomsterna på de redan färdiga vestra och södra stambanorna, men då Östergötland nu tvärtom, med undantag af några trakter inom Skåne, är bland rikets provinser den mest lyckligt lottade, så är ju klart, att derifrån skall komma en hel mängd produkter, som öka trafikinkomsterna på bansträckningarna utomkring samma provins. Östergötland är nemligen en rik sädesort och har äfven god tillgång på malmer och skogsprodukter, och det är tydligt att dessa varor skola söka sig väg på andra sidan om Catrineholm och Nässjö ut till statsbanornas ändpunkter, Stockholm, Malmö och Göteborg, och trafikinkomsterna på dessa banor skola genom transporten af dessa produkter ovilkorligen stiga med ett belopp, som mer än till fullo ersätter den minskning i trafikinkomsten på bansträckningen vester om Wetteru, som kan uppkomma sedan östra stambanan öppnats för trafik.

Jag tror således, att regeringen handlat med ömtanke för rikets väl, då regeringen nu begärt, att 5 millioner riksdaler skulle anvisas för dessa banors snara fullbordande; och då det, såsom äfven den näst föregående talaren anmärkt, icke är meningen att vid jernvägsanläggningarna använda en större arbetsstyrka än hittills varit vanligt, utan att i stället sysselsätta de antagne arbetarne en längre tid årligen, så synes Herr Rundbäcks invändning, att näringar och industriella företag skulle, i fall 5 millioner beviljades, komma att lida till följd af brist på arbetare, ej heller förtjena något afseende.

På grund af hvad jag nu anfört och särskildt med åberopande af de skäl, som Friherre Ericson nyss framlagt, yrkar jag bifall till Statsutskottets förevarande hemställan.

Herr Gumælius: En ledamot af Stats-Utskottet, som nyss uppträdde till försvar för Utskottets hemställan, riktade sin talan äfven mot mig och påstod att jag skulle hafva sagt, att man icke nu borde anslå större summa, än som nätt och jemnt behöfdes för att uppnå Mjölby; men derom har jag icke sagt ett ord och kan i sådant afseende med trygghet vädja till protokollet. Jag finner således icke heller skäl att ingå i något bemötande af hvad han fann för godt att nämna i anledning af det mig påbördade yttrandet.

Den ärade talaren framhöll äfven åtskilliga skäl till stöd för Utskottets hemställan, hvilka man med nöje skulle önskat finna äfven i Utskottets nu något knapphändig motivering. Ett bland hans mest kraftiga argument, användt jemväl af en talare på östgötabänken, var det, att vi skulle hafva utsigt att under den närmaste framtiden få goda skördar. Jag vill visserligen icke vara någon olycksprofet, men nog förefaller det mig, då jag dömer efter hvad hittills brukat inträffa, vara sannolikt att, när vi nu några år haft goda skördar, vi snart nog torde hafva att emotse sämre sådana; och det må tillåtas mig anmärka, att man på den blifvande årsväxten icke kan uppgöra annat än en synnerligen vansklig probabilitetskalkyl till ledning vid bestämmandet af de utgifter, som nu skola anvisas.

En ärad representant från Norrland förklarade nyss, att det var sannt

att han och andra med honom i föl påyrkat ett belopp af 1,500,000 R:dr för norra stambanan, men att det icke egentligen var deras mening att begära så litet, utan att de gjorde det derföre, att de trodde, att allmänna tanken inom Kammaren var den, att icke ett större belopp borde lemnas. Ja, jag tror också, att detta verkliga var fallet och finner med fågnad, att han bestyrker min uppgift, att Kammaren ej ville gå längre än till halfannan million; men jag vill härvid ytterligare anmärka, att man på den sidan, till hvilken den ärade talaren hörde, icke mangrannt var af så alldeles samma åsigt som han, att man begär mindre, än hvad man anser riktigt och billigt; ty, såsom jag finner af det då förda diskussionsprotokollet, slutade den talare, som företrädesvis anses representera Sala-banan, sitt anförande sålunda: "I nu föreliggande fråga har Regeringen till Riksdagen framställt förslag om ett anslag af 1,900,000 R:dr för år 1872 till fortsättande af arbetena å norra stambanan, och detta anser äfven jag för konstitutionelt. Men då Utskottet föreslagit, att detta anslag måtte nedsättas till 1,500,000 R:dr och gjort detta af skäl, som jag godkänner, så finner jag mig för min del föranlåten att yrka bifall till Utskottets hemställan i denna punkt."

Hvad beträffar Upsala—Margrethill-banan, så hyste den ärade norrlandsrepresentanten, som nyss hade ordet, någon tvekan om, huruvida jag vore väl underrättad, då jag uppgaf, att nämnda banled skulle blifva färdig förr än Sala-banan blir det. Jag kan visserligen icke med full visshet känna det, men jag har hört det här i Kammaren uppgifvas af en person, som ganska nära intresserar sig för denna bana, och, såsom jag vill minnas, öfverensstämmer denna uppgift med hvad som stadgats såsom vilkor för det åt bolaget beviljade statslån.

Vidare yttrade samme talare, att det ingalunda vore visst att produkterna, som komma från Gefle—Dala-banan, skulle taga vägen öfver Margrethill och Upsala till Stockholm; och i Kongl. Maj:ts proposition talas om nödvändigheten att snart ställa Gefle i omedelbar jernvägsförbindelse med Stockholm, så att personer och gods som befordras mellan dessa punkter icke behöfde taga den långa omvägen öfver Halsberg, men jag vill anmärka, att afståndet mellan Margrethill och Upsala är vida kortare än vägen Margrethill—Storvik—Sala—Upsala, och torde alltså Margrethill-banan blifva den vanliga och naturliga jernvägsförbindelsen emellan Gefle och hufvudstaden. Visserligen torde de produkter, som komma från trakten af Storvik och vestra delen af Gefle—Dala-banan, komma att gå öfver Sala-linien, men från trakten öster om Storvik och särdeles från Gefle lär man helt visst välja Margrethill-banan.

Äfven sade samme talare, att det nu icke, då ett högre anslag föreslogs, kunde vara fråga om att rubba föregående Riksdags beslut, emedan man i föl icke bestämt huru mycket skulle beviljas i år, och detta är till en viss grad sannt; men då det beslut som fattades af Riksdagen i föl var fotadt på en grund, som man hade giltiga skäl antaga skola komma att få ega bestånd, men man nu vill rubba just denna grund — den uppgjorda arbets- och finansplanen — så kan jag icke kalla detta annat än en rubbning af föregående Riksdags beslut.

Jag vidhåller mitt förra yrkande.

Herr

Herr Statsrådet Bergström: Det väcker min förvåning, att uti en så rörlig tid som vår, då ändringar ifrågasätts uti många bestående förhållanden, man anser snart sagdt som ett helgerån att föreslå icke en ändring, utan endast en modifikation i den förut uppgjorda planen för våra jernvägsbyggnadsarbeten. För min del tror jag, att förändrade förhållanden kräfvat förändrade bestämmelser, och att det är klokt och rätt att icke envist fasthålla vid en utstakad plan, när omständigheter deri påkalla en ändring. Uti Kongl. Maj:ts proposition finnas anförda några efter min uppfattning ganska goda skäl, som tala för en modifikation i den vid sista riksdagen uppgjorda jernvägsplanen.

En talare från Örebro anmärkte, att någon solidaritet emellan östra och norra stambanorna nu icke borde finnas, utan att hvar och en af dem kunde, såsom han uttryckte sig, gå för sig. Jag vågar dock påstå, att en sådan solidaritet verkligen bör finnas, och att just denna solidaritet är en af de förnämsta omständigheter, på grund hvaraf man eger hoppas att i någon mån kunna nedbringa den först beräknade kostnadssumman för fullbordande af östra och norra stambanorna. Denna samfälda kostnadssumma uppgick till 21,048,000 R:dr, men det antogs att detta belopp kunde nedbringas till jemnt 20,000,000 R:dr, under förutsättning, bland annat, att båda stambanornas byggande skedde samtidigt under 4 à 5 år. Det belopp 1,048,000 R:dr, som sålunda afses att inbesparas, är ingen obetydlighet i ett fattigt land sådant som vårt. Vidare vill jag eriura om, att befolkningen i de orter, hvilka dessa stambanor äro ämnade att genomlöpa, redan länge tålmodigt väntat på uppfyllandet af det gamla löftet af Riksdagen, att dessa jernvägar skulle komma till stånd, och derföre är det ju icke lämpligt att lemna den ena banan företräde framför den andra. Jag tror mig kunna påstå, att man saknar all anledning att antaga, att Riksdagen icke skulle vilja medverka dertill, att norra stambanan blefve lika fort färdig som den östra. Det må vara, att 1871 års Riksdag nedsatte den till fortsättande af arbetena å norra stambanan af Kongl. Maj:t för år 1872 äskade summa till 1,500,000 R:dr, men anledningen till detta beslut var ingalunda, att man derigenom ville fördröja färdigbyggandet af nämnda stambana. Jag tvekar icke att uttala motivet hos dem, som förordade nedsättning af summan. Detta motiv var helt enkelt en, efter min uppfattning, ogrundad fruktan, att de så kallade nihilisterna skulle få väldet och tillintetgöra 1870 års beslut i fråga om Salabanen. Det var denna fruktan, som utslutande låg till grund för flere ledamöters af Riksdagen moderation att i fråga om nämnda anslag föreslå detsamma till endast 1,500,000 R:dr, men alldeles icke de skäl, som representanten från Örebro antydde, eller att man ville det norra stambanan skulle blifva sednare färdig än den östra. Då nu bevekelsegrunden till beslutet var sådan jag nämnt, anser jag äfven konsekvensen fördra, att Riksdagen nu beviljar de 400,000 R:dr för norra stambanan, hvilka vid sista riksdagen afprutades.

Bland annat som representanten från Örebro anförde, yttrade han äfven, att man med den begärda förhöjningen af årsanslaget till norra stambanan afsåg att så fort som möjligt sätta Gefle i förbindelse med Stockholm och såmedelst gynna det så kallade Gefle-intresset. Denna hans

uppfattning beror dock på ett misstag, ty den tydligt uttryckta afsigten är att hufvudstaden skall komma i förbindelse med Gefle—Dala-jernvägen lika fort som Göteborg sättes i förbindelse med denna jernväg. Å rikets hufvudstad bör man väl, i fråga om ökade kommunikationer, fästa synnerligt afseende.

Såsom ett skäl att påskynda arbetena på dessa banor är vidare i Kongl. propositionen anfördt, att derigenom förvaltningskostnader och öfriga utgifter af det slag, man plägar benämna faux-frais eller biomkostnader, förminskas; och att man derpå fäster afseende är så mycket nödvändigare, som en af de förutsättningar, hvarunder samfälda anläggningskostnaden för ifrågavarande båda stambanor ansågs kunna nedbringas till tjugu millioner riksdaler, eller att priset på skenor icke skulle stegras utöfver de sednast förflutna årens medelpris, icke inträffat, och den ökning af anläggningskostnaden, som deraf blir en nödvändig följd, kan motverkas genom att, såsom jag nyss nämnde, arbetstiden förkortas och biomkostnaderna i följd deraf minskas. Chefen för statens jernvägsbyggnader har uti en till mig på begäran aflemnad promemoria af den 20 December nästlidet år bland annat uttalat den åsigt att, genom antagande af den utaf Kongl. Maj:t nu föreslagna arbetsplanen, arbetsförhållandena skola mycket mindre förryckas än genom beviljande af jemna årsanslag. Äfven detta skäl är af stor betydelse.

Representanten från Örebro förmenade vidare, att egentliga anledningen till hvad Kongl. Maj:t i detta ämne föreslagit skulle vara den beslutade anläggningen af Upsala—Gefle-banan. Detta är dock icke förhållandet, ty Gefle—Upsala-banan erhöll icke koncession, förrän efter det Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition blifvit tryckt. Det förhåller sig visserligen så, att uti koncessionen för denna bana stadgats det vilkor, att den skall vara färdig år 1875, men just detta gifver ytterligare stöd åt lämpligheten af hvad Kongl. Maj:t nu föreslagit. Hade denna koncession lemnats, innan Kongl. Maj:ts proposition afgafs, så skulle jag visserligen icke hafva försummat att åberopa densamma såsom ett skäl till fortskyndande af arbetena å norra stambanan. Man talar ofta om, att jernvägsanläggningar äro industriella företag; och då staten således i det här fallet är industriidkare, så bör den väl, i likhet med hvarje förnuftig enskild industriidkare, icke låta någon, som bedrifver samma näringsgren, få komma före sig och borttaga förtjensten. Således just därför att Gefle—Upsala-banan blir färdig 1875, så bör äfven statens ifrågavarande bana vara färdigbyggd år 1875.

Såvidt jag rätt fattade representantens från Örebro åsigt, ville han icke motsätta sig, att ett belopp af 2,400,000 R:dr, så att säga, utbröts från byggnadsanslaget och anvisades till anskaffande af rörlig materiel för norra och östra stambanorna. Nåväl! är detta hans mening, så inser jag icke, på hvilka grunder han vill i öfrigt motsätta sig den af Kongl. Maj:t föreslagna modifikationen i byggnadsplanen. Enligt den vid 1871 års riksdag framlagda planen, hvari nu ändring af Kongl. Maj:t ifrågasatts, skulle 2,000,000 R:dr utgå under år 1876, således ett belopp mindre än det nu för anskaffande af rörlig materiel begärda eller 2,400,000 R:dr, att utgå med en fjerdedel eller 600,000 R:dr under hvarje af åren 1872, 1873, 1874 och 1875. Gillas propositionen i sistberörda afseende, lär

väl deraf följa, att för år 1876 intet belopp bör anvisas, och att således banorna måste byggas färdiga redan år 1875.

Slutligen vill jag rätta några misstag som förekommo uti Örebro-representantens anförande. Han antydde, att motsägelse skulle förefinnas emellan Kongl. Maj:ts proposition å ena sidan och å andra sidan hvad Chefen för Jernvägsbyggnadsstyrelsen uppgifvit derom att liquid mellan nämnda styrelse och Trafikstyrelsen för rörlig materiel skulle ske först år 1875. Hvad nämnde representant sålunda anført, beror dock helt och hållet på ett missförstånd. Chefen för Jernvägsbyggnadsstyrelsen säger nemligen endast, att en slutlig liquid emellan denna styrelse och Trafikstyrelsen rörande hvad som tillkommer den sednare för rörlig materiel icke kan ske före 1875, och det är ju naturligt, att icke en slutliquid kan ega rum förr, än banorna äro färdigbyggda, emedan anslaget för anskaffande af materiel beräknas efter banornas längd. Anskaffningskostnaden för materiel beräknas nemligen för östra stambanan per mil till 100,000 R:dr och för norra stambanan till 75,000 R:dr per bannil o. s. v. i förhållande derefter.

Vidare anmärkte Örebro-representanten att det icke syntes vara så särdeles brådtom med anskaffning af rörlig materiel, emedan, enligt hvad han såsom ledamot i statsrevisionen funnit, den till utgående under år 1871 för rörelsemateriel anvisade summa af en million riksdaler ännu icke vid statsrevisionens sammanträde den 15 Augusti blifvit af Trafikstyrelsen lyftad. Jag vill i detta afseende fästa talarens uppmärksamhet på att Riksdagens i ämnet aflättna skrifvelse temligen sent kom Kongl. Maj:t tillhanda, och att sedan Kongl. Maj:t deraf erhållit del, Kongl. Maj:t måste i fråga om medlens användande infordra utlåtande af Trafikstyrelsen, isynnerhet som, enligt Riksdagens i skrifvelsen uttalade önskan, ifrågasvarande transportmedel skulle genom beställningar å inhemska verkstäder anskaffas. Att under sådana förhållanden beställningar till ett värde af en million riksdaler icke hunnit effektueras till statsrevisorernes sammanträde, det må icke förundra någon.

På de skäl jag anført, och på grund af hvad here föregående talare under diskussionen yttrat, anhåller jag om bifall till hvad Kongl. Maj:t i ämnet föreslagit.

Herr Jöns Rundbäck: Då det skulle kunna hända, att vissa skäl, som andragits af mina motståndare, skulle kunna inverka på Kammarens beslut och till någon del förringa de skäl som jag till stöd för min åsigt åberopat, ber jag att få nämna ännu ett par ord. Man har såsom skäl för bifall till Kongl. Maj:ts och Stats-Utskottets förslag sagt, att biomkostnaderna för fortsättningen af arbetena å östra och norra stambanorna skulle så ofantligt förstoras, om man ej påskyndade dessa arbeten. I detta afseende vill jag taga hänsyn till den i Kongl. Maj:ts proposition till nästlidne riksdag intagna och af Chefen för Jernvägsbyggnadsstyrelsen afgifna promemoria. Deri upplyses nemligen, att i händelse tiden för banornas fullbordan inskränktes från sex eller sju till fyra eller fem år, skulle kunna beredas en minskning af förvaltningskostnaden med 73,000 R:dr. Hvad särskildt vidkommer ett yttrande af en talare på norrlandsbänken, att vi nu icke kunna veta, huru kapitaltillgången blir inom landet till

nästa år, så är det visserligen sannt, att det är svårt att derom göra några förutsägelser, men hvad man åtminstone med säkerhet nu kan veta, är att kapitalefterfrågan för alla möjliga företag för närvarande är långt större än i fjol. En talare från Östergötland yttrade, att, då han hört mina skäl, så syntes desamma honom icke vara särdeles giltiga, men jag får säga, att, så vidt jag fattade honom rätt, så godkände han just dessa skäl, hvilka dock ingalunda äro mina, utan hemtade från Kongl. Maj:ts vid förra Riksdagen afgifna proposition och Riksdagens förut i ämnet fattade beslut. Utan att vidare upptaga tiden med vederläggningar, hvilka dock ingalunda skulle falla sig svåra, inskränker jag mig till att yrka bifall till min vid betänkandet fogade reseservation.

Efter denna öfverläggning bifölls Utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos.

Punkten 4.

Herr Dahm: Vid föregående riksdagar, då jag haft äran att väcka förslag om anslag till ifrågavarande jernvägsanläggning, har jag, oakadt Stats-Utskottet städse afstyrkt mina derom gjorda framställningar, aldrig besvärat Kammaren med att yttra något till försvar för samma framställning, emedan jag tyckt mig finna att statsverkets tillstånd varit sådant, att man icke med billighet kunde fordra något annat svar, än Utskottet gifvit. Nu är dock förhållandet helt annorlunda. Utskottet har också i sitt betänkande icke åberopat något annat skäl, än att, då Riksdagen sistlidet år till låneunderstöd för enskilda jernvägsanläggningar beviljat och ställt till Kongl. Maj:ts disposition ett extra anslag af 10,000,000 R:dr att utgå under de 5 närmaste åren, Utskottet ansåg sig icke kunna tillstyrka att för dylika anläggningar nu särskildt anvisa några medel. Det är visserligen sannt, att denna summa beviljades, men Riksdagen bestämde icke, på samma gång den fattade detta beslut, att icke några andra medel under kommande år skulle till understöd för enskilda jernvägar disponeras. Det yttrades icke ett ord i denna syftning, och då måste det väl stå kvar hvad en aktad talare nyss nämnde, att det icke får anses såsom upprifvande af ett riksdagsbeslut, om man höjer en anslagssumma; då man deremot skulle göra sig skyldig till ett sådant upprifvande, om man skulle vägra utbetalning af förut beviljade medel. Jag kan således icke fatta, att det omförmälda beslutet af nästlidna års Riksdag skulle innebära något, som hindrar oss att i år fatta beslut om nya understöd för jernvägar. En annan talare yttrade, att man i år i fråga om penningetillgången vet bra mycket mera än i fjol. Detta är sannt. De ekonomiska förhållanden, hvarunder vi nu lefva, äro helt annorlunda än dessa förut varit! Då man i fjol begärde understöd af staten för någon enskild jernvägsanläggning, så äskade man alltid någon del af understödet såsom skänk. I år deremot veta vi, att den, som åstundar ett dylikt understöd, icke begär ett öre till skänks, utan blott

vill att staten skall lemna understödsbeloppet såsom lån, på sådana vilkor att staten derpå kommer att förtjena på dubbelt sätt: dels genom hög ränta på det utlånade kapitalet, och dels äfven genom de ökade trafikinkomster, som från den genom lånet åstadkomna bibanan tillföras statens jernvägar. Således, mine Herrar! då omständigheterna nu äro så olika emot i fjol, då penningetillgången nu är rik och då det ifrågasatta låneunderstödet icke vållar någon den ringaste utgift för staten, utan tvärtom vinst, så må det icke förtänkas mig, att jag till stöd för min, uti förevarande motion gjorda hemställan, yttrar några ord. Ingen af Eder, mine Herrar, som kastat en blick på vårt lands karta, har kunnat förbise, att det finnes en vrå i sydöstra Sverige, nemligen Calmar och trakten deromkring, som i fråga om understöd för allmänna arbeten blifvit temligen styfmoderligt behandlad vid många tillfällen. Innevänarne derstädes hafva dock hittills lefvat i lugn och förnöjsamhet och under arbete och sträfvan gått framåt, men i fjol fattades ett beslut, som väckte berättigade bekymmer derstädes, jag menar beslutet om jernbana från Wexjö till Carlskrona. Denna bana går oss alldeles för nära, för att icke kunna vara skadlig i många afseenden, och går å andra sidan för långt bort för att vara oss till någon väsendtlig nytta. Jag behöfver icke upprepa hvad som här så många gånger blifvit sagdt, att näringar icke kunna trifvas på en ort under andra förhållanden än de trifvas på annat håll, således icke heller der kommunikationerna äro sämre än på annat håll. Deraf följer äfven, att Calmartrakten hotas af en icke obetydlig olycka just genom oförmälda beslut om Carlskronabanan. Detta beslut fattades i god mening, jag vet det, men just derföre att man genom detta beslut har skadat en stor och förut välmående trakt, har man ett kraftigt skäl att hjälpa denna trakt, som nu kan kallas lidande. Jag anhåller att i detta afseende få påminna om, huru det tillgick, när jernvägar byggdes i Skåne. När fråga uppstod om stambanors byggande derstädes, så insågo många orter i denna provins, att det gällde deras eget skinn och skyndade sig derföre att bygga bibanor till alla större städer. Det är samma utväg, hvilken skåningarne då vidtogo, som vi i Småland nu skulle vilja begagna oss af. Man hjälpte då skåningarne, men skulle man tro Utskottets ord, så är det nu icke meningen att hjälpa utan snarare att stjelpa oss, ty sådan skulle följdén blifva, om Utskottets hemställan i denna del vinner bifall. Jag kan härvid i fråga om min hemort framställa samma fråga som en talare från en annan trakt uti ett annat ämne nyss framställde: hvad hafva vi gjort för att blifva så strängt behandlade? Man borttager privilegier på alla håll, och detta med rätta; men vi må betänka, att, då man med frikostiga understöd uppmuntrar jernvägsanläggningar inom vissa orter, så privilegier man dessa på bekostnad af andra orter, som till dessa jernvägar få släppa till sina penningar utan att sjelfva komma i åtnjutande af en dylik förmån, och deraf blir stundom följdén, att många förut välmående orter icke endast ruineras, utan få betala medel till åstadkommande af sin egen ruin. Den landsända, från hvilken jag är, befinner sig just i denna olyckliga ställning. Vi hafva betalt medel till jernvägars byggande öfverallt i landet och aldrig knotat, men då vi sjelfve hafva begärt något understöd, och att man måtte räcka oss en hjälpsam hand för att rädda oss från

den bekymmersamma ställning, i hvilken vi genom statsmakternas beslut kommit, då mötas vi alltid af ett bleklagdt nej på våra böner. Är då denna ort så usel att den icke förtjenar uppmuntran? Nej visst icke! Ni veta allt för väl, mine Herrar, att orten är ganska rik, och att den bana, hvarom fråga är, skulle komma att stöta till ganska betydliga skogar och löpa genom trakter, hvilka skulle komma att tillföra stambanan betydliga trafikinkomster, och utanför banans ändpunkt ligger det fruktbara rika Öland, hvars produkter behöfva en lättare väg, för att kunna spridas öfver det öfriga Sverige, som mången gång kan vara i behof af dessa produkter. Vi hafva gjort allt hvad som å vår sida kunnat göras för att få ett sådant statslån. Den för dylika låns erhållande föreskrifna teckningssumman är genom bidrag från kommuner och enskilde öfverallt i trakten såväl i städerna som på landet alldeles fulltecknad. Konungens befallningshafvande har intygat banans vigt och vederhäftigheten hos aktietecknarna och Styrelsen för väg- och vattenbyggnader efter verkställd undersökning vitsordat, att ingen anledning var till anmärkning mot kostnadsförslag och prisberäkningar, samt förklarar en jernvägsanläggning i den föreslagna riktningen vara af en särdeles stor vigt. Med allt detta ingick orten till Kongl. Maj:t och anhöll i underdånighet om låneunderstöd till anläggande af omförmälda jernväg, men då frågan förevar hos regeringen, fann den andra jernvägar ännu viktigare och Calmar-ortens begäran afslogs på den grund, att de till regeringens disposition för understöd af enskilda jernvägsanläggningar anvisade medel icke räckt till. Det är därför som jag vädjat till Riksdagen och anhåller om ett välvilligt låneunderstöd. Kanske torde någon med anledning af hvad jag nyss nämnde om att orten är rik, vilja invända: hvarför hjälper den sig icke sjelf? Jag vill svara derpå blott med en annan fråga, hvarför har icke hela det öfriga Sverige hulptit sig sjelft för att få jernvägar? Vi hafva alldeles sanma skäl, hvarföre vi icke kunna sjelfve skaffa oss jernväg, som det öfriga Sverige i sådant afseende haft. Jag vill icke i minsta mån klaga öfver Utskottets behandling af frågan. Jag erkänner villigt, att Utskottet knappast kunnat komma till annat resultat än det gjort, men *Kammaren* kan dock göra något mer, och jag ber *Kammaren* att vid detta tillfälle tänka på att välvilja och medlidsamhet städse äro på sin plats, och att rättvisa är något, som man alltid har rätt att fordra. Vid denna frågas afgörande räknar jag isynnerhet på de Herrar, som visat ett så ömt hjerta för klagomålen från Kukkola byamän och staden Strengnäs, och att dessa Herrar äfven nå hysa välvilja mot ett anspråk, som icke sträcker sig längre än till erhållande af ett lån. Det är på de af mig nu nämnda grunder, som jag skulle vilja anhålla om bifall till min motion, men det finnes också en annan omständighet som i detta ämne förtjenar att tagas i betraktande. Af hvad jag yttrat finner *Kammaren*, att ifrågavarande jernvägsanläggning är en lifsfråga för vår ort, och när fråga således är om en lifssak, när orten strider för sin existens, så kan det hända att den kastar sig in i vågade spekulationer. Jag fruktar verkligen, att, om Riksdagen nu vägrar all hjälp, orten skall, i sin förtvifan, kasta sig i utländska spekulanters händer, och detta tilltag skulle hvarken för orten eller för landet vara gagneligt. Jag ber

Herrarne att noga beakta hvad jag nu sagt. Den hjälp jag begär är ju så ringa och kostar staten i sjelfva verket icke ett öre.

På grund af hvad jag anfört, hemställer jag vördsamt om bifall till min motion och anhåller att Herr Talmannen behagade på detta mitt yrkande framställa proposition.

Herr Jonas Jonasson: På de grunder, som representanten för Calmar så fullständigt och klart uttalat, förenar jag mig med honom och yrkar bifall till hans motion.

Friherre Ericson: Då Utskottet svårligen kunnat handla på annat sätt än det i denna fråga gjort, såsom ock representanten för Calmar erkänt, behöfde jag egentligen ingenting vidare i saken tillägga, men jag ber dock att få yttra några ord, för att ytterligare visa att Utskottet varit fullt berättigadt till sitt åtgörande. Förliden riksdag ställdes såsom låneunderstöd för enskilda jernvägsanläggningar ett extra anslag af tio millioner till Kongl. Maj:ts disposition, hvilket med två millioner årligen skall utgå under fem år, och detta skedde otvifvelaktigt därför, att Riksdagen ville komma från dessa jernvägsstrider, som så många gånger otillbörligt undanträngt och förryckt behandlingen af andra viktiga frågor vid riksdagarne. Skulle man nu gå in på beviljandet af nya anslag till enskilda jernbanor, så vore man genast inne på den gamla vägen, och då hade det beviljade anslaget å tio millioner icke uppfyllt det dermed afsedda ändamålet. Dessutom vill jag nämna, att i händelse Kammaren skulle fästa uppmärksamheten vid den förste talarrens framställning och således afslå Utskottets förslag, då är det nödvändigt att återremittera frågan till Utskottet, för så vidt grundlagens bud skall följas i afseende å ärendets pröfning, ty Utskottet har icke ingått i den aldra ringaste pröfning utaf sjelfva den ifrågavarande jernbanans behöflighet eller dylikt. då det tog för alldeles gifvet, att Riksdagen i konsekvens med förra Riksdagens beslut nu icke skulle bevilja något anslag till dylika jernvägsanläggningar. Jag yrkar för min del bifall till Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Herr Talman! Mine Herrar! Jag kan i likhet med den förste talaren icke neka, att Stats-Utskottet för sin del svårligen kunnat göra annat än att, under åberopande af förra Riksdagens beslut, nu — utan att ingå i någon hufvudsaklig pröfning deraf — afstyrka den motion om låneunderstöd för en jernvägsanläggning ifrån Calmar till Carlskrona-Wexjö-banan, som af Herr Dahm vid innevarande riksdag blifvit väckt, men jag anser deremot både Riksdagen i sin helhet och hvarje Kammare för sig vara oförhindrad att nu göra ändring eller tillägg vid det föregående beslutet, om giltig anledning dertill finnes. Det är utan tvifvel mycket riktigt, att representationen söker konsekvent vidhålla ett beslut som den en gång fattat, men likväl endast under det vilkor, att beslutet vid sin tillämpning visat vara både riktigt, klokt och rättvist. Huruvida föregående Riksdags beslut i förevarande fall verkligen var välbetänkt samt öfverensstämmande med kloketens och rättvisans fordringar, tror jag dock man kan hafva goda skäl att ifrågasätta. Jag ber i sådant afseende att få erinra derom, att vid 1869 års riksdag fattades ett beslut,

i syfte att, i likhet med hvad man förut gjort vid stambanorna, bestämma sig för en viss systematisk plan af stor omfattning äfven för de sekundära banor, hvilka kunde anses förtjenta att af staten understödjas och borde komma att i någon viss, på förhand bestämd ordning successivt anknyta sig till stambanorna. Till följd härutaf afläts en underdånig skrifvelse från Riksdagen till Kongl. Maj:t, i hvilken man begärde, att Kongl. Maj:t måtte låta anställa undersökningar och uppgöra planer i och för sådana enskilda jernvägsanläggningars utförande, den ena efter den andra i mån af deras vikt och betydighet, under en längre tids förlopp, som jag vill minnas bestämdes eller föreslogs till 12—15 år, hvarjemte man anhöll, det Kongl. Maj:t måtte göra framställning icke blott om ordningsföljden dem emellan utan och om sättet att lemna dylika banor understöd, vare sig genom direkta anslag till belopp af högst $\frac{1}{4}$ af anläggningskostnaden eller på något annat sätt. På grund af denna Riksdagen åtgärd tillsattes af Kongl. Maj:t en komité, och uppmaningar ställdes till allmänheten i olika trakter af landet att inom viss förelagd tid inkomma till komitén med förslag om, hvilka jernvägar ansågos vara behöfliga och huru med hänseende till banornas sträckning och byggnadssätt anläggningarne skulle göras. Detta var liksom ett uppkallande till lif af alla jernvägsintressen inom landets olika orter, hvilket frammanade en ifrig täflan och stark verksamhet på alla håll i och för jernvägsplaners uppgörande och föranledde en mängd mer eller mindre kostsamma undersökningar samt derpå grundade framställningar till komitén. Denna lemnade inom jemförelsevis kort tid ett utlåtande, i hvilket man hufvudsakligen i enlighet med Riksdagens skrifvelse föreslog, att en viss inbördes, af komitén uppgifven ordning mellan de s. k. sekundära banorna borde följas, och att, med anordnande dertill af ett visst belopp statsmedel årligen under 13 års tid, direkta anslag utaf $\frac{1}{4}$ af anläggningskostnaderna skulle lemnas såsom understöd till de banor, som ansågos böra ingå i det sekundära jernvägsnätet, men på samma gång ifrågasattes också utaf komitén, att ett annat system skulle antagas för s. k. lokalbanor, hvilka skulle understödjas med lån, uppgående till högst hälften af anläggningskostnaden. Detta utlåtande hade visserligen ännu icke hunnit af regeringen pröfvas före början af sednaste lagtima riksdag, men dåvarande Stats-Utskott yttrade sig dock i samma syfte och stödde sig på samma grunder som nämnda komité, då det till Riksdagen gjorde en framställning om understöd för enskilda jernvägsbyggnaders utförande, som äfvenledes grundade sig derpå, att man skulle bestämma sig för systemet att hufvudsakligen med direkta anslag understödja successiva anläggningar af, efter verkställd pröfning såsom dertill berättigade, godkända banor under en längre följd af år; men då regeringen hade yttrat sig emot förslaget att företrädesvis lemna direkta anslag och i stället föreslagit att ånyo begagna det förut antagna systemet, nemligen att de lemnade understöden skull utgå i form af låneanslag till $\frac{2}{3}$ af anläggningskostnaden, utröll förra Riksdagens beslut i öfverensstämmelse härmed. Vid valet mellan dessa tvänne system — antingen direkta anslag af $\frac{1}{4}$ eller låneunderstöd af $\frac{2}{3}$ utaf anläggningskostnaden — kan man måhända säga, att det ena kunde vara lika godt som det andra, men hvad som rubbade hela den grundtanke, som låg uti 1869 års Riksdags framställning, var, att man

bestämde sig för att anslå medel för enskilda jernvägsföretags understödjande blott för den korta tiden af fem år, i stället för att man förut afsett att den systematiska planen derfor skulle omfatta en tidföljd af 15 eller alldraminst 12 år. Detta gjorde naturligtvis, att det anslagna beloppet så begränsades, att blott ett mindre antal tillämnade jernvägsbolag kunnat erhålla del utaf det anslag för enskilda jernvägsanläggningar, som förra Riksdagen beviljade, under det en stor mängd orter, som genom det nämnda riksdagsbeslutet år 1869 blifvit uppkallade till liflig verksamhet för uppgörande af planer och bildande af bolag för jernvägars byggande och tilldelats förhoppningar att i detta hänseende kunna komma i åtnjutande af samma fördelar, som de öfriga orterna förut erhållit, nu finna sig icke kunna få den hjälp som de af staten påräknat och därför vara tvungna att söka den på annat håll; och om, som jag tror, man med skäl kan säga att det för närvarande finnes *för mycket* intresse för nya jernvägsanläggningar i såväl större som mindre skala, och att mera medel är på väg att deri nedläggas, än som åtminstone för en sund och varaktigt fruktbärande utveckling inom vårt land kan anses vara gagneligt, så är detta otvifvelaktigt en följd af Riksdagens förut nämnda åtgärder, att nemligen först framställa möjligheten af statsunderstöds meddelande för ett längre tidsförlopp och sedan derfor endast bestämma den korta tiden af fem år, ty om Riksdagen vidhållit, att planen skulle omfatta 15 år, och i förhållande dertill anvisat medel att successivt utgå, och regeringen fått lägga ett dylikt beslut till grund för sin fördelning af det beviljade anslaget, så hade de nybildade jernvägsbolag, hvilka för de första fem åren icke erhöles något bistånd, kunnat säkert vänta att få det under loppet af de följande tio åren och funnit sig belättna, blott de vetat att en bestämd tid fanns utsatt, inom hvilka de i likhet med de öfriga kunde blifva i sin ordning berättigade till erhållande af låneunderstöd. I detta predikament, att kunna vänta under säker utsigt att icke behöfva göra det alltför länge, skulle Calmar då nu hafva befunnit sig, och jag skulle då för min del hafva tillstyrkt orten att till kommande tid uppskjuta begärandet af anslag till den jernväg, som för densamma så väl behöfves; men då det icke lemnats någon säkerhet, att denna ort en gång skall erhålla samma fördelar af staten som andra länge redan hafva fått, så är det alldeles nödvändigt att ju förr desto bättre söka tillförsäkra orten den välbehöfliga hjälp för utförandet af dess uppgjorda, i öfrigt fullt färdiga jernvägsplan — hvars anskaffande icke utan uppenbar skada mycket länge kan uppskjutas.

Man måste derjemte taga i betraktande, att den förra Riksdagen genom sitt beslut att, med förbigående af Calmar, särskildt gynna en jernvägsanläggning till Carlskrona, verkligen har begått en orättvisa mot den förra staden och dess omgifvande trakt; ty under nio, tio års förlopp hafva städerna Wexiö, Calmar och Carlskrona med tillhörande trafikområden under gemensamma ansträngningar arbetat för att — till minskning af kostnader vid deras utförande — kunna åstadkomma gemensamhet i sina jernvägsanläggningar, och hafva sålunda gjort sina utstakningar i syfte att de skulle komma alla orterna på en gång till godo samt fördenskull — i stället för att gå i rak linie från Wexiö till hvardera bland de begge kustorterna — gjort en tredjedel af banan för dem gemensam samt gifvit mittel- eller utgreningspunkten ett sådant läge, att

båda orternas trafikfördelar derigenom lika skulle afses. Men denna väl beräknade plan, som afsåg att till gemensam nytta med minsta kostnad förena tvänne vigtiga kustorter med landets stora inre jernvägsnät, blef genom sista riksdagens beslut upphäfd, med den påföljd att, under det jernvägen Carlskrona—Wexiö redan är påbörjad, har Calmar blifvit alldeles åsidosatt. Ännu en annan svår olägenhet eller förlust har tillskyndats Calmar-orten, derigenom att, då man från de intresserade orterna 1870 hade föreslagit att den gemensamma banan skulle byggas smalspårig, men 1871 års riksdag beslöt, att Carlskrona—Wexiö-banan skulle blifva bredspårig, och beviljade ett särskildt direkt anslag för sådant ändamål, så blef Calmar derigenom tvunget att äfven bestämma sig för en bredspårig bana för att icke komma utanför det system, som för den andra banan blifvit uppgjort, hvilket hade till följd, att nya planer och beräkningar måst uppgöras och föranleda till högre kostnader för den nödiga jernvägsförbindelsens åstadkommande än hvad som skulle behöfts för en smalspårig bana, hvarmed man, med hänseende ensamt till ortens eget trafikbehof eljest mycket väl kunnat nöja sig. Dessutom är det klart, att, då man uppgjort ett sådant trearmadt system som det ifrågavarande, af mig omnämnda, det icke blott måste i högst väsendtlig mån inverka på den frånluggna armens välbefinnande utan ock lända till skada för det hela, om en del derutaf icke blir utförd samtidigt med utan först långt efter de andra. I det förra afseendet måste jag hänvisa derpå, att just den mera nordliga sträckning, som för den tillämnade föreningen med Calmar åt Wexiö—Carlskrona-banan blifvit gifven, måste förorsaka, att, då någon jernvägsförbindelse med Calmar icke kommer till stånd, sistnämnda stad då förlorar en högst väsendtlig del af sitt förut egande gamla trafikområde, hvars rörelse i stället drages till Carlskrona — och i det sednare afseendet vill jag anmärka, att, om man hindrar Calmar att med hjälp af staten komma dit fram åtminstone kort efter de öfriga orterna, så nödgas Calmar ovilkorligen, för att ej gå under, att söka från annat håll bereda sig tillgång att i någon form åstadkomma en förbindelse med statens stora jernbanenät, samt att om Calmar då skulle bygga en sjelfständig smalspårig jernväg i mycket mera nordlig riktning och med en längre i vester belägen anslutningspunkt än förut varit ämnadt, så kommer denna nya bansträckning att ofördelaktigt inverka på Wexiö—Carlskrona-banan, som derigenom i sin ordning kan blifva beröfvad en del af sina påräknade trafikinkomster, hvaremot de särskilda orterna, om de genom en planmessigt utförd jernvägsanläggning sammmanbundos, skulle få sina fördelar gemensamma och i rättvist förhållande till hvarandra afvägda.

Den förste talaren sade, att det vore en liten vrå af landet som han talade för, och detta kan möjligen vid jemförelse med andra mycket större och viktigare platser sägas, ehuru Calmar verkligen är en af våra mera betydande städer — jag tror den är till folkmängden den åttonde eller nionde i ordningen — och har af ålder en mycket liflig rörelse; men man torde dock äfven böra ihågkomma, att det icke blott är denna stad och den närmaste trakten deromkring som måste tagas i betraktande vid detta tillfälle, utan jag ber få fästa uppmärksamheten på, att frågan gäller hela Calmar län, som sträcker sig 30 miles längd utåt kusten och 7 mil in i landet, hvilken hela stora trakt eger en folkmängd af omkring

230,000 menniskor med rika ämnen till arbetsverksamhet, hufvudsakligen med afseende å jordbruk, skogsskötsel, ladugårdsprodukter och handel, samt att nu är under öfverläggning huruvida icke hela denna vidsträckta landsdel, som hittills har varit beröfvad de fördelar af rikliga anslag till jernvägsbyggnader som andra rikets delar längesedan erhållit, ändtligen en gång skall få någon, fast ringa ersättning för de stora bidrag härtill, som derifrån under en lång följd af år utgått.

Det nämndes nyss, att innevånarne i de provinser som östra och norra stambanorna skola genomlöpa, länge gått och tåligt väntat på, att ordningen en gång skulle komma till deras landsdelar. För min egen del har jag, ända sedan jernvägsbyggnaderna i landet togo sin början, varit med om att bevilja stora anslag för att låta den ena trakten efter den andra få komma i åtnjutande af de högst väsendtliga fördelar jernvägar medföra, der de framgå, och jag har gjort detta utan tvekan och utan afundsamhet, fast jag städse hoppats och icke kunnat föreställa mig annat, än att den stora landsdel jag tillhör skulle en gång komma i ordningen att se sin berättigade fordran uppfylld att också komma i åtnjutande af samma förmån, som andra rikets provinser till stor del utan någon egen uppoffring hafva erhållit. Hittills har den icke fått någonting, utom det anslag af en million som beviljades Oscarshamns-banan, hvilken emellertid ligger både i Jönköpings och Calmar län, och som troligen icke heller hade fått detta anslag, så framt det icke varit såsom ett slags nödhjelpsgåfva uti en svår tid. De flesta andra orter hafva förstått att hålla sig väl framme och fått hvar sin beskärda del, och vid denna utdelning tyckes man hittills alltid hafva velat iakttaga, att bland med hvarandra konkurrerande orter icke den ena skulle gynnas på den andres bekostnad. En talare påpekade sålunda nyss, huru man i Skåne, när den stora stambanan der byggdes och fick sin ändpunkt i Malmö, samtidigt lemnade understöd till bibanors byggande från och mellan alla Skånes större städer; samma har ock förut varit förhållandet i Westergötland och på andra ställen, der låneanslag för bibanors anläggning blifvit begärda. Man kan lätt märka, om man efterser hvar jernvägsanslagen hittills användts, att det hufvudsakligen varit på de orter, der så kallade stora intressen med stor inflytelse hafva förstått göra sig gällande, såsom t. ex. stort jordbruk, bergsverk, skogsskötsel, handel och dylikt, och jag medgifver att detta icke i samma grad är fallet här, der förmögenheten och arbetsverksamheten är på många händer fördelad; men en mängd små intressen torde kunna uppväga ett stort, och särskildt är den trakt, hvilken skulle hafva de direkta fördelarne af den ifrågavarande jernvägen, alldeles icke af naturen illa gynnad. Den eger, utanför Calmar stad, en temligen tät landtbefolkning af nära 100,000 innevånare som bebo 1,500 hela hemman, som till en betydlig del redan äro särdeles rika på ladugårdsprodukter och spanmål samt ega förmåga till en än större utveckling, så att det både är i statens allmänna intresse att här få en jernväg och för orten oundgängligen nödvändigt att densamma erhålles; och med afseende å denna nödvändighet bör man derföre, såsom den förste talaren äfven har anmärkt, söka förekomma att orten icke tvingas att taga sin tillflykt till främmande, utländsk hjälp på dryga och svåra vilkor, hvilket skulle föga gagna landet. Hela frågan, jag upprepar också i det afseen-

det den förste talarens yttrande, gäller ju dessutom endast att erhålla ett lån, som staten i närvarande tid utan svårighet och utan förlust kan lemna, men som, om det beviljas, föranleder, att den ort, hvars välfärd det gäller, icke blir tillbakasatt utan kommer i jernbördig ställning med andra orter, och detta torde väl icke vara för mycket begärdt. Jag vågar därför till Kammaren hemställa, att en rättelse af det vid förra riksdagen fattade, särskildt med hänsyn till den ort som nu är i fråga, icke fullt rättvisa beslutet nu måtte göras, genom att bevilja det anslag som Herr Dahm begärt i den af honom väckta motionen, hvartill jag yrkar bifall.

Herr Gustaf Jonsson: Då jag har äran representera den ort, hvarigenom ifrågavarande jernväg skulle komma att förläggas och hvartill motionären väckt förslag, som jag förut biträdt, om låneunderstöd, så kan jag icke underlåta att, i likhet med mina öfrige länskamrater, uttala mitt missnöje öfver att denna ort skall nödgas blifva gäckad i sina förhoppningar. Då det nemligen sistlidet är beviljades ett så rikligt anslag som 10 millioner R:dr åt enskilda jernvägsanläggningar, så hade man hoppats, att äfven Calmar skulle komma i åtnjutande af något litet understöd. Nu har emellertid Utskottet afslagit Herr Dahms motion, och det är därför föga hopp att den utaf Kammaren blir bifallen. Jag anser det dock vara skäl att ej lemna ur sigte det obilliga uti att Calmar skall blifva beröfvadt allt understöd, då Carlskrona erhållit ett dylikt. Man torde dock ej kunna neka, att såväl Öland som hela kuststräckan från Calmar äro bördiga trakter, hvilka genom lättade kommunikationer skulle kunna höja sin industri och sina näringar, hvaremot dessa nu lemnas att så småningom attyna. Jag yrkar därför bifall till Herr Dahms motion.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gåfvos propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på bifall till motionen i ämnet. Den förstnämnda propositionen förklarades hafva blifvit besvarad med öfvervägande ja, i anledning hvaraf nu begärdes omröstning.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i fjerde punkten af dess utlåtande N:o 31,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag som blifvit framställt i Herr Dahms motion N:o 115.

Voteringen visade, att 104 ledamöter röstat ja mot 29 som röstat nej. Utskottets hemställan hade alltså bifallits.

Punkten 5.

Herr Hallin anförde: Herr Talman! Då den jernväg, hvarom jag

motionerat, är en af lifsfrågorna för den ort jag representerar, så torde det ursäktas mig att jag tillåter mig derom yttra några ord, ehuru min motion icke lyckats vinna det ärade Stats-Utskottets bifall, och jag således har föga hopp om att kunna beveka Kammaren att afslå Stats-Utskottets förslag i denna punkt och bifalla min motion. Jag kan då ej undgå att uttala min förundran öfver, att det ärade Stats-Utskottet kunnat så knapphändigt afspisa alla tre motionerna om erhållande af statsunderstöd för enskilda jernvägar, och det ärade Stats-Utskottet har för dess afstyrkande af motionerna icke anfört något enda hållbart skäl. Stats-Utskottet säger nemligen: att "emedan Riksdagen förlidet år ställde tio millioner R:dr till Kongl. Maj:ts disposition, för att dermed understödja enskilda jernvägsföretag, så anser sig Utskottet icke kunna tillstyrka att för dylika anläggningar anvisas några medel."

Det torde icke vara Utskottet obekant, hvad som är allmänt känt, att hela detta förlidet år anvisade belopp redan före denna riksdags början var af Kongl. Maj:st disponerad för jernvägar, som jag är öfvertygad om äro för landet gagneliga, men att halfva detta belopp tagits i anspråk för en jernväg, som få, om ens någon, *då* vågade hoppas skulle så snart komma till stånd.

Ingen lärer väl vilja inbilla sig att, under det man anslår stora summor till stambanor genom orter, som icke göra några egna uppoffringar för att erhålla dessa utmärkta kommunikationsmedel att, säger jag, alla öfriga orter i vårt land skulle, för en längre följd af år, finna sig belåtna med att vänta och vara i saknad af allt understöd från statens sida för så allmänt nyttiga företag.

För min del tror jag, att staten hvarken kan eller bör undandraga sig sin medverkan härutinnan, helst som det numera icke lär kunna bestridas, att de understöd, som enskilda jernvägar erhållit, genom de trafikinkomster som dessa tillföra stambanorna, lemna staten full räntegodtgörelse för de medel som staten deri nedlagt, och att dessa kapital i de aldra flesta fall lemna staten direkt och indirekt inkomst, långt öfverstigande den afkastning som sjelfva stambanorna hittills kunnat i netto inbringa.

Man må derföre icke tro, att de kapital som staten sålunda nedlägger i enskilda jernvägsföretag så framt dessa på ett förståndigt sätt användas — och hittills har man icke erfarit annat — äro bortkastade, utan tvärtom äro för staten ganska inbringande, och jag anser det derför hvarken rätt eller ens klokt af staten att undandraga sig sin medverkan till jernvägsföretag, genom de orter, som sjelfva för detta ändamål vilja göra relativt ganska stora uppoffringar.

Man säger: "föregående Riksdags beslut bör hållas i helgd och *derför* bör man icke *denna gång* anslå några medel till understöd för enskilda jernvägar." Med all aktning för föregående beslut, så anser jag för min del, att om, såsom här är fallet, det kan visas, att staten icke allenast icke gör någon förlust, genom att på detta sätt understödja enskildas bemödanden, utan tvärtom gör en direkt vinst, så inser jag icke hvarför man då skall hesitera för att ändra ett beslut, helst man dermed icke förnärmar någons rätt, utan endast utöfvar en gärd af rättvisa åt de landets provinser, som icke varit nog lyckliga att helt och hållet på sta-

tens bekostnad, och utan egna uppoffringar, komma i åtnjutande af en så mäktig häfstång för all industriell verksamhet, som jernvägarne utan gensägelse äro; man må därför icke förundra sig öfver, att dessa provinser sträfva och uppbjuda alla krafter, för att komma i besittning af sådana hjälpmedel till sin och landets förkofran som jernvägar, hvilka andra provinser erhålla gratis, och att man härutinnan äfven kan hafva ganska berättigade anspråk på statens benägna medverkan och understöd för dylika sträfvanden.

Ett skäl, som mycket blifvit användt under denna riksdag för flera anslag: att landets ekonomiska ställning är så utmärkt och staten har så stora öfverskott, torde här äfven få åberopas, och om detta skäl varit och är gällande för sådana anslagsbelopp som icke återlemna den aldri ringaste inkomst, så borde det vara gällande i mångdubbelt mått för sådana anslag, som lemnas till industriella och för staten vinstgifvande företag.

Jag hade tänkt att på dessa skäl vädja till Herrarnes rättskänsla och hos Herr Talman vördsamt anhålla om proposition på afslag å Stats-Utskottets förslag i denna punkt och bifall till sednare alternativet af min motion, men i anledning af den utgång nästföregående punkt rönt hos Kammaren, skall jag — då min framställning antagligen skulle komma att få dela samma öde — icke besvara Kammaren med något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Vid *punkten 6* anfördes af

Herr Anders Persson: I likhet med den föregående talaren har jag, efter den utgång frågan genom voteringen fick i fjerde punkten, föga hopp om att kunna genomdrifva någon annan åsigt än den hvartill Utskottet i dessa jernvägsfrågor kommit. Jag kan dock icke underlåta att uttala min öfvertygelse, att ifrågavarande företag är för hela landet af så pass vigtig angelägenhet, att det väl förtjent en större uppmärksamhet.

Vi böra besinna, att i närvarande stund omkring tio millioner R:dr årligen ur riket utgå för import af stenkol, och hvilken siffra otvifvelaktigt måste betydligt höjas redan i den aldri närmaste tiden, i följd af den utveckling vår ångbåtsfart och våra industriella företag framvisa; hvilket kunde, åtminstone i någon och sannolikt i betydlig mån förebyggas genom att tillgodogöra sig de rikhaltiga stenkolsfält vi hafva inom vårt eget land. Och detta kan icke ske på annat sätt än genom lättade kommunikationer från och till dessa fält; det vore därför, enligt min tanke, ett vackert steg om representationen ville befrämja detta fosterländska företag, hvaraf staten helt säkert i en framtid kan påräkna fördelar, hvilka sannolikt icke ens i värde nu kunna uppskattas. Då jag, som sagdt, nu har föga hopp om framgång, vill jag för närvarande icke göra något yrkande.

Äfven i denna punkt blef Utskottets hemställan bifallen.

§ 6.

Förekommo till afgörande Stats-Utskottets nedannämnda memorial och utlåtanden:

N:o 32, i anledning af återremiss å 9:de punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 9;

Lades till handlingarne;

N:o 33, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor, rörande anslagen under Riksstansens fjerdte, femte och sjette hufvudtitlar;

De i punkterna 1--13 intagna förslag till voteringspropositioner godkändes och blef 14:de punkten lagd till handlingarne;

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående jordafsöndring från militiebostället Harg i Östergötlands län;

Bifölls;

N:o 35, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga propositioner, dels enskilde motionärens framställningar i fråga om eftergift af kronans rätt till en del danaarf;

Utskottets samtliga hemställanden biföllos.

§ 7.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 36, i anledning af Riksdagens år 1871 församlade revisorers berättelse angående granskning af statsverkets samt andra utaf allmänna medel bestående fouders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1869.

§ 1.

Hvad Utskottet under denna § hemställt, blef af Kammaren bifallet.

§ 2.

Herr Hedin: Då Stats-Utskottet gifvit statsrevisionen fullkomligt rätt i princip, och då jag delar den af Utskottet uttalade förhoppning, att blotta påpekandet af förhållandet torde vara tillräckligt att deri åvägbringa rättelse, så vill jag icke framställa något yrkande i strid med Utskottets förslag. Deremot skulle jag gerna önska att vid föredragningen af denna punkt äfven få yttra mig öfver åtskilliga af statsrevisorerne framställda, men af Stats-Utskottet förbigångna anmärkningar rörande Utrikesdepartementet. Jag hemställer till Herr Talmannen, om sådant medgifves nu, eller om det måhända lämpligen bör uppskjutas till föredragningen af 16:de punkten.

Med anledning af hvad Herr Hedin sålunda anført, ville Herr Talmannen erinra, hurusom Utskottet under 16 § i förevarande utlåtande meddelat yttrande om sådana förslag af revisorerne, dem Utskottet funnit icke böra till någon särskild åtgärd föranleda; och ansåg alltså Herr Talmannen, att den framställning, Herr Hedin nu förmålt sig vilja göra, lämpligast borde få sin plats under berörda §.

Efter detta förklarande af Herr Talmannen, bifölls Utskottets hemställan i nu föredragna §.

§ 3.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Lades till handlingarne.

§ 5.

Bifölls.

§§ 6 och 7.

Lades till handlingarne.

§ 8.

Bifölls.

§ 9.

Härvid anförde:

Herr Abraham Rundbäck: Jag kan icke föreställa mig, att denna Kammare har för afsigt att godkänna ett sådant förslag, som den nu föredragna punkten innefattar, aldraminst då det redan blifvit af Första Kammaren afslaget. Förslaget afser att sätta på flyttbar fot en hel tjenstemannakorps, som visserligen intager en ganska anspråklös ställning i samhället, men likväl utöfvar ett ansvarsfullt kall, och hvars medlemmar, utan att i allmänhet framställa stora anspråk, dock hafva den — som det vill synas — fullkomligt berättigade fordran att få fortfarande verka på den ort, der de börjat sin verksamhet. Det är klart, att en lärare, som längre tid tillhört ett visst läroverk, i det samhället växt fast med sin ekonomi och sina vanor samt derstädes bildat sin umgängeskrets, med ett ord — har rotfäst sig vid den orten. Alla dessa fördelar vill man nu beröfva honom genom att ställa så till, att en lärare vid hvilken ålder som helst må kunna förflyttas till annat läroverk, måhända uti en helt annan

annan del af riket. Jag vet ej andra tjeustemän än sacri ministeriiadjunkter och i allmänhet extra ordinarie tjeustemän, som äro underkastade dylik förflyttning, hvarvid dock är att märka, det för nämnda adjunkter denna förflyttning endast kan ske inom samma stift, hvaremot här föreliggande förslag åsyftar elementarlärares förflyttning inom hela riket utan någon inskränkning. Jag anser sådant vara högst orättvist.

Dessutom vet jag icke några skäl, som göra en dylik åtgärd behöflig. Det finnes redan stadgadt, att de två yngste lärarne vid hvarje fullständigt elementarläroverk samt den yngste läraren vid hvarje tre- eller femklassigt, måste underkasta sig förflyttning till annat läroverk, om behovet det kräver. Staten har redan på det sättet till sin disposition att förflytta omkring 90 unga lärare, men mig veterligen har denna rätt icke hittills blifvit begagnad mer än två gånger.

Då den föreslagna åtgärden således ej är af behovet påkallad och dessutom innebär en orättvisa, så förstår jag icke, att den skrifvelse i ämnet, som Utskottet vill aflåta till Kongl. Maj:t, är behöflig.

Jag tillåter mig att anföra ännu ett skäl, som talar emot statsrevisorernas och Stats-Utskottets ifrågavarande förslag. Lärarekorpsen är i sin obemärkta ställning dock för närvarande en ganska sjelfständig och oberoende korps, som kan sköta sitt viktiga värf utan att söka någons gunst eller frukta någons hot. Men i och med detsamma den ställes på lös fot, är den beroende af biskopens och ecklesiastikministerns godtycke och tvingas derigenom att ställa sig väl med dessa. Det skulle icke behövas mer än litet bråk, som kunde stöta vederbörande för hufvudet, för att låta den sjelfständige läraren få känna Damoklessvärdet, som hotande hängde öfver honom.

På nu anförda skäl yrkar jag afslag.

Herr Carl Ifvarsson: Har förslaget redan fallit i Första Kammararen, så är det temligen likgiltigt och betydelselöst om Andra Kammararen bifaller detsamma.

Hvad beträffar den föregående talarens mot förslaget anförda skäl, att nemligen den rättighet till förflyttning af en eller två lärare, som staten redan eger, icke blifvit tillämpad mer än två gånger, anser jag detta bevisa att ifrågavarande rätt — om den utsträcker till alla lärare — ej skulle begagnas annorlunda än som hittills skett, d. v. s. då ett oafvisligt behof sådant påkallade. Af detta skäl anser jag det icke innebära någon fara om Kammararen bifaller Utskottets förslag. Det kan ju inträffa, att vid ett läroverk i en stad icke erfordras så stora lärarekrafter, som der finnas, men deremot vid ett läroverk i en annan stad är brist på lärare. Ingenting kan då vara lämpligare än att flytta de öfverflödiga lärarne till den ort, der de hafva ett fält för sin verksamhet. Jag tror ej att talaren sjelf, som tillhör lärarekorpsen, skulle motsätta sig sådant, emedan en lärare liksom andra löntagare väl bör anses vilja utöfva sin pligt. Skulle ej förflyttning vara möjlig, blefve ju ofta följden, att, der lärare ej behöfdes och således ej hade arbete, der funnos de, men på en annan ort, der de behöfdes och skulle hafva fullt upp med arbete, der saknades de.

Jag tror derföre att Kammarerna har goda skäl att bifalla Utskottets hemställan.

Herr Gumælius: I hvad jag velat anföra är jag hufvudsakligen förekommen af den förre ärade talaren. I likhet med honom tror jag, att de ifrågasatta förflyttningarna komma att tillämpas endast i de fall, då ett oafvisligt behof sådant kräver och att förslagets antagande således icke kan innebära någon fara för lärarekorpens oberoende eller sjelfständighet såsom den talare, som började debatten, befarade. Denne talare torde visserligen icke vara okunnig om, att i våra dagar ifrågasattes en förändrad organisation af elementarläroverken. Går ett sådant förslag igenom och bringas till verkställighet, vållas derigenom förändringar vid, kanske till och med indragning af ett eller annat läroverk. Det kan dervid icke vara annat än särdeles ändamålsenligt, om staten betingat sig rätt att förflytta lärare från platser, der de icke vidare behövas, till andra platser, der de kunna göra gagn. Har man icke rätt att sålunda ordna lärarekrafterna efter behofvet på olika orter, då måste staten vid skeende omorganisation sätta en del obehöflige lärare på indragningsstat och derigenom icke blott belasta statsbudgeten med en eljest obehöflig utgift, utan äfven undandraga det allmännas tjänst krafter, som skulle kunna bättre användas.

På sådana grunder hemställer jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hæggström: Det hade varit öfverflödigt för mig att begära ordet, om jag vetat att de tvänne föregående talarna ämnade uppträda. Till hvad som af dem blifvit anfördt, har jag ganska litet att tillägga. Jag vill blott fästa den förste talarens uppmärksamhet på, att en omorganisation af elementarläroverken är ifrågasatt. Skall denna komma till verkställighet, så är det — såsom näst föregående talare ganska riktigt anmärkte — tydligt, att den föreslagna åtgärden skall i väsendtlig mån bidra till en hastig och ej allt för kostsam tillämpning af skolreformen.

Att förslagets antagande skulle innebära någon fara, kan jag icke inse. Vägen är ju redan förut beträdd genom tvänne Kongl. cirkulär, som stadga, att de två yngste lärarna vid hvarje fullständigt elementarläroverk och den yngste läraren vid hvarje tre- eller femklassigt läroverk skola, i bändelse de genom inträffade förändringar befinnas umbärliga, inträda i tjänstgöring vid annan skola. På den afdelning inom statsrevisionen, der denna angelägenhet handlades, föreslogs, att uti revisorernes hemställan om att alla lärare vid elementarläroverken borde vara underkastade förflyttning, icke skulle inflyta något inskränkande vilkor, att förflyttningen endast skulle kunna ske inom samma stift. Denna formulering rönste dock motstånd, och då statsrevisionen slutligen gillade afdelningens förslag, skedde det med den inskränkning att förflyttningarna endast skulle få försiggå inom samma stift. Nu har emellertid Stats-Utskottet tagit steget fullt ut och borttagit det nämnda vilkoret. Jag är derföre Utskottet tack skyldig, emedan jag fullkomligt delar dess åsigt derutinnan, att lärares tjänstgöringsskyldighet ej kan anses inskränkt till ett visst stift, utan omfattas alla delar af riket.

Ehuru Första Kammarerna redan afslagit Utskottets hemställan, hvar-

igenom frågan för denna Riksdag förfallit, anser jag dock bifall till förslaget åtminstone kunna verka såsom en ganska nyttig opinionsyttring på denna Kammare och yrkar derföre bifall till detsamma.

Herr Edlund: För min del finner jag Stats-Utskottets förslag ega ganska ringa praktisk användbarhet. Som bekant, tillsätts lärare vid elementarläroverken efter föregånget prof i vissa ämnen, aflagdt dels inför konsistorierna i stift. dels inför direktionen för Stockholms stads undervisningsverk, och har en på så sätt legitimerad lärare icke någon skyldighet att undervisa i andra ämnen, än i dem, hvori han provvat. Inträffar nu att en lärare i t. ex. latin kan undvaras vid ett visst läroverk och en lärareplats uti t. ex. matematik behöfver tillsättas vid ett annat, så kan läraren i latin icke användas på den behöfliga nya platsen, derföre att han ej är skyldig att undervisa i det ämne, som tillhör denna lärareplats. Skulle man nu hafva rätt att förflytta lärare till och från alla särskilda elementarläroverk inom landet, allt efter dessas olika behof af lärarekrafter, utan att fordra nya prof och således utan att den transporterade läraren blifvit erkänd af styrelsen för det läroverk, till hvilket han förflyttas — huru skall då denna myndighet kunna ansvara för undervisningens gång? Inom samma stift kan sådan förflyttning möjligen försiggå, emedan alla der befintliga läroverk stå under samma styrelse och de vid det ena läroverket aflagda prof således kunna anses giltiga äfven för erhållande af lärareplats vid ett annat, men att utsträcka förflyttningen utom det stift, der läraren från början på grund af föregående pröfning vunnit anställning, kan, enligt mitt omdöme, svårligen gå för sig, så vida man vill bibehålla de respektive läroverksmyndigheternas skyldighet att svara för undervisningens gång.

Jag anser således förslaget opraktiskt och yrkar derföre afslag.

Herr Abraham Rundbäck: Den talare, som hade ordet näst efter mig, förklarade, att, då det stadgaude, som redan finnes i syfte att vid behof förflytta en del yngre lärare från ett elementarläroverk till ett annat, icke blifvit tillämpadt mer än tvänne gånger, det således icke skulle innebära någon fara att utsträcka denna rätt äfven öfver alla öfrige lärare, emedan dylika förflyttningar efter all sannolikhet ytterst sällan skulle ifrågakomma. Men detta är ju ett stöd för hvad jag yttrade, nemligen att åtgärden är obehöffig, emedan omkring 90 lärare redan stå till fritt förfogande att flytta från ett läroverk till ett annat.

Samme talare anförde, att förslaget vore särdeles användbart, då det yppade sig brist på lärarekrafter vid ett läroverk, men öfverflöd vid ett annat. I så fall kan man ju på grund af Kongl. cirkulären af den 20 Mars 1858 och den 29 December 1860 förflytta en eller tvänne lärare från det sednare, och då sedermera andra lärare taga afsked, dö eller söka transport, blir antalet snart reduceradt till det normala.

Hvad för öfrigt beträffar fördelen af att det föreslagna stadgandet vore gällande vid den väntade, nya omorganisationen af elementarläroverken, emedan man då kunde indraga lärareplatser, som möjligen visade sig obehöfliga, så förmodar jag, att förslaget — om det skulle tillämpas — icke kommer att gälla redan tillsatta lärare, ty öfver dessa sträcker sig

icke Riksdagens makt, utan de som framdeles erhålla anställning. Antagligt är dock, att inga lärare tillsätts på sådana platser, som enligt den nya organisationsplanen äro öfverflödiga, äfven om icke Stats-Utskottets förslag vinner framgång.

Jag kan således icke ur någon synpunkt finna, att förslaget innebär vinst, vare sig för staten eller för lärarekorpsen, så vida icke en vinst skulle ligga uti att — såsom en talare på norrlandsbänken yttrade — Andra Kammaren genom bifall dertill skulle få tillfälle till en opinionsyttring. Skulle denna emellertid gälla elementarläroverkens lärarepersonal, önskade jag få veta skälet, hvarför denna personal skall hedras med en sådan opinionsyttring.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Herr Ribbing: Jag kan icke neka till att det förslag, Stats-Utskottet med anledning af statsrevisorernes hemställan i denna punkt framställt, har i hög grad väckt min förundran. Ofta — och detta, i min tanke, ganska befogadt — har man hört klagas öfver det stränga och obilliga uti, att en viss klass af prester, nemligen pastorsadjunkterna, i detta hänseende sämre lottade än tjenstehjon, måste underkasta sig att skickas i tjenstgöring än hit och än dit, utan att ens som tjenstehjonen få uppgöra kontrakt; och likväl må man härvid besinna, att dessa förflyttningar så till vida äro begränsade, att de dels — hvad rummet angår — få ske endast inom ett och samma stift, dels — hvad tiden angår — få ske endast så länge en prest är extra ordinarie, hvaremot han, i och med vunnen befördran till komminister eller pastor, är fri från vidare förflyttningar. Utskottets förslag deremot går derpå ut, att elementarläroverkens lärare skola vara underkastade en skyldighet till förflyttning, som dels skall vara permanent, dels utsträckt öfver hela riket. Jag får uppriktigt säga, att jag förmodar, det Utskottet icke tänkt efter hvad detta innebär med afseende å lärarne sjelfva. En lärare skulle således aldrig kunna anse sig säker att få behålla sitt hem, utan från den dag, han tillträdde sin tjenstebefattning, ända tills han uppnått pensionsålder, kunna när som helst och hvart som helst skickas omkring till olika läroverk. Om Utskottet öfvervägt detta, skulle det helt säkert funnit, att denna omständighet ensam är tillräcklig att förmå en ung man, som kan få anställning på annat håll, att icke utbilda sig till och eftersträfvat en befattning, som medför sådan olägenhet, och följden blefve naturligtvis den, att endast de, som icke duga till annat, skulle komma som lärare till skolan.

Jag vill ytterligare tillägga en påminnelse.

Herrarne behagade erinra sig, att det för närvarande finnes en skollagskomité, af Riksdagen sjelf begärd och af Kongl. Maj:t tillsatt. För denna komité har det varit högst angeläget att taga i betraktande, huruledes lärarnes antal skulle kunna bestämmas och inskränkas efter lärjungarnes antal, och jag är i tillfälle upplysa, att komitébetänkandet kommer att innehålla förslag om åtgärder härutinnan i en riktning, som förefaller åtminstone mig vara lyckligt funnen. Komiténs förslag härutinnan går likväl ingalunda ut på ett sådant godtyckssystem, som Utskottet accepterat, utan innehåller beräkningar, åsyftande att ordna detta efter någon längre tid.

Då vidare komitén nästan slutat sitt arbete och således i alla fall till nästa riksdag är att förvänta både komiténs betänkande och en på det samma grundad Kongl. proposition, så förefaller det, som om i denna omständighet låge ett ytterligare skäl, hvarföre det vore högst olämpligt att i närvarande ögonblick besluta en så radikal åtgärd, som Utskottets förslag innehåller, allrahelst som en talare på stockholmsbänken tydligen ådagalagt, att förslaget är opraktiskt. Man må ju åtminstone kunna vänta till dess det visat sig hvad skollagskomiténs betänkande och Kongl. Maj:ts proposition i frågan innehålla.

På grund af hvad jag haft äran anföra, anhåller jag om proposition på afslag.

Herr Hæggström: En talare på smålandsbänken har begärt förklaring öfver mitt yttrande, att det kunde vara lämpligt bifalla förslaget äfven af det skäl, att det skulle framstå som en ganska nyttig opinionsyttring från denna Kammare. Att denna icke kan gälla elementarläroverkens lärarepersonal, synes tydligt deraf, att för Kammaren — om den velat framställa någon opinionsyttring mot denna korps — ett ypperligt tillfälle dertill förefanns helt nyligen vid föredragning af åttonde hufvudtiteln. Opinionsyttringen skulle här naturligtvis ske i den riktning, att förslaget på ett särdeles ändamålsenligt sätt skulle underlätta en blifvande omorganisation af läroverken. Då talaren sjelf, om jag icke minnes orätt, framlagt ett förslag till elementarläroverkens omorganisation, och jag jemte andra talare påpekat en blifvande omorganisations underlättande genom den nu föreslagna åtgärden, så förvånar det mig verkligen, att en så utmärkt medlem af elementarläroverkens lärarekorps behöfde en förklaring öfver, i hvilken riktning opinionsyttringen nu skulle gå.

Samme talare förebrådde sistlidet års statsrevision, att den ämnat eller velat utsträcka förflyttningen till *redan* tillsatte lärare, men hade talaren gifvit sig tid att genomläsa den nu föredragna paragrafen, eller åtminstone börjat på med en genomläsning och dervid endast hunnit fem rader, skulle han ej kunnat undgå att märka orden "huruvida icke de lärare, som *hädaneft* komma att antagas etc." Den grava och orättvisa beskyllning, han framkastade mot statsrevisorerna, hade i så fall säkerligen ej framkommit.

Till talaren på stockholmsbänken, som fann förslaget opraktiskt, säger jag detsamma som till talaren på smålandsbänken. Han tyckes icke heller hafva genomläst betänkandet, ty uti klämman står tydligen: "der så i nåder pröfvas lämpligt". Hvarje särskildt fall skulle således pröfvas af Kongl. Maj:t, och någon fruktan för orättvisa eller farhåga att förslaget ej skulle kunna praktiskt tillämpas, torde, såsom temligen öfverflödiga, ej af honom blifvit uttalade.

Jag yrkar fortfarande bifall till förslaget.

Herr O. B. Olsson: I anledning deraf att den förste talaren yttrade, att bland alla tjänstemän endast pastorsadjunkter kunna förflyttas, så vill jag anmärka, att det finnes åtskilliga andra tjänstemannakorps, som äro underkastade flyttning. Hit höra de fleste af jernvägstrafikens tjänstemän, åtskillige tulltjänstemän, telegrafens tjänstemän m. fl.

Jag har också velat påpeka det mindre tillfyllestgörande i att under det tvänne författningar finnas af åren 1858 och 1860, som stadga, att en lärare vid 3- eller 5-klassiga läroverk och två lärare vid de fullständiga elementarläroverken skola vara underkastade förflyttning, då så behöfves, så finnes ingenting stadgadt i berörda afseende om de en- och två-klassiga läroverken. Skola då lärarne vid dessa, äfven om de i anledning af bristande antal lärjungar eller af annan orsak icke behöfvas, likväl aflönas till döddagar, ehuru de mycket väl kunde behöfvas på annat ställe. Det vore väl lämpligt att få en författning, som gällde alla lärare utan undantag och som förslaget gifver mig anledning att hoppas detta, så yrkar jag bifall dertill.

Herr Törnfeldt: Jag har i 20 års tid varit, som man säger, "Kon-sistorii skjutshäst", och känner således hvad det vill säga att vara det. Det kan gå an för den som är ung; man har då ej tillfälle att med sin lilla lön fästa sig vid något särskildt ställe. Jag har fått erfarenhet i denna sak, emedan det den tiden var sådant öfverflöd på prester i Linköpings stift, dit jag hör, att jag ej förr än efter 19 års tjenstetid kunde få förslag till den tjenst, jag nu innehar. Att nu tillämpa detta förflyttningssystem äfven på elementarläroverkens lärare, som hafva större löner och kunna bosätta sig, det vore mycket oklokt och följderna skulle blifva — såsom en lärd talare på upsalabänken antydt — att man nog skulle betänka sig två gånger innan man gick in på en sådan bana. Jag yrkar afslag.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen framställde proposition först på bifall till Utskottets hemställan och derefter på afslag derå. Den sednare propositionen ansågs besvarad med öfvervägande ja, men då votering begärdes, blef densamma anställd enligt en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet under § 9 hemställt i dess utlåtande N:o 36.

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Utskottets ifrågavarande hem-ställan.

Omröstningen utföll med 70 ja mot 40 nej, på grund hvaraf Utskot-tets hemställan förklarades vara bifallen.

§ 10.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Lades till handlingarne.

§ 12.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Herr Hedin: Jag har intet yrkande att framställa, men anhåller att få fästa uppmärksamheten på den egendomliga beskaffenheten af de förklaringar, som stundom afgifvas till följd af statsrevisorernes anmärkningar. Förilidet år framställde jag erinran mot jernvägsstyrelsens sätt att afgifva förklaring öfver revisorernes mot styrelsen riktade anmärkningar, och nu finner jag anledning göra erinran om Kommerskollegii svar på statsrevisorernes anmärkning vid kollegiets expensmedelsräkning. I detta svar kan man nästan säga att Kommerskollegium gjort det omöjliga möjligt. Revisorernes anmärkning gick derpå ut, att det vore onödigt begagna mäklare för anskaffande af vaxlar, och stödde revisorerne anmärkningen derpå, att vaxlar kunna omedelbart hos bankinrättningar anskaffas till kurs, som i allmänhet icke torde öfverstiga den, hvilken vid vaxelslut af mäklare betingas. Härpå svarar kollegiet bland annat: "och som anmärkningens innehåll i öfrigt föranleder, att revisorerne sjelfve äro af den åsigt, att vaxlar icke i allmänhet, utan endast undantagsvis kunna af bankinrättning erhållas till pris, som icke öfverstiger det vid vaxelslut af mäklare betingade, synes i denna omständighet det anmärkta förfarandet också finna sitt berättigande, hvarföre kollegium sålunda handlat i det allmännas intresse, då kollegium låtit vid vaxelköp anlita mäklare." Det vill säga att kärnpunkten i förklaringen är, att kollegium lägger i revisorernes mun jemt upp motsatsen till hvad de anfört. Man kan här med en af Holbergs personnager spörja, om det är "af Ondskab eller Taabelighet" kollegiet svarar så, om, med andra ord, ett sådant svar härleder sig af brist på vilja eller brist på förmåga att fatta en enkel svensk mening.

Efter detta yttrande lades §:n till handlingarne.

§§ 14 och 15.

Utskottets hemställanden biföllos.

§ 16.

Herr Hedin: Herr Talman! Till en början anhåller jag att få fästa uppmärksamhet å ett par af statsrevisionen gjorda framställningar under rubriken Utrikes-departementet och på de egendomliga så kallade förklaringar, som häraf föranledts. Revisorerne hade funnit anmärkningsvärdt, att till aflidne envoyén Sandströmers sterbhus utbetalts 1,600 R:dr begrafningshjelp, ehuru 1851 års kungörelse upphäft från och med följande år förut brukliga innehållningar å tjenstemäns löner, och Sandströmer, såsom vida sednare utnämnd till ordinarie befattning, sålunda ej kunnat aftjena begrafningshjelp. Likaledes hade revisorerne anmärkt, att till

svensk-norske ministern i Köpenhamn utbetalts, utom dryga ekiperingspenningar, hyra för bostad och hyra för möbler. Det som skall föreställa förklaring öfver dessa anmärkningar meddelar nu ingenting annat, än att det anmärkta förfarandet i båda fallen grundar sig på Kongl. Maj:ts i ministeriel väg fattade beslut. Härom var så mycket mindre nödigt att upplysa, som något hvar derförutan lärer kunna förstå, att de ifrågasvarande penningebeloppen icke af sig sjelfva spatserat från Stats-kontoret till envoyén Sandströmers sterbhus och till svensk-norska ministerhotellet i Köpenhamn. Hvad som deremot behöft förklaras, men lemnats oförklaradt, är grunden för en disposition af statsmedel, som eljest måste synas i ena fallet lagstridig, i andra fallet absurd. Vidare hade revisorerne påpekat, att Utrikes-departementets arkiv är på ett otillfredsställande sätt förvaradt, och att det borde till riksarkivet öfverflyttas. Härå har nu afgifvits en förklaring, hvilken är mycket besynnerlig och märklig. Der heter det nemligen först, att Utrikes-departementets arkiv "eger utrymme" för de vigtiga historiska handlingar, som der förvaras. Härmed förhåller sig så, att vid revisionens första afdelnings besök å stället arkivet fanns fördeladt, om jag ej missminner mig, i fyra lokaler: ett mörkt arbetsrum, en korridor och två kyffen, belägna bredvid den korridor, som leder in till statistiska byrån och närmast jemförliga med vanliga vedkontor. I dessa sistnämnda kyffen funnos handlingarne, i bundtar, ej uppställda å hyllor, utan lagda ofvanpå hvarandra, tätt packade, från golf till tak, endast med möda åtkomliga. Man kunde nätt och jemnt vända sig i dessa mörka hålor och man kunde knappt på knä å golvet undersöka hvad som fanns längst ned. Naturligtvis kan man ju i viss mening säga, att "utrymme" finnes för handlingarne, efter som de verkligen äro sammanpackade inom dessa väggar, golf och tak; men nödortfigt utrymme för dyrbara historiska handlingar har hittills ej uppfattats på det sättet. Är förklaringen i denna del sann, så är dess sanning åtminstone af den bekanta Manteuffel'ska sorten, "sanning med modifikation." Vidare talas i förklaringen om olägenheten för departementet att — derest dessa papper blefve till riksarkivet förflyttade — icke ega den omedelbara tillgång till handlingar, som kan vara af nöden för den yttre politikens handhavande. Anmärkande, att vägen till riksarkivet ej är mycket lång, samt att Utrikes-departementets tjänstemäns tid ej torde vara så hårdt anlitad, att de ej någon gång kunna i riksarkivet läsa, afskrifva eller låna en handling, hemställer jag, i hvad mån handhavandet af vår yttre politik kan vara beroende af ända till etthundratretio år gamla papper, som finnas i Utrikes-departementets arkiv. Vid genomögnande af de tvänne sista delarne af professor Malmströms arbete öfver Frihetstidens Politiska Historia finner man citerade, såsom i Utrikes-departementets arkiv befintliga, åtskilliga handlingar från 1740-talet, sekreta rådsprotokoll, bref och rapporter under finska kriget och dylikt. Vår utrikes politik, om vi hafva någon, torde kunna reda sig utan dessa papper. Ytterligare antydes i en mellanmening — och detta är det märkvärdigaste i denna egendomliga förklaring — att i fråga varande handlingars "grannliga innehåll gör dem mindre lämpliga att komma till allmän kännedom." Hvad betyder detta? Tryckfrihetsgrundlagen bestämmer, när dessa handlingar få komma till allmän kännedom, den föreskrifver för ministeriela handlingar femtio års

helgd. Vill nu förklaranden låta förstå, att riksarkivet, om handlingarne dit öfverlemnas, skall åsidosätta grundlagen och låta handlingar komma till allmän kännedom, innan de femtio åren förflutit? Eller menar han, att riksarkivet skall, enligt Tryckfrihets-förordningens föreskrift, låta efter de femtio årens förlopp handlingar komma till allmän kännedom, hvilka deremot Utrikes-departementet, i strid med samma grundlag, skulle veta att förbemliga? Jag vet ej, hvilketdera är menadt, men det vet jag, att den förra insinuationen, om en sådan är afsedd, är lika otillätlig, som den sednare antydningen, i fall den utgör de dunkla ordens mening, vittnar om betänkelig missaktning för grundlagens bud.

Jag vänder mig nu till eu af revisorerne under rubriken "Arméförvaltningen" framställd anmärkning, vid hvilken Stats-Utskottet synes mig hafva bort fästa någon uppmärksamhet. Man finner häraf, att äfven å fjerde hufvudtiteln förekomma hemliga utgifter. Då Riksdagen aldrig medgifvit något sådant, förefaller mig detta förfarande vara lika anmärkningsvärdt som klandervärdt.

Slutligen ber jag att ännu en gång få besvära Kammaren med några erinringar rörande sjunde hufvudtitelns extra utgiftsanslag. Jag har förut påmint om, att vid den förändrade fördelning af riksstatens hufvudtitlar, som företogs å 1840 års riksdag, af det dittills å åttonde hufvudtiteln — som bär namnet för "allmänna och extra utgifter" och 1835 bestämdes till 759,850 R:dr b:ko — uppförda anslaget för extra utgifter, stort 100,000 R:dr, blef å den sjunde uppfördt, som det heter, "med hänseende till disposition af pensioner och nådegåfvor," ett vida betydligare belopp, än det som för extra utgifter tilldelades de öfriga hufvudtitlarne: det bestämdes nemligen till 35,000 R:dr b:ko, men blef å 1847 års riksdag nedsatt till 31,000 R:dr samma mynt — hvaremot åttonde hufvudtitelns enhanda anslag fick en denna ned-ättning motsvarande tillökning — och vid denna siffru, eller 46,500 R:dr R:mt, har det sedan bibehållits. De tre sista statsrevisionerna hafva enhälligt framhållit olämpligheten af denna undångömda och af Riksdagen ej pröfvade pensionsstat, hvartill drygare hälften af sjunde hufvudtitelns extra utgiftsanslag användes. Om Kammaren, när sjunde hufvudtiteln här förevar, hade gått in på en återremiss, för denna frågas skull, af nionde punkten i Stats-Utskottets utlåtande om sagda hufvudtitel, skulle Utskottet möjligen hafva i det nu föreliggande betänkandet tagit hänsyn till revisorerne framställning, och jag skulle då kanske ej behöft upptaga Kammarens tid med denna förnyade framställning. Vid nyss nämnda tillfälle ansåg sig Herr Statsrådet och Chefen för Finans-departementet böra lägga tyngden af den auktoritet, hans offentliga ställning förlänar honom, i vågskålen för att motverka revisorerne framställning. Herr Statsrådet uppgaf, att — såsom orden i hans anförande lyda — af det ifrågavarande anslaget "hafva gifvits pensioner af 20, 30, 40, 50 R:dr till fattiga enkor och barn efter embetsmän, som tjenat längre tid, och man har icke med dylika småsaker velat besvära Riksdagen." Man kunde önska, att dessa Herr Statsrådets upplysningar varit mera, om jag så får säga, sakenliga. Förlidet år utdelades 24,095 R:dr i pensioner och nådegåfvor. Stannar man vid det af Herr Statsrådet uppgifna högsta beloppet, eller 50 R:dr, skulle jag knappast tro, att hälften af hela summan utgått i så små understöd, utan att kanske större delen utgjorts af pensionsbelopp ofvan den gräns, nedanför hvilken Herr Stats-

rådet ej anser Riksdagen böra besväras med deras pröfvande. Flytta vi fram denna gräns till 100 R:dr, så befinnes att sju till åtta tusen riksdaler, det är emellan en tredjedel och en fjerdedel af hela summan utgått i pensioner från 100 R:dr till högre siffra. Går man ännu ett steg längre och bestämmer 150 R:dr såsom den gräns, der Riksdagens befattning med pensioner bör vidtaga — och härvid påminner jag om, att Kongl. Maj:t i år begärt en pension å detta belopp, nemligen för kronoskogvaktaren Höglander — så befinnes, att i pensionen från 150 R:dr till högre siffra förlidet år utdelades, om jag räknat rätt, 4,850 R:dr, det vill säga en summa, hvilken i sig innesluter tretiotvå sådana pensioner, som den för Höglander begärda, och hvilken utgör närmare en femtedel af hela det i föl af sjunde hufvudtitelns extra utgiftsanslag utgående pensions- och gratifikationsbelopp. Och bland dessa pensioner finnas: en på 450, två på 300, två på 225, fyra på 200 R:dr. Hvarföre skulle ej Riksdagen kunna besväras med dessa och med de sjutton pensionerna å 150 R:dr, lika väl som med den å sistnämnda belopp för Höglander?

Mig synes det ej vara för tidigt, att denna fråga äntligen kommer till afgörande, och jag ser ej, hvilken vidare utredning hon behöfver. Derest jag skulle finna, att min åsigt vinner understöd, har jag varit betänkt på att föreslå följande beslut vid den nu föredragna punkten i Utskottets utlåtande: "Riksdagen, som finner den af sjunde hufvudtitelns extra utgiftsanslag bestridda pensionering böra upphöra, beslutar att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen till nästa riksdag ville föreslå det extra utgiftsbelopp, som, då detta anslag ej vidare tages i anspråk för pensioner och gratifikationer, anses för öfriga extra utgifter nödigt."

Herr Jöns Rundbäck: Innan vi lemna revisionsberättelsen tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på en af revisorerne gjord erinran, hvilken dock icke föranlett något yttrande af Stats-Utskottet. Den gäller folkundervisningens normalskola, hvilken, inrättad för omkring en femtio år sedan, ännu existerar, fastän icke i enlighet med sin första bestämmelse. Syftmålet med skolan i sednare tider har varit, bland annat, att bilda lärare och lärarinnor för mindre skolor, men detta syfte har, såsom revisorerne upplyst, måst öfvergifvas i brist på lärjungar. Revisorerne hafva derföre ifrågasatt huruvida det till denna skola utan lärjungar, hvilken samlat ett kapital å 73,000 R:dr, anvisade statsanslag å 3,000 R:dr årligen fortfarande skall utgå. Revisorerne hafva ansett sig icke böra lemna denna omständighet oanmärkt, icke derföre att de ansett att icke anslaget är nödvändigt i allmänhet utan derföre att de trott detsamma lämpligast böra inregistreras under rubriken "för folkskoleväsendets utveckling och att det icke kan vara Riksdagens mening att anvisa 3,000 R:dr årligen till en skola utan lärjungar, som bara samlar fonder. Jag vill icke framställa något yrkande, men jag anser revisorerne anmärkning värd uppmärksamhet, hvilket Herrarne också torde finna.

Herr Hæggström: Jag är, liksom öfrige revisorerne, Utskottet särdeles tacksam för det understöd, Utskottet lemnat våra anmärkningar, men, i likhet med den föregående talaren, vill äfven jag vidröra en an-

märkning, som icke ådragit sig Utskottets uppmärksamhet. Revisorerna hafva, med afseende å förvaltningen af de vid konsistorierna och elementarläroverken befintliga, betydliga kassor och fonder föreslagit, att dessa, för så vidt endast räntan är afsedd att användas, böra placeras i säkra papper, såsom stats- eller allmänna hypothekebanksobligationer. Fördelarne häraf skulle, enligt revisorernes åsigt, blifva förenkling i förvaltningen, mindre risk och större säkerhet mot kapitalförlust, och revisorerna hade trott, att Utskottet skulle fäst uppmärksamhet härvid, helst Utskottet, i anledning af revisorernes af Utskottet biträdda förslag om försäljning af den för Strengnäs stifts emeritikassas räkning inköpta egendom Säby haft tillfälle se huru det *kan* gå med dylika kassor. Hade ett stadgande funnits, att denna kassas medel skolat placeras i säkra papper så skulle kassan icke nu lupit fara att göra en betydlig förlust. Jag vill dock icke nu framställa något yrkande, jag har blott ansett mig böra påpeka förhållandet.

Jag delar nu liksom vid statsrevisionen den förste talarens anmärkningar vid sjunde hufvudtiteln, men då han icke framställt något yrkande, inskränker jag mig till att instämma med honom.

Efter denna öfverläggning blef paragrafen lagd till handlingarne.

§ 8.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 8 (i samlingen N:o 21), i fråga om anhållan till Kongl. Maj:t derom, att ledigblifvande tjänster inom statsdepartementens expeditioner och de förvaltande embetsverken icke måtte annorledes än på förordnanden återbesättas.

Jemlikt 63 § 3 mom. Riksdags-ordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet Medkammaren delgifvas.

§ 9.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 37, angående Riksgäldskontorets förvaltning under den tid som förflutit sedan början af sednaste riksdag.

Punkterna 1—7.

Utskottets hemställanden i dessa punkter biföllos.

Punkten 8.

Herr Gumælius: Eluru det vid denna sena timme, då bänkarne dessutom äro glest besatta, icke kan vara särdeles tacksamt att taga till ordet i ett föga intressant ämne, anser jag mig dock icke böra låta hvarken denna eller åtskilliga andra punkter i detta betänkande passera i tysthet.

Stats-Utskottet har ansett, att fullmäktiges i detta ämne lemnade ut-

redning nöjaktigt förklarar det anmärkta förhållandet. Ja, fullmäktige hafva verkligen lemnat en utredning, hvilken är stödd på kommissariatets å sidd. 146—147 i revisionsberättelsens bilagor afgifna vidlyftiga förklaring, men liksom en föregående talare fann anledning anmärka, att revisorerne ofta få förvånande svar, så må jag säga, att äfven kommissariatets förklaring synes mig något besynnerlig. Hvad som gaf revisorerne särskild anledning att fästa sig vid denna sak, som väl ändock ej blifvit af dem förbisedd, var, att just kommissariatet vid flera tillfällen under år 1870 funnit sig föranlåtet att till åtskilliga landtränterier aflåta påminnelser om fördröjda leveransers behöriga fullgörande. Detta var exempelvis händelsen, hvad beträffar Östergötlands, Calmar och Westerbottens län 24 Mars, Wermlands län 20 April och 20 Maj, Jönköpings och Norrbottens län 20 Maj. Om dylikt inträffar flera gånger under året, är jag nu ej i tillfälle uppgifva, men det anförda kan vara nog. Häraf synes att kommissariatet vi den tiden icke var lika belåtet med ränterierna, som då det i December 1871 afgaf förklaring i aledning af revisorerne anmärkning.

Det är väl sannt att af de tre ränterier, vid hvilka statsrevisorerne gjort en erinran, endast ett, nemligen Östergötlands läns ränteri, varit föremål för kommissariatets påminnelser, men revisorerne hafva dock tyckt sig finna, att de summor, som länge quarlegat i Malmöhus samt Göteborgs och Bohus läns ränterier varit allt för betydliga, hvilket synes, om man jemför kommissariatets siffror å sidd. 146 och 147 med en uppgift, som jag har här i handen, men hvarmed jag icke vill besvära Kam-maren. Denna uppgift, som skall visas för den som vill se densamma, redogör månadsvis för de ifrågavarande tre ränteriernas utgifter af riksgälds-medel år 1870, oberäknade remisser till Riksgälds-kontoret, och man finner deraf att medan ränteriernas behållningar af riksgäldsmedel under flertalet månader uppgått till ett eller flera tiotusental R:dr, hafva deras deremot svarande utgifter för de flesta månader stannat vid 100-tal eller 10-tal R:dr och blott undantagsvis uppgått till 1,000-tal, i ett enda fall och på grund af särskild utlåningsorder (Malmöhus län i Juli 1870) till 13,811 R:dr 35 öre.

Jag vill icke framställa något yrkande, men upprepar min anmärkning, att kommissariernes förklaring är besynnerlig.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarne.

Punkten 11.

I anledning af *Utskottets förra hemställan* i denna punkt yttrade :

Herr Gumælius: Jag skulle icke kunna finna mig tillfredsställd med Utskottets utlåtande i denna del af punkten, om icke Utskottet i den följande hemställt om bifall till revisorernes framställning, att den revisor, som af fullmäktige utses för granskning af Dalslands kanalaktiebolags förvaltning och räkenskaper, måtte få sig uppdraget att meddela *fullständigt* upplysning om bolagets ställning. Den förklaring bolaget afgifvit öfver revisorernes anmärkning är icke tillräckligt upplysande, och revisionsberättelserna hafva varit anmärkningsvärdt dunkla; men om Utskottets sist berörda hemställan vinner Riksdagens bifall, är det att förmoda, att statsrevisorerna nästa höst kunna få fullständiga upplysningar i detta oklara ämne, och då må härvid för närvarande få bero.

Herr Jöns Rundbäck: Jag vill blott i korthet erinra, att revisorerna sistlidet, liksom föregående år, anmärkt, att direktionen för Dalslands kanalaktiebolag uttaxerat en del af garantiaktierna "för arbetsfullgörande" och sålunda minskat den till statens säkerhet ställda teckningen. För att likväl halfva teckningssumman måtte kunna reserveras såsom säkerhet för länets återbetalning, hade direktionen beslutat att till återgåldande af de utaf garantiaktierna förskottsvis lemnade belopp, uttaxera dem af de primitiva aktieegarne och då dessa bestridt att utgifva mer än aktiernas belopp, instämt dem till domstol. Men då de instämde aktieegarne icke åtagit sig vidare ansvarighet än den förordningen den 6 Oktober 1848 bestämmer, eller för det tecknade beloppet, samt icke biträdt eller godkänt de bolagsstämmebeslut, som fattats angående uttaxerandet af ett nämnda belopp öfverskjutande tillskott, har direktionens påstående i alla instanser blifvit ogilladt. Jag finner direktionens åtgärd att stämma dessa aktieegare anmärkningsvärd, men då närmare utredning saknas, vill jag nu blott yrka, att Utskottets hemställan godkännes med den förändrade lydelse: att hvad revisorerna i ofvanberörda hänseenden anført icke *för närvarande* må till någon åtgärd föranleda. Genom att antaga en sådan formulering, har Riksdagen icke på förhand gifvit direktionen discharge.

Öfverläggningen var slutad. Utskottets hemställan bifölls i oförändradt skick.

Utskottets sednare hemställan:

Bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarne.

Punkten 13.

Bifölls.

Punkten 14.

Herr Gumælius anförde vid denna punkt: Det här är en besyn-

nerlig affär! Af revisionsberättelsen upplyses, att Helsingborg—Landskrona—Eslöfs eller, såsom det ock kallas, Helsingborg—Billeberga jernvägsaktiebolag af staten fått sig beviljadt ett lån af 1,100,000 R:dr, och att bolagets styrelse utbekommit från Riksgälds-kontoret sista andelen af statslånet, sedan styrelsen med ett af notarius publicus i Helsingborg A. M. Jacobson den 7 Mars 1865 meddeladt intyg styrkt, att å de af lottegarne i bolaget tecknade aktier voro den 1 November 1864 inbetalda tillsammans 550,000 R:dr, hvilket aktiebelopp fulla inbetalande utgjorde vilkor för att lånet skulle utgå. Vid granskningen utaf bolagets räkenskaper och förvaltning år 1870 befanns likväl, att bland bolagets skulder vid nämnda års slut aktiekapitalet utförts till belopp af endast 462,150 R:dr, så att de 87,850 R:dr, hvarmed aktiekapitalet understiger detsamma belopp den 1 November 1864, på något vis kommit undan. Ett sådant förfarande att förminska aktiekapitalet syntes Riksdagens revisorer innebära ett förnärmande af den rätt, staten förbehållit sig genom de i 3 och 10 §§ af det mellan bolaget och styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, å Kongl. Maj:ts och Kronans vägnar den 24 Mars 1864 afslutade kontrakt intaga särskilda vilkor, jemförda med bestämmelserna i bolagets behörigen fastställda reglemente, af hvilka oförtydligt framginge, att förminskning af det tillskjutna aktiekapitalet först då finge och kunde ifrågakomma, sedan hela statslånet blifvit till fulla inbetaldt.

Revisorerna fingo dertill en särskild anledning att fästa Riksdagens uppmärksamhet på bolagets sätt att sköta sina affärer. I ett af bolagets styrelse uppsatt och vid extra bolagsstämma den 25 September 1869 godkändt förslag till en skrifvelse till Kongl. Maj:t förklarade bolaget och dess styrelse, att "å banor, jemförliga med ifrågavarande och der jemväl egen materiel användes, minst 2 procent af anläggningskapitalet, eller för denna bana fullt 34,000 R:dr årligen, borde reserveras till banans framtida ombyggnad och ny materiels anskaffande." I strid med denna af bolagets styrelse uttalade och af bolaget godkända åsigt hade bolaget, efter hvad revisorerne erfarit, beslutat verkställa utdelning till aktiegarne af 1870 års behållning, oaktadt bolagets egna revisorer nämnda år, vid det förhållande att årets hela vinst endast uppgick till vidpass 34,000 R:dr och, efter amortering samt ett par tusen R:drs användande till jernvägens kompletterande, den kontanta tillökningen under året utgjort blott 19,315 R:dr 7 öre och således betydligt understege förenämnda afsättningsbelopp 34,000 R:dr, funnit bolagets ställning sådan, att ingen utdelning på aktierna då borde ega rum samt hemställt, att berörda öfverskott måtte oafkortadt läggas till reservfonden, hvars bildande jemväl är i 36 § i den af Kongl. Maj:t den 2 Oktober 1862 fastställda bolagsordningen uttryckligen föreskrifvet.

På hvad Riksdagens revisorer anmärkt har styrelsen för Helsingborg—Landskrona—Eslöfs jernvägsaktiebolag i sin till fullmäktige i Riksgälds-kontoret aflåtna skrifvelse gifvit ett svar, som kunde varit mera upplysande. Till svar på anmärkningen, att bolaget förminskat aktiekapitalet, erinrar styrelsen helt enkelt, att, enligt dess uppfattning af 3 § i det med bolaget afslutade kontrakt, skulle, så snart jernvägen blifvit fullbordad, banan med allt hvad dertill hörer *ensam* utgöra säkerhet för statslånets återbetalning. — "Ensam!" Det allmänna lär dock hafva haft rätt och

skäl att påräkna jemväl annan säkerhet, än i sjelfva banan, nemligen i bolagets skyldighet att fullgöra de förbindelser, som dess af Kongl. Maj:t fastställda bolagsordning stadgar att icke förskingra något af de medel, hvilkas insättande i företaget utgjorde ett vilkor för lånets erhållande; att tillse, att banan med dertill hörande materiel behörigen underhålles, och att den reservfond, som enligt bolagsordningen bör bildas, verkligen kommer till stånd.

Styrelsen yttrar, att, då "aktiekapitalet är en skuld", det icke finnes något hinder för bolaget att förminska denna skuld. Jag föreställer mig dock, att det åligger bolaget i främsta rummet att infria sina skulder till staten och enskilde personer, och att bolaget, först sedan detta är gjort, bör betala skulden till sina egna medlemmar. Det är en vanlig aktiebolagsbestämmelse, särskildt upptagen, om jag minnes rätt, i 5:te paragrafen eller artikeln i bolagsordningen.

Bolagets styrelse meddelar ock den upplysning, att af 1870 års kontanta öfverskott 19,315 R:dr 7 öre hade, sedan 2 procent utdelats med 9,243 R:dr, återstoden 10,072 R:dr 7 öre afsatts till reservfonden, och detta tycker styrelsen vara ganska hederligt. Ja, beloppet är i och för sig sjelft ej så obetydligt; men, om man jemför detsamma med det belopp, som af styrelsen och bolaget år 1869 ansågs böra årligen reserveras för banans framtida ombyggande och ny materiels anskaffande, eller 34,000 R:dr årligen, finner man summan mindre stor. Det torde böra af mig erkännas, att berörda siffra, 34,000 R:dr, på sin tid anfördes såsom skäl för erhållande af eftergift utaf betalningsskyldigheten till staten; men detta bör ej förändra uppfattningen häraf, då bolaget ej får antagas hafva velat till Kongl. Maj:t framkomma med en oriktig uppgift.

Såsom jag redan haft äran påpeka, visade sig af granskningen af bolagets räkenskaper och förvaltning år 1870, att aktiekapitalet vid något tillfälle nedgått med 87,850 R:dr. Af revisionsberättelsen framgår, att Riksdagens revisorer önskade få upplysning om, hvart detta belopp tagit vägen, och till svar derpå har bolagets styrelse varit så iölskvärd att förklara, att "hon redan en gång tillföre, till underdånig åtlydnad af Kongl. Maj:ts genom remiss af den 1 November 1867, å Civil-departementets föredragning, gifna nådiga befallning, ingifvit underdånig förklaring i förevarande fråga med anledning af en af revisorn å statens vägnar, Major Remmer gjord anmärkning". Detta sätt att svara väckte — det kan jag ej neka — min förvåning, men gaf mig anledning att i Civil-departementets expedition begära den upplysning i saken, som jag väntat finna i bolagsdirektionens svar. Af handlingarne erfor jag, att statens revisor Major Remmer ansåg sig vid granskningen af bolagets räkenskaper och förvaltning för då ifrågavarande år föranlåten att anmärka, dels att utdelning till aktieegarne skett med 6 procent, oaktadt detta bolags debet och kredit då icke ville gå ihop, och dels att 1,800 aktier blifvit återlemnade till Helsingborgs stad. Styrelsens förklaring öfver Major Remmers anmärkingar är hållen i alldeles sanma ton som svaret på de af Riksdagens revisorer nu framställda anmärkingarne, oaktadt åtminstone Major Remmer hade bort ega anspråk på ett mera välvilligt bemötande, då han var den enda af de 4 revisorerne, som ansåg sig oförhindrad att tillstyrka full ansvarsfrihet åt bolagets styrelse för berörda års förvaltning.

(De öfriga 3 revisorerne voro Herrar Astolf Möller, F. T. Borg och Gust. Jönsson.) Af Major Remmers anmärkning framgår emellertid, som jag nämnde, att 1,800 aktier, motsvarande ett kapital af 90,000 R:dr, blifvit tecknade af Helsingborgs stad men sedermera till staden återlemnade. I sitt svar på Riksdagens revisorers anmärkning i fråga om aktiekapitalets minskning yttrar styrelsen, att "enär med stöd af 5 § uti gällande bolagsordning, bolagets aktier blifvit ställda "till innehafvaren" har bolaget blifvit hvad man kallar *ett anonymt bolag*, till följd hvaraf aktiesummans bibehållande vid en konstant siffra är hardt nära omöjligt", hvarjemte styrelsen förklarar, "att bolaget ej allenast är oförhindradt utan äfven berättigadt att — såsom äfven här egt rum — genom inköp af aktier, om det finner så lämpligt, minska skulden till lottegarne". Det förvånar mig, att styrelsen nu icke har annat svar att afgifva då det belopp, som nu fattas i det ursprungliga aktiekapitalet, icke uppgår till mera än 87,850 R:dr, hvaremot Major Remmer år 1867 fann en brist i aktiekapitalet af 90,000 R:dr, hvilken genom nyss omtalade aktieåterköp borde hafva ökats, icke minskats. Skilnaden mellan de båda summorna äro visserligen obetydlig, men det går ändock ej ihop och hade bort förklaras.

I afseende på förhållandet med ifrågavarande 1,800 aktier ligger för mig nära till hands den förmodan — eftersom man här vid lag är begränsad till gissningarnes område — att Helsingborgs stad, för att bidraga att fylla villkoret för statslånets utbekommande, tecknat sig för samma aktier, med förbehåll att återfå aktiernas belopp sedan de gjort sin tjänst, det vill säga, sedan bolaget fått lyfta statslånet — ett tillvägagångssätt, som icke är föredömligt.

Jag vill icke i afseende på nu föreliggande punkt framställa något yrkande, utan har endast med hvad jag nu haft äran anföra velat uttala min åsigt derom, att den af bolagets styrelse afgifna förklaring på revisorernes anmärkningar icke varit tillfyllestgörande.

Herr P. Olsson från Helsingborg: Då den siste ärade talaren synes hafva uppfattat Helsingborg—Landskrona—Eslöfs jernvägsaktiebolags ställning vara sådan, att den i något afseende gifve vid handen att bolaget icke skulle kunna uppfylla sina förbindelser till staten, så, ehuru jag icke har något uppdrag att tala å bolagets vägnar och nu icke är försedd med de sifferuppgifter, som skulle behövas för att lugna talaren, anser jag mig dock skyldig att för tillfället lemna den upplysning, att detta bolag, icke blott hittills fullgjort sina förbindelser, utan äfven med all sannolikhet, för så vidt man kan döma på förhand, kommer att hädanefter uppfylla sina förbindelser. Den farhåga den ärade talaren tyckes hysa, att staten skall komma att lida förlust på detta bolag, synes mig något öfverdrifven. Jag ber att i afseende på bolagets ställning få meddela den upplysning, att bolaget har odisponerade medel till belopp af omkring 150,000 R:dr, hvilka äro insatta dels i Helsingborgs stad och dels i åtskilliga bankinrättningar. Om således en mera genomgripande reparation af banan erfordras, eger bolaget tillgångar dertill, äfven om reservfonden icke skulle vara för ändamålet tillräcklig. Fastän denna jernväg i likhet med andra dylika anläggningar icke i början gifvit ett

så godt resultat, så har dock bolaget kunnat ej blott lemna utdelning till aktie-egarne och afsätta till reservfonden utan äfven afbetala 40,000 R:dr på sin skuld till staten. Bolagets ställning blir alltmera betryggande, och någon giltig anledning till farhåga, att bolaget skulle brista i fullgörandet af sina förbindelser till staten förefinnes icke. För öfrigt torde det vara tids nog att uttala någon farhåga derom, då det visat sig att brist uppstått.

Jag har velat lemna dessa upplysningar, icke såsom om jag erhållit något uppdrag af bolaget derom, utan emedan jag har äran att tillhöra det samhälle, om hvilket den ärade talaren ordat i sammanhang med ifrå-gavarande jernvägsbolag.

Herr Gumælius: *Om* här vore någon fara för staten att förlora det till Helsingborg—Landskrona—Eslöfs-jernvägsaktiebolag utlånade kapital — hvilket jag icke påstått och som jag ej heller har anledning att antaga — vore det orimligt att invänta den tid, då faran stode för dörren, ty dåmera vore det för sent att väcka Riksdagens uppmärksamhet derpå. Den sednaste ärade talarens uppgifter i sak hafva icke väsendt-ligen skiljt sig från de upplysningar jag lemnade. Vid dem behöfver jag således ej uppehålla mig. Han har icke "lugnat mig" och behöfde det ej heller. Jag har endast velat uttala den mening, att detta bolag förtjenar att särskildt uppmärksammas af statsrevisionen, helst det icke synes vara särdeles villigt att lemna de upplysningar, som anmärkingar från Riks-dagens revisorer borde föranleda.

Öfverläggningen var slutad. Punkten bifölls.

Punkten 15.

Bifölls.

Punkten 16.

Herr Jöns Rundbäck: Jag anhåller, att Kammaren måtte tillåta mig att dröja en liten stund vid denna punkt. Anledningen till Riksdagens revisorers anmärkingar angående Gefle—Dala jernvägsaktiebolag är i korthet följande. För denna jernvägsanläggning beviljades vid 1853—1854 års riksdag ett lån till belopp af 2,400,000 R:dr, derå bolaget skulle årligen gälda två procent i ränta och en procent i amortering. Bland de i det emellan styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, å Kongl. Maj:ts och Kronans vägnar, samt bolaget år 1855 afslutade kontrakt bestämda vilkor föreskrifver kontraktets 6 § följande:

"Skulle behållna inkomsten af jernvägen, efter afdrag af den årliga inbetalningen å det af staten erhållna lån, öfverstiga sex procent å det belopp aktie-garne tillskjutit, ankommer på Kongl. Maj:t att, utom begagnandet af den i näst ofvanstående punkt Kongl. Maj:t förbehållna rätt att pröfva och bestämma de enligt taxa utgående afgifter, föreskrifva, huru stor del af detta öfverskott skall afsättas för att frumdeles användas till jernvägens förbättring eller vidare utsträckning. *Uppgår den årliga behållningen ändock*

till åtta procent å aktieägarnes tillskott, eger Kongl. Maj:t bestämma, om och med hvad belopp den stadgade amorteringen å sagda lån bör ökas.

Nu har den lyckliga omständigheten inträffat, att bolagets behållna inkomst under det år revisionsberättelsen omfattar eller år 1870 uppgått till 18 procent å aktiekapitalet med 432,000 R:dr, hvilka utgifvits till ränta och utdelning för året, och om man dervid tager i beräkning jemväl det belopp af 200,246 R:dr 44 öre, som under samma år afsatts till reservfonden, ända till nära 30 procent. Revisorerna funno sig i anledning deraf och i betraktande af innehållet i ofvanåberopade § i kontraktet förelätne att göra hemställan derom att den årliga amorteringen borde ökas. Redan genom nädigt bref af den 24 Mars 1868 hade Kongl. Maj:t förklarat, att ifrågavarande lån skulle från och med sistnämnda år afbetalas med två procent årligen i stället för förut bestämda en procent. Sedermera hade Kongl. Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader i underdånigt memorial den 17 Juni 1870 hemställt om ytterligare ökning af amorteringsprocenten, till hvilken hemställan Kongl. Maj:t dock icke fann skäl att lemna sitt bifall. I den af bolagets direktion till svar å revisorernas anmärkningar afgifna förklaring yttrar direktionen, att bolaget icke anser sig skyldigt att än vidare öka amorteringsprocenten och att bolagets ställning icke medgifver vidare ökning.

Beträffande revisorernes tolkning af 6 § i kontraktet och revisorernes derpå grundade påstående förklarar direktionen, att en sådan tyding af kontraktsvilkoren kan betraktas nästan såsom rättshafveri. Jag hemställer dock huruvida icke just bolaget sjelf gjort sig skyldigt dertill, då detsamma, efter att hafva erhållit ett statslån med 2 procents ränta och 1 procents amortering för anläggandet af en jernväg, på hvilket företag bolaget haft år 1870 en viust af 18 procent, förklarar att någon vidare ökning af amorteringsprocenten icke rättsenligen bör ega rum, och att äfven billigheten fördrar att icke genom en ökad amortering ådraga dem förlust, som inlåtit sig på denna ruinerande affär. Det skulle blifva alltför vidlyftigt att nu genomgå och punktvis bemöta allt hvad direktionen i sin förklaring andragit, och jag har nu blott velat framhålla, att ett sådant svar på Riksdagens revisorers anmärkningar, som det bolagets styrelse afgifvit, är minst sagdt mindre passande.

Stats-Utskottet har icke kunnat godkänna den af direktionen yttrade åsigt, att Kongl. Maj:t skulle vara förhindrad att, efter den år 1868 beslutade förhöjning af det årliga inbetalningsbeloppet, derest omständigheterna dertill föranleda, besluta och påbjuda en ytterligare förhöjning deraf; men ehuru Utskottet sålunda gillat revisorernes anmärkning, hemställer dock Utskottet, att revisorernes ifrågavarande framställning icke måtte till någon åtgärd föranleda, på den enkla grunden att "Riksdagen öfverlemnade åt Kongl. Maj:t att pröfva om och med hvad belopp den stadgade amorteringen å det ifrågavarande lånet skall ökas". Revisorerna hafva dock ansett, att man lämpligen och utan skada för bolaget kunde bestämma, att, då behållningen öfverstege 8 procent, åtminstone hälften af öfverskottet borde, utöfver ursprungligen stadgade 3 procent, ingå till Riksgäldskontoret för att påskynda amorterandet af ifrågavarande lån. Af en ökad amortering skulle också uppenbart följa den dubbla fördelen, att å ena sidan bolagets skuld till staten fortare blefve inbetald, och att å an-

dra sidan staten skulle förr blifva satt i tillfälle att med de influtna medlen uuderstödja andra orter i deras bemödanden att äfven erhålla för dem behöfliga jernvägar. Emellertid anser jag nu böra uttala den mening, att, om revisorernes ifrågavarande framställning icke komme till Kongl. Maj:ts kändedom, det möjligen kan inträffa, att Kongl. Maj:t icke finner skäl att besluta en ytterligare förhöjning i det årliga amorteringsbeloppet. Då jag således vågar hysa den förhoppning, att åtminstone denna Kammarer instämmer i den af revisorerne uttalade och af Utskottet godkända åsigt, anser jag mig böra yrka bifall till min reservation, i hvilken jag hemställt om aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i denna fråga.

Jag anhåller, att Herr Talmannen behagade framställa proposition på detta mitt yrkande.

Herr Asker: Herr Talman! Mine Herrar! Vid denna sena timme är det icke lämpligt att ingå i något vidlyftigare svaromål på den siste ärade talarens anförande. Jag skall derföre icke länge upptaga Kammarrens tid och tager mig blott friheten hemställa till den ärade talaren och Kammarrens öfrige ledamöter, huruvida icke Gefle—Dala jernvägsaktiebolag hittills alltid visat sig villigt att uppfylla de kontraktsvilkor, bolaget sig åtagit. I detta afseende bör icke lemnas utan uppmärksamhet dels att jernvägstaxan blifvit nedsatt, dels att bolaget till reservfond afsatt större belopp än hvar till bolaget sig förbundit, och dels att Kongl. Maj:t anbefallt ökad årlig amortering å bolagets skuld till staten. Vid omnämmandet af Stats-Utskottets beslut citerade den ärade talaren blott första delen af motiveringen, men Utskottet anför vidare, såsom skäl för sin hemställan att revisorernes framställning icke må till någon åtgärd föranleda, "att Kongl. Maj:t *redan innevarande år* kommer att taga under nådig pröfning frågan om tillämpning af de uti 6 § af kontraktet intagna bestämmelser och dervid icke läser underlåta tillse, att statens rätt och fördel varder behörigen iakttagen". Vid sådant förhållande och då Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet under detta ärendes behandling är i Kammarren närvarande, kan jag icke inse, att en skrifvelse till Kongl. Maj:t, emot hvad Stats-Utskottet tillstyrkt, bör af Kammarren beslutas.

Då Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på frågans ställning i allt fall är att emotse såsom en nödvändig följd af den förnyade pröfning, hvilken icke uteblifver, slutar jag med yrkande af bifall till Stats-Utskottets framställning.

Friherre Ericson: Utskottet har icke förbisett det förhållande, hvarpå revisorerne fästat uppmärksamheten. Utskottet har deremot ganska tydligt uttalat, att det godkänner revisorernes åsigt i fråga om förhöjning af det årliga amorteringsbeloppet; men då Kongl. Maj:t redan innevarande år kommer att taga under pröfning frågan om tillämpning af de i 6 § af kontraktet med ifrågavarande bolag intagna bestämmelser, har Utskottet ansett öfverflödigt, att Riksdagen nu i anledning af revisorernes framställning skulle aflåta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta ämne.

Jag torde härvid få erinra, att Kongl. Maj:t stipulerat, att hvar femte år ny taxa för trafiken å denna jernväg skall bestämmas. Den nu gällande taxan fastställdes år 1868, och i sammanhang dermed förklarade Kongl. Maj:t, att det årliga amorteringsbeloppet skulle från och med nämnda år utgå med 2 procent å statslånet i stället för förut bestämda 1 procent. Då det år, från hvars början ny trafiktaxa skall tillämpas, infaller år 1873, och Kongl. Maj:t redan, enligt hvad Utskottet haft sig bekant, i år gått i författning om vidtagande af erforderliga förberedande åtgärder för bedömande, huruvida amorteringsbeloppet bör ökas, synes häraf, att intet blifvit försummat för bevakande af statens rätt emot bolaget. Att nu, på sätt föreslaget blifvit, gå in till Kongl. Maj:t med en slags påminnelse om något som Kongl. Maj:t ännu icke varit i tillfälle försumma, utan som det tvärtom synes att Kongl. Maj:t är sinnad taga i öfvervägande. förefaller mig åtminstone onödigt, och på grund häraf hemställer jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Jöns Rundbäck: Jag ber blott att i anledning af hvad den ärade representanten från Gefle anförde, få yttra några ord. Hvarken revisorerne i sin berättelse eller jag i mitt nyss hållna anförande hafva framställt någon anmärkning derom, att taxan för trafiken å denna jernväg blifvit nedsatt. Denna nedsättning har dock icke varit tillfyllestgörande, enär en mängd trafikanter påyrkat en ännu större nedsättning. Derpå svarade bolagets styrelse, att den ej kunde tillmötesgå denna önskan, enär det vore för bolaget förmånligare att öka det årliga amorteringsbeloppet. Att detta svar står i strid med den förklaring styrelsen afgifvit i anledning af revisorerens anmärkning, är för hvar och en, som genomläser denna förklaring, uppenbart.

Den ärade talaren yttrade vidare, att en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t icke vore af behofvet påkallad, derföre att Herr Statsrådet och Chefen för Civil-departementet är nu närvarande och således kan af diskussionen inhämta Kammarens mening. Jag tillåter mig dock hemställa, huruvida det är möjligt för denne Konungens rådgifvare att uppfatta, af hvilken mening Kammaren är i denna fråga, då den ene talaren uttalar en åsigt, den andre en annan, så vida icke Kammaren genom att besluta en skrifvelse gifver sin åsigt till kända. Jag är öfvertygad derom, att det är nödvändigt att Riksdagen aflåter en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, desto heldre som en sådan skrifvelse skulle gifva styrka åt regeringens beslut i afseende på en förhöjning i amorteringsbeloppet, ty regeringen befinner sig utan tvifvel i den brydsamma ställning, att hon utan ett sådant stöd skall finna det svårt att besluta och påbjuda en sådan förhöjning.

Jag vidhåller fortfarande det af mig förut gjorda yrkandet.

Herr Hedin: Jag inskränker mig till att förklara, att jag i allo instämmer i hvad Herr Jöns Rundbäck andragit, deri inbegripet så väl det berättigade klander han riktat mot den af styrelsen för Gefle—Dala jernvägsaktiebolag afgifna, innehållslösa och till tonen otillständiga förklaring, som ock hvad han yttrat om behofvet af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i denna sak.

Herr Gumælius: Äfven jag instämmer med Herr Jöns Rundbäck och ber få göra ett litet tillägg. Jag får då erinra derom, att detta bolag drifver en särdeles god rörelse, som år 1870 inbringat icke mindre än 632,246 R:dr 44 öre, och om härtill lägges de å värdet af jernvägsanläggningen under nämnda år utan behof afskrifna 5 procent med 268,667 R:dr 16 öre, uppkommer en summa af mera än 900,000 R:dr, hvilket gör en vacker procent å aktiekapitalet 2,400,000 R:dr. Att detta bolag under sådana förhållanden vill genom ett hårdragande af kontraktbestämmelserna söka att med trafikrörelsen förena någon diskonteringsfördel, må verkligen väcka förundran, men bör icke understödjas eller fördragas. Här är det i sjelfva verket fråga om, huruvida bolaget skall, genom att under ett större eller mindre antal år få fördröja amorteringen af de å statslånet ännu återstående par millionerna, få tillgodogöra sig ränteskillnaden mellan de 2 procent, som staten åtnjuter i ränta å detta lån, och de 5 procent, hvilka de kloke affärsmän, som sitta i bolagets direktion, sannolikt veta att bereda bolaget; det gäller om bolaget en längre tid och på större belopp af statsmedel skall kunna tillgodogöra sig dessa 3 procent.

I likhet med den förste talaren anser jag, att det vore lämpligt, om det lån staten lemnat detta bolag, under förutsättning att kontraktets bestämmelser om amorteringens vilkorliga påskyndande skulle komma att vid affärens lyckliga utveckling tillämpas emot bolaget, så snart som möjligt infordrades, på det att staten måtte komma i tillfälle att med dessa medel understödja likartade företag äfven på andra orter, som af jernvägsanläggningar äro i behof, och der medlen mera kunna gagna.

Hvad den ärade representanten från Gefle anført i fråga om afsättning till reservfond och taxenedsättningar, synes mig på saken föga inverka; men derom vill jag icke med honom tvista. Deremot kan jag, med bolagets sednaste svar i min hand, ingalunda gifva honom rätt deruti, att bolaget visat sig "villigt" gent emot dem, som här bevaka statens intresse; och då den ärade talaren såsom ett skäl derför, att den af Herr Rundbäck påyrkade skrifvelsen vore öfverflödig, anført, att Kongl. Maj:t redan innevarande år kommer att taga under ompröfning frågan om tillämpning af de uti 6 § af det med bolaget afslutade kontrakt intagna bestämmelser, så tillåter jag mig i afseende derpå erinra, att det tvärtom just nu, då frågan straxt skall blifva föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, är rätta tidpunkten att aflåta en sådan skrifvelse, hvaremot det vore för sent att ett annat år, sedan Kongl. Maj:t redan fattat sitt beslut, underätta honom om Riksdagens åsigt i saken. Hvad för öfrigt angår yttrandet att, då Herr Civilministern är här närvarande, Kongl. Maj:ts regering kan genom honom erhålla kännedom om Kammarens mening, så tror jag för min del det vara bäst och mera formenligt, att denna mening uttalas genom en skrifvelse i ämnet. Jag instämmer alltså i Herr Rundbäckes yrkande.

Herr *Hæggström* förenade sig i detta anförande.

Herr Asker: Det förundrar mig, huru den siste ärade talaren kunde nämna, att han ej ville med mig tvista i saken. Jag vet verkligen icke, att jag med honom inledt någon tvist eller för öfrigt gifvit anledning

till ett så beskaffadt yttrande. Tvärtom sökte jag framställa min åsigt i så varsamma ordalag som möjligt. då jag förnam att denna fråga, oakadt sin på afslutadt kontrakt beroende pröfning, kunnat tända eld i sinnena inom statsrevisionen; det var derföre naturligt att jag ville försöka att dämpa den låga, som på detta sätt utbrutit. Jag föreställde mig ock helt enkelt, att, då Kongl. Maj:t har obestridlig makt och myndighet att göra kontraktsbestämmelserna gällande i den ordning sådant lagligen kan ske, och Kongl. Maj:t dessutom redan i år komme i tillfälle att förnya den pröfning, som i dessa hänseenden förut egt rum till följd af föreskriften i kontraktets 6:te paragraf, Riksdagen icke behöfde aflåta någon underdånig skrifvelse rörande detta i kontraktsvilkoren afhandlade ämne. Om Kammaren ändock det önskar, kan jag naturligtvis icke förhindra ett sådant beslut. ehuru jag utan någon tvekan förklarar, att en särskild skrifvelse i strid emot Stats-Utskottets förslag i förevarande punkt af utlåtandet, hvars innehåll i allt fall måste komma till Kongl. Maj:ts kännedom, är bra öfverflödig.

Öfverläggningen förklarades slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick och dels bifall till samma hemställan jemte beslut om en sådan underdånig skrifvelse, som Herr Jöns Rundbäck föreslagit. Sedan propositionen på först anförda yrkandet förklarats vara besvarad med ja, begärdes votering. För anställande af sådan omröstning blef nu följande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 16:de punkten af dess utlåtande N:o 37,

röstas ja;

Den, det ej vill.

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med bifall till Utskottets hemställan, beslutit, att Riksdagen skall ingå till Kongl. Maj:t med en sådan underdånig skrifvelse, som Herr Jöns Rundbäck i sin vid utlåtandet fogade reservation ifrågasatt.

Röstsedlarne visade, efter verkställd votering, 31 ja mot 62 nej, och hade Kammaren alltså fattat sådant beslut, som nej-propositionen innehåller.

Punkten 17.

Herr Gumælius: Här har jag också en liten tabell, hvars innehåll just icke är sådant, att det synes hafva bort föranleda Stats-Utskottet till det slut och den motivering, som här föreligga.

Revisorerna hafva vid denna punkt gjort framställning bland annat derom, att dispositionen af sådana medel, som för Riksgälds-kontorets räkning insätts i Riksbanken, borde så ordnas, att banken kunde tillgodogöra sig dem i sin rörelse. Såsom det för närvarande tillgår, insätter

Riksgälds-kontoret, i likhet med andra allmänna kassor, penningar i Riksbanken på upp- och afskrifningsräkning, samt åtnjuter för dessa medel ingen ränta, hvilket också är helt naturligt, då dessa medel icke få af banken i utlåning användas och förräntas, utan banken endast emottagit dem såsom ett depositum att tillhandahållas vid anfordran och de således ligga i bankens kassa såsom ett dödt kapital.

Detta kapital har, på sätt revisionsberättelsen upplyser, under sistlidne år, understundom uppgått till ganska betydliga belopp. Härvid anmärker dock Stats-Utskottet, att "det torde dock böra erinras, att kassa-behållningen under vissa tider af sistlidet år varit ganska ringa, såsom t. ex. vid årets slut, då densamma ej uppgick till mera än något öfver 100,000 R:dr." Nu utvisar den tabell, som jag nyss åberopat och här tillhandahåller, och hvilken meddelar redogörelse vecka efter vecka för de medel, som af Riksgälds-kontoret blifvit under förra året i Riksbanken insatta och derifrån uttagna å "räkningen N:o 1" eller Allmänna kassan — således oberäknade de medel, som samtidigt, stundom till belopp af ett eller annat hundratusental riksdaler, varit inestående å bankoräkningen N:o 3, der statslårens amorteringsfonders medel upptagas — denna tabell visar ganska riktig, att obetydligt mera än 100,000 R:dr qvarstodo å Riksgäldskontorets depositionsräkning i Riksbanken den 30 December förlidet år.

Den tiden faller likväl — vare det sagdt i förbigående — icke inom omfånget af revisorernes pröfning. Då man läser Stats-Utskottets betänkande, och ser nämnda uppgift sådan den der förekommer, kunde man emellertid tro, att detta är ett förhållande, som återkommer litet emellan. Men under den föregående delen af året var det likväl endast en enda gång, den 1 Juni, som Kontorets kassa-behållning undantagsvis var nere vid ett dylikt belopp, hvilket ock genast ökades med en insättning under följande vecka af vid pass 657,000 R:dr, likasom de hundratusen vid årets slut berodde på ett nyss verkställt uttag af mer än en million utöfver samma veckas insättningsbelopp. Under hela året utgjorde summan af sådana oförräntade medel i medeltal omkring 1,880,000 R:dr och under årets sednare hälft närmare 2,750,000 R:dr.

Förutom nämnda två veckoslut med behållningar af 90 till 100 tusen R:dr, utgjorde 422,240 R:dr det lägsta belopp, som vid något veckoslut under året förekom såsom räntelös behållning. Under sednare halfåret var det blott en enda gång, den 30 December oräknad, som behållningen understeg 1 million, nemligen den 21 December, då den utgjorde 842,862 R:dr, hvaremot den en gång under året, den 28 Juli, öfversteg 5 millioner, 5 veckoslut höll sig vid belopp mellan 4 och 5 millioner, 5 veckoslut mellan 3 och 4 millioner, 8 veckoslut mellan 2 och 3 millioner o. s. v.

Det förefaller mig, att denna fråga, hvilken rörer tillgodogörande af den största bland de kassor staten eger, är så pass stor, att den kunnat förtjena någon uppmärksamhet af Stats-Utskottet, hvars tillmötesgående mot revisorernes framställningar jag för öfrigt tacksamt erkänner. Utom Riksgälds-kontorets kassa finnas äfven åtskilliga allmänna kassor, som likaledes haft sina penningar inestående utan ränta i Riksbanken. Skulle det ej vara skäl, att man vidtog sådana anstalter, att dylika medel fiuge betjena den allmänna rörelsen till gagn för denna och för kassorna sjelfva, som så-

lunda erhöle någon afkomst af sina nu räntelösa behållningar? Men detta förutsätter ändringar i bankoreglementet.

Utan att framställa något yrkande, har jag endast velat göra dessa erinringar.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkten 18.

Herr Magnus Jonsson yttrade: Efter hvad jag förmodar, har Riksdagens sednast församlade revisorers berättelse om granskningen af Riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning legat till grund för den af Stats-Utskottet här tillstyrkta ansvarsfrihet för Riksgäldskontorets styrelse. Under sådan förutsättning vill jag taga mig friheten upplysa, att sagda berättelse innehåller åtskilliga räknefel såsom å sidan 5, der, beträffande uppgiften å Riksgäldskontorets balanserade skulder vid 1870 års slut, förekommer ett fel å 900 R:dr. På följande sidor under samma rubrik bättrar sig dock skilnaden i adderingen, så att räknefelet i sjelfva slutsumman endast utgör 897 R:dr. Huru som helst är i revisorernes redogörelse i detta fall ett fel dock begånget; och om Stats-Utskottet gjort sina beräkningar med ledning jemväl af denna uppgift och i full tillit till dess öfverensstämmelse med verkliga förhållandet tillstyrkt decharge, men jag för min del anser det vara oriktigt, att ansvarsfrihet meddelas, innan den nu anmärkta felaktigheten blifvit rättad, anhåller jag, att för sådant ändamål den nu föredragna punkten af Utskottets utlåtande må återförvisas.

Herr Jöns Rundbäck: Jag har endast velat erinra den siste tälaren, att han säkerligen gjort sig skyldig till en missuppfattning, då han synes antaga, att den nu framställda anmärkningen beträffande det af honom uppdagade adderingsfelet skulle drabba Riksgäldskontorets fullmäktige. Förhållandet är nemligen, att för alla i revisorernes berättelse förekommande sifferuppgifter ansvarar den sekreterare, som under granskningen varit hos revisorerne anställd och *honom* åligger följaktligen äfven ansvarsskyldighet för de felaktigheter, som i detta hänseende må ega rum. Saken kan således ingalunda föranleda till någon erinran mot Fullmäktige och ännu mindre att förneka dem decharge. Jag yrkar derföre, att den föredragna punkten godkännes.

Öfverläggningen var slutad. Äfven denna punkt bifölls.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes följande nu inkomna ärenden:

Bevillnings-Utskottets memorial och betänkande:

N:o 6, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes stridiga beslut i fråga om det belopp, hvarmed personliga skyddsafgiften skall utgå; och

N:o 7,

N:o 7, i anledning af väckt motion angående införande af bevillingstaxering i Norrbottens och Westerbottens läns lappmarker;

Lag-Utskottets memorial N:o 18, i anledning af Första Kammarens återremiss af första punkten i Utskottets utlåtande N:o 11, rörande förvaltningen af omyndigs egendom; samt

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 10 (i samlingen N:o 25), i fråga om föreslagen ändring i Kongl. kungörelsen den 30 December 1863, angående nämndemäns rätt till ersättning för extra förrättningar.

Samtliga dessa ärenden skulle för ytterligare behandling sättas främst till föredragning i nästa sammanträde.

§ 11.

Kammaren beviljade ledighet till:

Herr Ola Nilsson	från den 21 Mars under 14 dagar,			
„ P. Olsson från Helsing- borg	„ „ 21	„	12	„
„ Hallin	„ „ 21	„	14	„
„ Lyttkens	„ „ 22	„	12	„
Friherre Ericson	„ „ 23	„	10	„
Herr Forssbeck	„ „ 24	„	6	„
„ Gustaf Jansson	„ „ 25	„	8	„
„ Per Persson	„ „ 25	„	9	„

hvarjemte Herr Andreas Andersson från Wermlands län erhöi förlängning intill denna månads utgång af den ledighet, som honom förut beviljats.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 12 på natten.

In fidem
H. Husberg.

Rättelser:

Sid. 79, rad. 14 uppfir. *står*: skaffa *läs*: skoffa

» 286, » 21 och följ. uppfir. *står*: är min åsigt, att ur de §§ i grundlagen, som redan här flera gånger blifvit citerade och med hvilkas återupprepande nu jag derföre ej vill trötta, lika bestämdt och otvetydigt som grundlagen i dessa paragrafer,

läs: är min åsigt, att lika bestämdt och otvetydigt som grundlagen — i de §§, som redan här flera gånger blifvit citerade och med hvilkas återupprepande nu jag derföre ej vill trötta — i dessa paragrafer,

---